

Joannis Alstorphii J.U.D. Dissertatio philologica de lectis, subjicitur ejusdem de lecticis veterum diatribe / [Joannes Alstorphius].

Contributors

Alstorphius, Joannes, approximately 1680-1719.

Alstorphius, Joannes, approximately 1680-1719. De lecticis veterum diatribe.

Publication/Creation

Amstelaedami : Apud Joannem Wolters, 1704.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ajuggy44>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

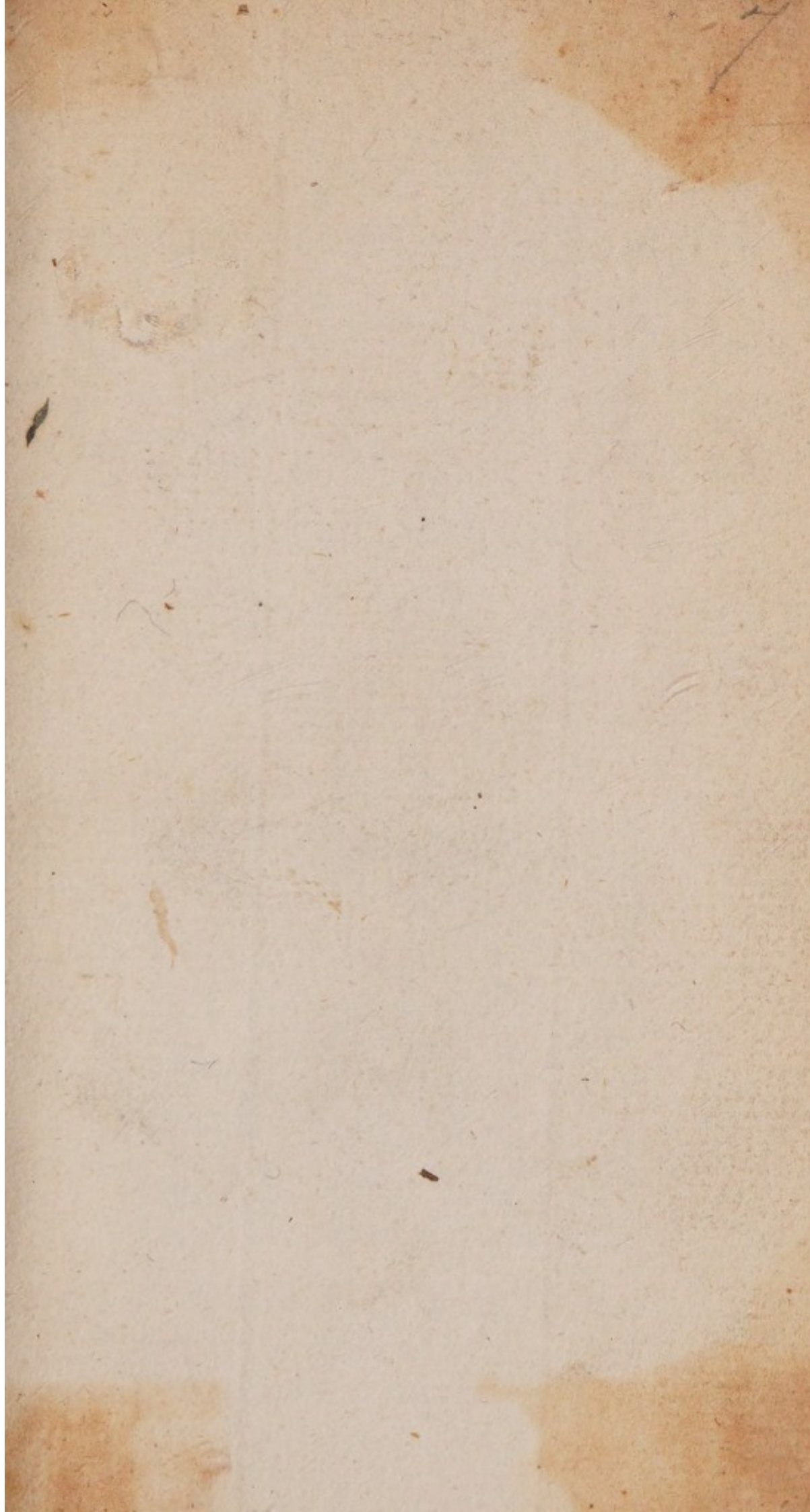
10816/A

18

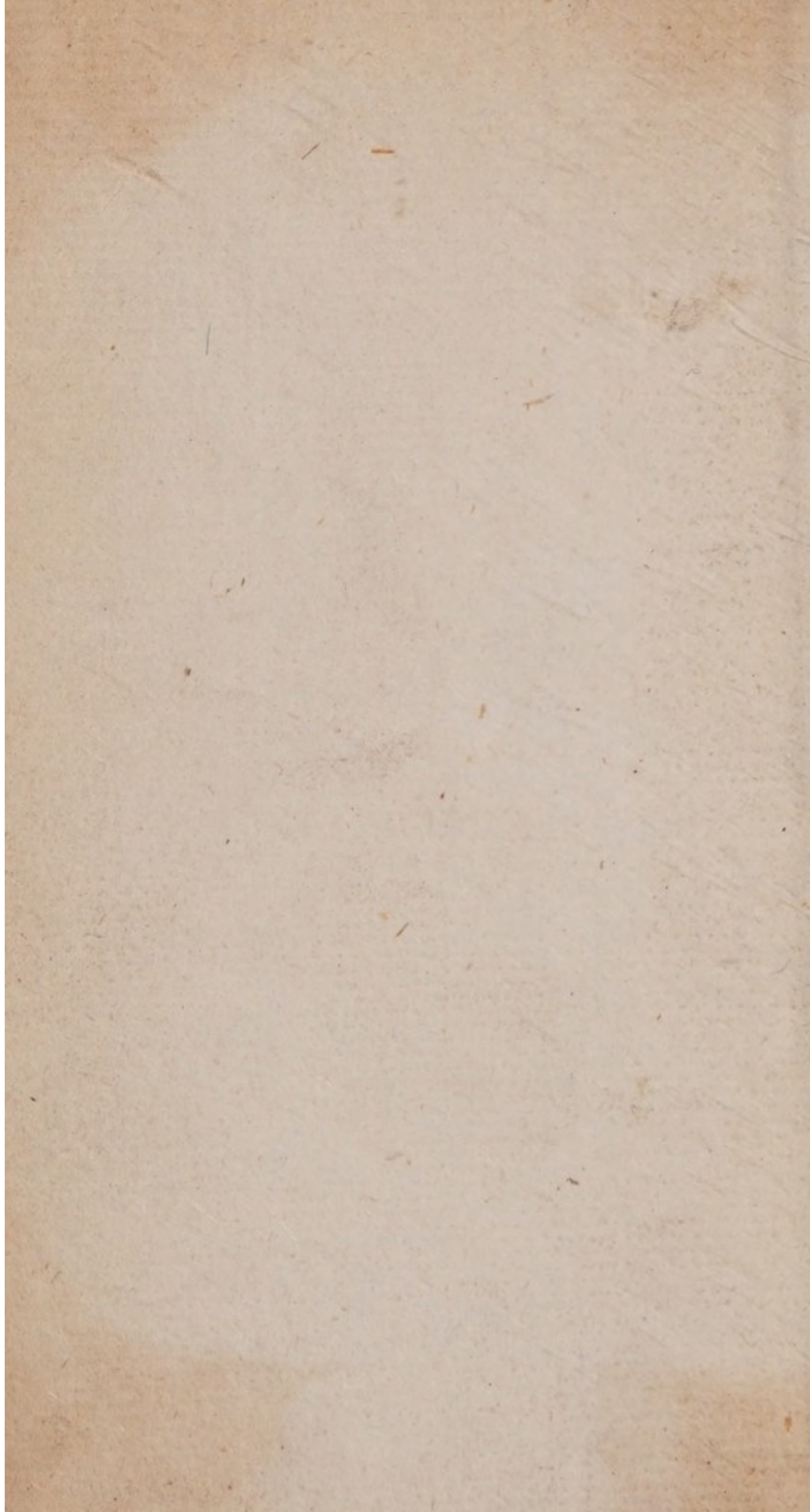
O. XII. n.

18/

42332
JOANNIS ALSTORPHII

J. U. D.

DISSERTATIO PHILOLOGICA

De

LECTIS

SUBJICITUR EJUSDEM

De

LECTICIS VETERUM

DIATRIBE.

AMSTELÆDAMI,

Apud **JOANNEM WOLTERS,** cl^o l^occciv.

1841

1841

1841

ILLUSTRISSIMO NOBILISSIMO

V I R O

MENSONI ALTINCK

*Augustæ Civitatis Groningæ Consuli
gravissimo, & cum maxime suprema
Hovetmannorum Camera Præsi-
di magnifico.*

S. P. D.

JOANNES ALSTORPHIUS.

Lapsi sunt anni duo,
quod binas hasce Dif-
fertationes sub præ-
sidio, Viri Celeber-
* 2 rimi

D E D I C A T I O

rimi TH. J. ab Almeloveen ,
defendi atque edidi , tunc tem-
poris illam de *Lecticis* Nomini
Tuo , *Vir perillustris* , inscri-
bere non sum veritus , cum per-
spectum satis exploratumque ha-
berem , Te gravioribus & Rem-
publicam spectantibus curis fes-
sum Philologicis solere recrea-
re & exhilarare animum exer-
citationibus , iisque valde affici:
Cum igitur nunc hanc cum illa
quam de *Lecticis* postea scripsi ,
auctiores promam , ultro , *Vir*
Gravissime , inclytum nomen
tuum postulat libelli hujus qua-
liscunque frontispicium. Ad
pedes ergo tuos depono juveni-
lis hujus laboris foetum primum ,
fretus mira & incredibili tua ad-
versus bonarum artium studia ,
eorum-

DEDICATIO

eorumque cultores, benevolentia. Quam severe enim ipse illa colas amesque, luculenter testatur, Aurea tua & utilissima non minus quam doctissime elaborata *Notitia Germaniæ inferioris*, in qua ne quidem Momus, quod carpat, inveniet, quam inter vexatissimas reipublicæ curas composuisti, & in lucem emisisti. Plura super egregio & incomparabili hoc opere hic dicerem, nisi Genium nosses tuum adulationes averfantem & respuentem. Nihil hic addam de egregio tuo de Republica bene merendi studio, quod longa annorum series abunde testatur. Sileo de alta & profunda eruditione tua. Taceo quan-

D E D I C A T I O

topere propter admiranda tua
de Republica merita à subditis
colaris, & quod institutum est
meum, submisse, Te, vir Amplif-
sime, obsecro, ægre ne feras
paucis hisce plagulis præfulgere
illustre nomen tuum, longe
majoribus dignum, & literato
orbi satis notum, exiguumque
hoc opusculum rutilantibus no-
minis tui radiis illustrari. Ac-
cipe iterum, ut antea, serena
fronte, perpetuum obsequen-
tissimi animi mei hoc sym-
bolum,

*Donec quid grandius ætas
Postera, forsque ferat melior.*

Et ad exemplum Artaxerxis,
Persarum Regis, non tam par-
vum hoc donum, quam do-
nantis

DEDICATIO

nantis considera animum, ut
ita alia tentandi animus mihi
addatur.

Quod superest, Deum T. O.
M. supplex venerabor pro sa-
lute & incolumitate illustris
personæ tuæ, & ex toto corde
voveo, ut tam in Reipublicæ
Groninganae, quam literariæ
emolumentum ac decus singu-
lare, nobis adhuc lætissime, &
quam diutissime sis superstes,
Valeas, Vigeas ac floreas. Da-
bam Groningæ in musæo,
quarto Iduum Junii c1o lccciv.

PRÆFATIO

A D

LECTOREM

Memorie humanæ ut-
pote valde labilis ad-
juvandæ causa jam ab
antiquis temporibus
varia remedia excogitata & in-
venta sunt, nullum autem ma-
gis commodum, nullum utilius,
laudabili illo more conficiendi
excerpta vel adversaria, in quæ
referimus ea, quæ notatu digna,
alias solita hominis oblivio te-
xisset.

P R Æ F A T I O

xisset. Hac enim via optimos ex antiquis scriptoribus flosculos excerpimus, iisque nos recreamus, eorumque aliquando odore aliorum nares suaviter afficimus. Hoc pacto clare videmus quot nova non quotidie inveniantur, quæ tamen sunt vetustissima, & temporum injuria tantum oblitterata. Hoc modo ex antiquis lucem damus scriptoribus prisca, imo & nova illustramus. Cum igitur & ego memoriæ meæ labilitatem agnoscerem, veterem hanc consuetudinem mihi profuturam credidi, & omnia quæ inter legendum elegantia mihi visa fuere, annotavi, videns paulatim mire accrevisse illa folia quæ Lectis & Lecticis Veterum destinaram, de

P R Æ F A T I O

utraque confeci Disputationem
Philologicam, quarum unam A.
D. XVII. Kal. Julii, CIO IOCC.
alteram A. D. XII. Kal. Ju-
nii, CIO IOCCI, sub presidio
Viri Celeberrimi, TH. Jans-
sonii ab Almeloveen, Medici-
nae, Historiarum, Eloquentiae
& Graecae Linguae, in illustri
Ducatus Gelriae & Comitatus
Zutphaniae, Academia, quae
Harderovici est, Professoris Or-
dinarii, Praeceptoris mei sum-
mopere colendi, examini sub-
jeci publico. Reservaveram tunc
temporis varia super his ma-
teriis, quae typis describi vole-
bam, ne nimium excrescerent
hae disputationes, quibus alia
addenda, additaque cum reli-
quis per modum libelli edenda,
con-

P R Æ F A T I O

consuluit Clarissimus Almelovenius, suffragantibus itidem amicorum meorum votis: quod cum propter curiam librorum suppetilem, (quam ex bibliotheca mea in usum Academicum selegeram, juri sub auspiciis Celeberrimi Westenbergii, cognati mei plurimum honorandi, fautoris eximii, operam daturus) fieri posse negarem, statim obstaculum hoc removit Celeb. Almelovenius, concedens mihi libertatem toties adeundi instructissimam & copiosissimam suam bibliothecam, quoties voluissem, & necesse haberem, indeque mecum auferendi libros, quos opusculo huic expolierendo fore necessarios judicabam, cum igitur varia jam addidisset prioribus, Groningam re-

P R Æ F A T I O

versus, proprium quoque excus-
si librorum penu, num quid ad-
huc de Lectis vel Lecticis Vete-
rum invenirem, nec spes fefellit:
occurrerant enim adhuc quædam
notatu dignissima, sparsim ab
auctoribus observata, quibus &
ego illa quæ antea collegeram
exornavi, sicque tandem natus
& à me genitus hicce libellus.
Dico quidem, quod à me sit ge-
nitus, id tamen nolo capias,
quasi omnia quæ heic collecta vi-
des, è cerebro sint prognata meo,
sed ex magna librorum copia quæ-
sita, & in hunc ordinem redacta,
interspersis tamen variis hæte-
nus, quod sciam nondum, obser-
vatis.

Exiguo igitur hoc opusculo
contentus sis, enixe rogo, Benevole
Lector,

P R Æ F A T I O

Lector, majus potuisset prodire, si, ut super aliis selectis ex antiquitate materiis, varie super his extarent Doctorum disquisitiones, sed ignoro aliquem hætenus ex professo hæc argumenta tractasse, nisi Casaubonum, qui de Lectis & stragula veste editurum se commentarium promisit ad Lampridii Heliogab. Cap. 19. ast certissime constat, publicam non vidisse lucem, quam illi auctor parabat, sed in tenebris mansisse: Ecce igitur nostrum de Lectis libellum, cum brevissima de Lectisterniis dissertatione, & uberiore disquisitione de Lecticis. Videbis in hisce dissertationibus, quod aliquando maxima sit inter Lectum & Lecticam differentia, interdum ta-

P R Æ F A T I O

men unum idemque denotet, ut a deo
Lectus pro Lectica sæpe re-
cte ponatur. Promissis igitur nunc
sto meis, exhibeoque binas illas
dissertationes, auctiores & emen-
datiores. Auctiores esse cui-
bet manifestum est, ut & emen-
datiores. Postquam enim eas de
novo edere constitui, anxius in-
quisivi, numquid minus recte,
numquid perperam posueram,
clareque perspexi, verissimum esse,
quod inquit Publius Syrus: Di-
scipulus est prioris posterior dies.
Cum varia quæ tunc temporis
verissima & certissima judica-
bam, falsissima deprehenderim,
ideoque vel rerum circumstan-
tias, vel integram etiam super
quibusdam rebus sententiam me-
am mutavi. Licet nullus dubi-
tem

P R Æ F A T I O

*tem errores quidem adhuc me
commisisse, quos æquo animo
ferre ut velis expeto, omnium
enim habere memoriam, & in
nullo penitus peccare, divinita-
tis magis est quam mortalita-
tis. Interim Tu B. L. his qua-
libuscunque utere, fruere, &
conatibus nostris fave. Vale
Scripsi quarto Iduum Junii.
CICCOCCIV.*

IN

I N D E X

C A P I T U M.

In Dissertatione de Lectis.

C Ap. I. De lectis cubicularibus, quomodo sternebantur & differebant.

II. De scamnis quibus in lectos ascendebant.

III. De sponda & pluteo.

IV. De Fulcris lectorum.

V. De more dormiendi in pelibus.

VI. De Culcita.

VII. De Pulvino.

VIII. De Stragulis.

IX. De Toralibus, sive Cortinis.

X. De Lectorum ornatu.

XI. De Lectorum usu extraordinario.

XII.

I N D E X.

- XII. De Cubiculariis.
XIII. De Lectis Nuptialibus.
XIV. De Cunis, sive Lectulis
infantum.
XV. De Lectis Tricliniaribus.
XVI. De Lectisterniatoribus.
XVII. De Lectis Pensilibus.
XVIII. De Lectis Igneis.
XIX. De Lectis Funebribus.
XX. De Lectisterniis.

In Diatriba de Lecticis.

- C** Ap. I. De Lectica in ge-
nere.
II. De duobus Lecticarum ge-
neribus, Aperta & Tecta.
III. De Apparatu Lecticarum.
IV. A quibus inventæ sint Le-
cticæ.
V. De tempore quo in usu ve-
nerunt

I N D E X.

nerunt Lecticæ , & quales personæ iis fuerunt usæ.

VI. De Occasionibus in genere quibus veteres hoc vehiculum usurparint , & in specie de more portandi in iis simulacra Deorum , & ex iis iudicendi.

VII. De Lecticis voluptatis gratia adhibitis , earumque usu in ingrediendis itineribus.

VIII. Quomodo lecticis utebantur ægrotantes.

IX. De Ægrorum Lectica duplici , Portatoria & Fertorio.

X. De Lecticis Dormitoriis & Lucubratoriis.

XI. De Lecticis Militaribus , & iis quibus noxii ad supplicium deferebantur.

XII.

I N D E X.

XII. De Lecticis quibus efferebantur mortui.

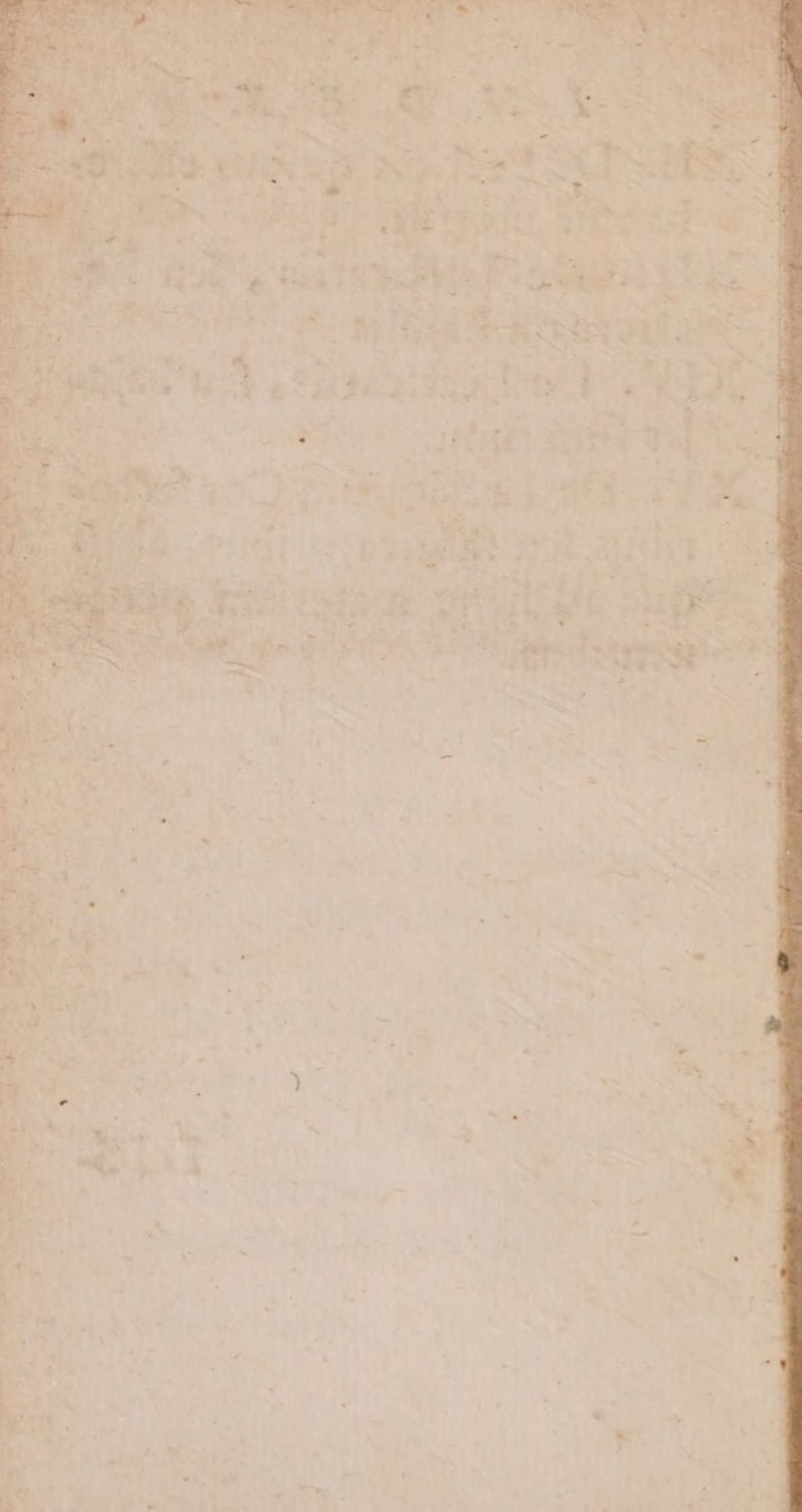
XIII. De Lecticariis, seu Lecticruam bajulis.

XIV. De Lecticariis, seu bajulis funerum.

XV. De Lecticarum Confecto-ribus seu fabricatoribus, aliisque ad hanc materiam pertinentibus.

DIS.

DISSERTATIO PHILOLOGICA
DE
LECTIS VETERUM.

CAP. I.

De lectis cubicularibus, quomodo sternebantur & differebant.

Lectus, dicitur vel à collectis foliis ad cubandum: Vel quod fatigatos ad se alliciat; Vel à Græco λέκτρον. Festus in voce *Lectus*. Mihi tamen, cum Dacerio ad hunc Festi locum ultima derivatio maxime placet.

Lectus quid sit, cum cuilibet constet, ulteriore non indiget indagine, aut prolixiore descriptione. Dividimus lectos, in *Cubiculares*, *Nuptiales*, *Infantum*, *Tricliniaries*, *Pensiles*, *Igneos*, & *Funebres*, quos singulos in sequentibus sumus descripturi.

A

Lectus

2 DISSERT. PHILOLOGICA

Lectus *Cubicularis* erat, in quo nocturno tempore somnum capturi veteres, membra diurnis laboribus delassata & quasi fracta reponebant quiescenda.

Erant hi duplices: alii *humiliores*, alii *altiores*. De humilibus elegans est locus apud Suet. in Augusto. c. 73. *Nec toro quidem cubuisse ajunt, nisi humili.* Ne autem quemquam offendat hic occurrens vocabulum, *Torus*, paulo accuratius demonstrabimus *Torum* apud antiquos significare ipsum *lectum*, idque ex eo satis arbitror cognosci, quod olim ex tortis herbis fieret, uti tradit Isidorus Orig. lib. 20. cap. 1. *Torus ab herbis tortis dictus est.* Servius ad Virgil. lib. 5. *Æneid.* vers. 388.

Proximus ut viridante toro consederat herba.

Sic & Apulejus Met. lib. 5. in pr. de Asino aureo. *Psyche teneris & herbosis locis [in ipso] toro roscidi graminis suaverecubans, tanta mentis perturbatione sedata*

data dulce conquievit, jamque sufficienti recreata somno, placido resurgit animo. Idem Lib. 4. num. 35. Qui mecum primis ab annis nutritus & adultus, individuo contubernio domuscula, imo vero cubiculi, torique, sancta caritatis affectione, mutuo mihi pignoratus.

Quod autem quidam (inter quos Faber, in Thef. Erud. Schol.) *torulum* interpretentur *parvum lectum*, non satisfacit, nec unquam hæc mihi vocis hujus significatio occurrit, illud tamen non ignoro, apud Amm: Marcellinum Lib. 29. in hisce: *Hac linteis quidam indumentis amictus, calceatusque itidem linteis socis Torulo capite circumflexo, verbenas helicis arboris gestans, libato conceptis arminibus numine præscitionum auctore, caremoniali scientia supersistit. Et Alibi: Chonodomarus, nefarius bellipotius incensor, cujus vertici flammæ Torulus aptabatur, sumi pro stroppe sacerdotali, uti docuit me Amplissimus & Nobilissimus Cuperus in*

4 DISSERT. PHILOLOGICA

Apoth. Homeri pag. 139. Quid autem per *Torulum* intelligendum sit apud Plautum in prologo *Amphitr.* ubi ita ait :

*Meo patri autem torulus inerat aureus
Sub petaso.*

Varix sunt eruditorum sententix. Vossius in *Etymol.* ut & Scaliger interpretantur *funiculum*, Calepinus *Lectum parvum*. Quæ sententia meo saltem iudicio non potest admitti, quomodo enim lectus sub petaso? quia igitur hoc ipse forsan non posse procedere vidit, ad nescio quem interpretem ac criticum confugit, qui *Trochylum* substituit. Lambinus melius aliquanto istis verbis : *Torulum videtur mihi Plautus pro parvula torque toruli ejus, qui est in arboribus speciem præbente, posuisse, aut pro funiculo aliquo retorto, aut parvo nodo.* Sed nec hoc mihi satisfacit, nam *torulus* non à *torque*, sed à *toro*, & *torques* non sub petaso sed in collo. Schefferus de *Torquibus cap. 1.* putat
in

ind. l. *torulum* nihil aliud esse, quam *cinnum parvulum intortum*, qui vel referebat colore vel implexum habebat aurum, ritu veteri. Ita enim, pergit, consueverant Græci cum primis Attici, deinde hoc sibi fundamentum ponit, quod fabula *Amphitruonis* a Plauto versa sit ex Græco. Nec male signum hoc ab auctore ejus Jovi tributum existimat, cum cinnis, ait, *vetustissimi Græcorum uterentur, ac nobilissimi, atque adeo vetustatem & nobilitatem Jovis indicare posset.* Ego nullus dubito quin locus ille capiendus sit de stropo, qui qualis fuerit docet Feltus; *Stropus*, ait, quod Græce dicitur *σπόδιον*, pro insigni ponebatur, in capitibus sacerdotum, alii id coronam esse dixerunt. Maximeque nostram confirmat sententiam, quod Jovem cum stropo conspiciamus in nummo quodam quem ex Patino nobis ostendit, Amplissimus Cuperus in Apotheosi Homeri pag. 138. Quemque & nos hic exhibemus.

De stropo si plura vis, vide omnino docte, ut solet, differentem, *Celeb. Cuperum. d. l. sed a torulo iterum ad torum.*

Dixi supra *torum a tortis herbis esse dictum*, *torum* tamen & *tortum funem* significare, lectosque aliquando funibus tenfos, cum Scaligero in *Conject. ad Var. de L. L. p. 61.* Vossio, Servioque crediderim, ut adeo sine ratione putem Schefferum de *Ant. Torq. Cap. 1.* reprehendere super hac re Scaligerum. Erratque clarissime

rissime Schefferus, quando dicit funibus tendi lectos, *adeo insolens & inusitatum fuisse apud veteres, ut ingenti probro Alcibiadi sit versum.* Genuinum enim horum verborum sensum longe esse alium, erudite demonstrat Ampliss. Cuperus in Apoth. Homeri pag. 140. cujus hæc sunt verba: & denique Alcibiadis factum longe aliter interpretandum est. Neque enim talem ob lectum absolute carpitur, sed vitio ipsi vertitur quod in triremibus, in quibus lectos asseribus injicere solebant, fasciis vel institis ad mollius cubandum uteretur, *Ἐκτομάς τε κατασρωμάτων ἐν ταῖς Τριήρεσιν ὅπως μαλακότερον ἐγναθεύδοι κειρίαις, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν σρωμάτων ἐπιβαλλομένων, incisuras constrati navis in triremibus, quo mollius cubaret, stragulis injectis fasciis vel restibus, non asseribus.*

Dixi modo quod aliquando & lectos funibus vel loris tendebant, idque firmo

ex Lucilio Lib. 6. Satyr. *Tres à Deucalionē grabati restibus tenti.* Hinc & Horatius: *Tenta cubilia tecta que rumpit.* quod explicat Porphyr. *Lectus restibus sive fasciis subtentus.* Glossæ Isidori ejusmodi restes vocant *Instittas.* V. Aufonius Popma ad Catonem de Re Rust. p. 161. Et Meurs. ad eundem pag. 259.

Torum igitur ab herbis tortis dictum, & ego cum Isidoro *Orig. Lib. 20. Cap. 1.* Et Varrone *Lib. 1. de vita pop. Rom.* teneo, illud tamen oblitus ferme fueram monere, eundem Varronem *lib. 4. de Ling. lat. pag. 40.* sibi ipsi esse contrarium, ibi enim *torum* derivat a *tervo*, quod *is in promptu.* Ab herbis autem tortis *torum* dictum patet ex eo, quod frondibus *torum* sternere solitos veteres, indicare videatur Juvenal. sat. 6. versu 9. de sæculo aureo:

Silvestrem montana torum cum sterneret uxor

DE LECTIS VETERUM. 9

*Frondeb, & culmo, vicinarum-
que ferarum Pellibus.*

Sic substravisse sibi *στιβάδας*, i. e. *toros gramineos*, testis est Aristophanes in Plut: vel ut Posidonius apud Athenæum *Lib. 4. Cap. 13.* refert *χόρτον*. i. e. *gramen*, unde *σπρέσαι λέχος*, *σπρέσαι κλίνην*, & simpliciter *σπρέσαι* dicuntur. Unde & Lucretius.

*Strata cubilia herbis & frondibus
aucta.*

Propertius

Strato vidisti Lydame lecto.

Ab illa *συλλογῇ* demum appellata est *λεχαια*, scilicet *πόα*, id est, *herba collecta*, ut inde lectus sterneretur. Videmus hic idem quod Propertio est *lectus*, apud Juvenalem audire *torum*, apud Lucretium *cubile*, & tamen idem significatur, & nomine adhuc alio etiam vocabatur *thalamus*. (de quo infra pluribus agam) Illud tamen notatu dignum puto, quod cubile pro lecto & hominum & ferarum usurpari vi-

deam, in priore significatione invenio apud Lucretium d. 1. & Senecam de Tranq. *Animi lib. 1. cap. 1.* In posteriori, pro cubili ferarum apud Phædrum *lib. 1. Fab. 19. lib. 2. Fab. 4. lib. 3. Fab. 2. lib. 4. Fab. 19.* Sed nescire me fateor, quid sibi velit Calvinus in Lexico, voce *Lectulus*: Cicero ait, *distinguere videtur lectulum & cubile: Ut lectulus sit interior & charior quam cubile.*

Dixi modo quod cubilia straverint ex herbis, id tamen & de foliis intelligendum esse mox dicam, sic & mulieres Atticæ in Thesmophoriis è viticis foliis cubile sibi apparabant, ut est apud Dioscoridem *Lib. 1. cap. 26. V. Feith. Antiq. Homer. Lib. 3. cap. 8. in fine.*

Sed quoniam in ipso limine difficultates videntur quædam obstare, antequam pergam, enarrandum mihi erit, cum torum ab herbis tortis dictum monuerim, quid intelligam per herbas. Has voco juncos (unde

de Juncium Lectile. Isidor. in Glos-
fario) vel folia, vel summitates a-
rundinum, è quibus hodie toros suos
aliquando nautæ faciunt, funium
instar primum tortis, mox in lati-
tudinem idoneam confertis. Dein-
de priscos nonnunquam stramentum
adhibuisse, imo quosdam etiam nunc
usurpare.

De priscis testatur Plin. lib. VIII.
cap. 47. *Antiquis torus è stramento
erat, qualiter etiam nunc in castris.*
Sic & militum lecti erant ex stra-
mento & alga, quibus colligatis,
super iis tapetem ponebant villosum,
ut docet Varro lib. 4. de Ling. Lat.
Et Plin. D. L. 8. Qui lecti à Græ-
cis dicebantur χαμεύναι & σιβάδες. Un-
de adagium σιβάδες Φορμίωνος, apud
Suidam. Plutarchus de Camillo in
castris cubante: ἀλλ' ἀναθερῶν ἐν τῆς
σιβάδος: Et ob hanc causam Synesius
in Oratione de Regno, milites χα-
μευνῆτας appellat. Hi militum le-
cti longi erant vulgo sex pedes, lati
A 6 tres,

tres, iuxta enim militaris statura sex vel utique quinque pedum & undecim unciarum habebatur. Teste nobis R. H. Schelio in *Notis ad Hyginum pag. 2. Edit. in 4. In Thes. Ant. Rom. Celeb. Gravii. Tom. 10. pag. 1027. lit. C.*

Stramentum autem disponendi modum si requiras, putem hunc fuisse. Non reponebatur cumulativim in fulcris, ut hodie fit, nec sacco è centonibus inferebatur, sed eo quo proxime dixi ordine contortum, aptabatur in usum lectorum, & profus referebat ejus rei imaginem, quam & veteres olim, *mattam* (V. Ovid. 6. Fast. v. 261. *In plauastro scirpea matta fuit.*) & nos hodie, vernaculo vocabulo *Matten* appellamus.

Hoc modo modo confectos deponebant in terram, unde *humiles* fuisse recte colligitur, illud enim conveniens erat duræ antiquorum vitæ, isque mos postea longo tempore in castris est servatus, ut docent su-

pra adducta Plinii verba. De humilibus hisce lectis intelligendus Ovid. lib. 1. Amorum, ubi militiam amantum cum armata comparat. *Pervigilant ambo: terra requiescit uterque.* Et Amm. Marcell. lib. 25. *Relictoque humi strato cubili, adulta jam excitus nocte, &c.*

Ut in hos humiles scansione simplici ascendebant, Varro de L. L. 4. pag. 40. sic quod Alii essent alti, in eos appositis subselliis seu mensis: Alii altiores, in eos gradibus pluribus ascendere cogebantur. Probat hoc Virgilii interpres Servius ad Æneid. 4. 685.

Gradus evaserat altos.

Aut, inquit, quia lecti antiquorum alti erant & gradibus ascendebantur.

CAP. II.

De scamnis quibus in lectos ascendebant.

HAC occasione paucis agam simul, de scamnis, & scabellis. Scamna Vossius in Etymologico dicit: *alta fuisse editaque, ut scandere opus esset.* Verum vix hoc credere possum, propriamque suam destruit sententiam, per ab ipso & à nobis modo adductum locum Varronis de L. L. qui ita se habet: *Quia simplici scansione scandebant in lectum non altum, scabellum, in altiore, scamnum, duplicata scansio gradus dicitur.* Utique non dicit hic Varro, scamna fuisse alta editaque, ut scandere opus esset, verum in lectos altos editioresque ope scamni scandisse. Lectos ergo triplices facit d. auctor: alios scilicet *humiles*, alios *altiores*, alios *altissimos*, ut conscenderent in humiles, adhibuisse ait *scabella*, quæ sunt scamna minora & humi-

humiliora: Ut in altiores adhibuisse *scamna*: Ut in altissimas, usos fuisse *gradibus*. Simulque notat diversitatem scamni & gradus, quod nempe gradus duplicem haberent scamtionem. Et dubio procul hinc gradus dicti sunt. Duplicem enim scamtionem faciunt duo illi gradus, è quibus constabant qui ἀπλῶς gradus dicebantur: in quo differebant à scalis: *Scala* habebant gradus plures, i. e. tabellas, alteram alteri certis intervallis in altum impositas, quibus insistentes enituntur sursum, qualis Belgis vocantur *Ledders*; *Gradus* vero non habebant nisi duas. *Scamna* vero non nisi unam tabulam, ejusmodi Belg. *Scabellen*, *voetbanckjes*. Si igitur unum tantum istiusmodi habuerunt gradum, profecto non fuerunt alta, ut scandere opus fuisset, sed profus humilia. Itaque & *subsellia* dicta. L. 2. Lib. 3. Cod. Theodos. De Contr. Empt. Uti etiam si *subsellia*, vel ut vulgo ajunt, *scamna*

mna vendantur. Subsellia illa non fuerunt alta, sed minora Sellis. Varro Lib. IV. de L. L. p. 32. Ut subsipere, quod non plane sapit, sic quod non plane erat sella, subsellium dicebatur. Fuit ergo minus sella. Idem ergo & de scamno judicandum. Ideoque & scamnis appositis in fellas ascendebant, i. e. subselliis. Isidor. Lib. 20. c. 11. Scamna sunt quæ altioribus lectis apponuntur, dicta à scandendo, hinc & scabella, quæ lectis parvis vel sellis ad ascensum apponuntur. Scabella dicit, sive scamna parva apponi fellis, & subsellia intelligit. Subsellia enim scamna & sæpe scamna parva, i. e. scabella; dicta scamna quia super iis ascendebant in lectum, subsellia vero, quia erant simul fellæ minutæ, humilesque, ac in iis etiam sedebant. Teste Suet. in Claud. c. 23. Medium inter Consulium fellas, Tribunitio subsellio sedisse. Hinc Hesychius ταπεινὰ δίφρα, ὑποπόδια, humiles sella, scabella.

Non possum hic filere inepte
quos-

quosdam existimare, per *fulmenta* intelligi *gradus quibus in lectum scanditur*. Teste Vossio in *Etym*: voce *Fulcio*. V. & Scheff. de *Re. Veh.* 2. 4. & Chimentell. de *Hon. Bis.* cap. 21. (*In Thes. Anti. Rom. Celeb.* Grævii Tom. 7. pag. 2095.

C A P. III.

De sponda & pluteo.

A Lateribus binæ erant tabulæ, quarum anterior seu exterior vocabatur *Sponda*: Interior vero *Pluteus*. Unde apud Horat. *Epod.* *Epigr.* 3. *Extrema sponda cubare*, est, in extrema parte lecti. *Spondam* præterea *Lecticam* ipsam significare, quemadmodum & *Sandapilam* ac *Feretrum* memini. Hoc significatu. Martial. 10. *Ep.* 5. *Orcinianam spondam* dixit, i. e. thecam, vel capulum ex impolitis lignis seu viminibus contextam interprete Cælio Rhodigino. *Ant. Lect.* 10. 18. quam
po-

lamum scilicet conjugalem, denotare quidam volunt, vocabulum *sponda* à *spondendo* deducentes.

C A P. IV.

De Fulcris lectorum.

U T igitur nunc de fulcris lectorum accuratius agamus ordo postulat. Fulcrum varie accipi apud antiquos video. Isidorus *lib. 19. cap. 26. fulcra à fulciendo ea lectorum ornamenta vocat, quibus fulcitur & sustinemur, eaque in quibus tori sustentur.* Quæ Belgæ vocant *Onderlaegen*. Et sane non est incredibile, ita quoque aliquando hoc vocabulum fuisse acceptum, sed male, meo saltem iudicio, vocat *fulcra lectorum ornamenta*. Ea enim tantum ab ipso lecto ejusque stragulis tegebantur, ac proinde non serviebant ad ornandum lectum sed fulciendum, in quem finem minime ornatus erat necessarius.

Ipsos

Ipſos quoque lectorum pedes fulcra interdum fuiſſe appellatos non negaverim, motus in primis hiſce Pauli Jcti in l. 26. §. 1. de *Acquir. rer. Dom.* Proculus indicat, hoc jure nos uti, quod Servio & Labeoni placuiſſet: in quibus propria qualitas expectaretur, ſi quid additum erit toto cedit, ut ſtatua pes, aut manus, ſcypho fundus, aut anſa, lecto fulcrum, navi tabula, edificio camentum, tota enim ejus ſunt, cujus ante fuerant.

Et Ulpiani in L. 52 §. 9. ff. de Leg. 3. Sunt tamen quedam que omnino legatum ſequuntur, ut lectum legatum contineat & fulcra, & armariis & loculis clauſtra & claves cedant. In qua lege ſimul notandum lectum neutro genere poſitum, obſervatore Doctiſſimo Briſſonio. Apparet expreſſe leges ferre Jctos *fulcra lecto legato ceſſura.* Quod non eſt præſumendum de fulcris quibus tori fulciebantur, ſed de pedibus lectorum intellexiſſe Jctos, fulcra enim illa erant parvi
momen-

momenti, viliorisque pretii, ideoque non tam credibile est super eis has leges esse latas, quam super lectorum pedibus (scio tamen & super rebus vilissimis leges decidere, non obstante eo quod vulgo elicitur ex *L. 4. ff. de Restitut. in integ. Et L. 9. & 10. de Dolo Malo*) *Præto-rem minima non curare.* Juvat hanc nostram quoad *d. l. 26. §. 1. & l. 52. §. 9.* conjecturam, antiquos fulcra hæc seu pedes confici jussisse aliquando ex ipso argento, ut docet *Ia- volenus in L. 100. §. 3. ff. de supell. Leg. Cui testudinea legata essent, ei lectos testudineos pedibus inargentatos deberi, Labeo, Trebatius responderunt: quod verum est.* De quo autem lecto cubiculari an tricliniari hæc lex ut & modo adductæ duæ leges, capiendæ sint, dubium me esse fateor, quanquam propter fastum & ostentationem magis, verosimile videatur de tricliniaribus quæ de die quam cubicularibus qui de nocte u-

sur-

surpabantur, propter mollitiem tamen & in omnem luxum effervescentes animos hominum istius temporis, de cubicularibus forsitan etiam intelligi possunt.

Hos lectos laminis etiam testudineis investiri interdum curarunt, quod invenit Carbilius Pollio, auctore Plinio *Hist. Nat.* 9. 11. Qui idem tradit sub Nerone primum ligno ebur insertum *Lib.* 16. *cap.* 43. illud simul huc pertinere putavi, quod Plinius *d. Lib.* 16. *c.* 43. portentosa ingenia vocet, quæ materiam ad lectos in mari quæsiwere, testudinemque in hoc secuere. Laminas illas testudineas ligni colore pingebant. *Salmas. Exerc. Plin. pag.* 296. Fulcrorum quoque Adamantinorum meminit Nicolaus Gerbelius in elegantissima de Aranea & podagra Fabula, quam exhibet nobis Camerarius in *Narrat. Æsopic. p.* 215. Ubi omnino intelligo pedes, nimis enim prætiosi sunt adamantes qui in obscuro

obscuro sint in fulcris lectorum, sed
 procul dubio ad majorem luxum li-
 gno fuerunt inserti, ut niterent, &
 paululum eminent e ligno, quod
 si hoc fuisset in fulcris, Belg. de *on-
 derlaegen*, sane cubanti nimis durum
 foret prætiosum hoc fulcrum: ful-
 crorum quoque seu pedum ex ony-
 che factorum meminit Plin. *Lib. 37.
 cap. 7.*

Notatu dignum puto, a super-
 stitiosis fulcra lectorum cubicula-
 rium, in Mercurii imaginem fuisse
 efficta, quæ Hermiones dicebantur,
 ad conciliandum somnum. Suidas
 in voce ἕρμις. Hesych. in Ἑρμῖνα,
 πόδα κλίνης ἀπὸ τῆς ἐνεύρεσται τῷ ἐνυλά-
 τω, ἢ ἀπὸ τῆς Ἑρμῆς ἐγγεγλύφται. Mer-
 curium enim somni præsidem puta-
 bant, unde in conviviiis ultimum
 poculum (Ἑρμῆς poculum dictum)
 bibere solitos veteres ex Polluce,
 Homero, & Athenæo, docet Stuck.
 Ant. Conv. pag. 628. Et Nicol. de
 Stat. Mercur. pag. 27. Vid. & Cl.
 Alme-

Almelov. in Amoen. Theolog. Philolog. pag. 208.

Ut autem eo magis placerent præfidi somni imaginario, antequam ad lectum se recipiebant, ei libabant. Longus in pastoralibus de Daphne & Chloe Lib. 4. pag. 243. Et ad eum locum ex Heliodoro Lib. 3. Æthyopic. Athenæo Lib. 1. Cap. 14. in pr. Homero Odyss: 4. versu 136. abunde probat Doctissimus Petrus Mol Notarum pag. 115. V. & Saubert. de Sacrif. Cap. 3. p. 48.

Sunt & qui *fulcrum* Synecdochice pro *ipso* lecto sumunt. Hinc Juvenalis *Sat. 6. versu 22.*

Sacri Genium contemnere fulcri.
hoc est, *violare sanctitatem fidei conjugalis*, ut adeo *fulcrum* hic *torus* sit, sive lectus genialis.

CAP. V.

De more dormiendi in pellibus.

UT autem eo major ratio haberetur commoditatis cubantium, (ut ante dixi) dormiebant primo super herbas tortas, stramentum, pellesque, quod postremum maxime notatu est dignum, inde enim vox *dormire* nata, quia δέρμα pellem significat. Hinc Epicharmus apud Athenæum l. vi. 8. ἐπεὶ δ' ἦγον οἴκαδ' εἰς τὰς διφθέρας ἄτρωτος εὐδῶ. *postquam domum veni, super stratas pelles illasus dormio; de pellibus ita & Virg. 7. Æneid.*

Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit.

Postea inventis lectis, culcitis, & vestibis, stragulis (de quibus mox dicam) pauperibus relictæ sunt pelles. Unde fortasse natum illud adagium: *Intra tuam pelliculam te contine*, quod alii tamen aliter expli-

B

cant,

cant. De more dormiendi in pelli-
 bus vide docte quædam notata apud
 Feithium in Antiq. Homer. Lib. 3.
 Cap. 8. Ludovicum de Lacerdam
 ad Virgilio *Æneid.* Lib. 7. versum
 87. Et Magium in *Miscell.* Lib. 3.
 cap. 7. §. 3. Pellium quoque usus
 in rusticorum fuit stratis teste Ho-
 mero *Odyss.* 14. Idem tamen & in
 lectis ditiorum agnoscit *Odyss.* 1. &
 19. Similiter Cato, corium unum
 requirit, quod injiceretur epidro-
 mo, sive texto funeo, in quo ser-
 vus cubabat. Aufonius Popma in
 Notis ad *Catonem de Re rustica*
 Cap. 13. pag. 163. In stipula quo-
 que cubasse alibi me legisse me-
 mini

*Nec pudor in stipula placidam cœ-
 pisse quietem*

Et fœnum capiti supposuisse fuit.

Capiti enim & cespites aliquando
 subjiciebant, loco pulvini, (de
 quo mox.)

CAP. VI.

De Culcita.

Illud in quo quiescebant uno nomine *culcitra* vel *culcita* dicebatur, nomenque fert ab eo quod in ea sagum tomentum, quod propriè erat ex ciliciis pilis, aliudve quid (postea) inculcabant. Unde Festus in hac voce: *Culcita quod tomento inculcatur appellata. Varro de L. L. lib. 4. pag. (m) 40. Posteaquam transierunt ad culcitas, quod in ea sagum, aut tomentum, aliudve quid calcabant, ab inculcando culcita dicta. Græcis similiter dicitur σίβας, à σείβω, sive σίβω, quod itidem notat calcare. Quanquam σίβας non tam culcitra esse videatur quam segestria, quæ Græcis σέγαστρον. Minus recte hic notare eos puto Vossium, & cum eo concordantem Torrentium ad Suet. in Tib. 56. qui culcitra scribunt, & modo culcitra, modo culcita*

scripsisse antiquos ostendam, posterius firmant Festus & Varro dd. II. Suetonius d. *Cap. 56.* Et Seneca Epist. 108. *Laudare solebat Attalus culcitam, qua resisteret corpori.* Quoad prius solum Romanæ parentem Eloquentiæ adduxisse sufficere puto. Qui *Lib. 3. Tusc. Quest. Cap. 19.* inquit *Culcitra plumea.*

Culcitas olim etiam inferciebant acere, & glumis spicarum. Teste Scalig. *ad Varron. de L. L. pag. 66.* Sed non video tanta admiratione dignum hoc esse quam d. l. putat vir Illustris, quod fagis culcitæ aliquando pro tomento fuerint facti. Quando ita habet: *At ubinam gentium usitatum fuit, pro tomento saga in culcitas inferri? Melius sane tegendo corpori adhiberentur, quam centonibus farciendis, & inculcandis.* Verum est, tegendo corpori & adhiberi potuisset, forsan aliquando & ita fuit usurpatum sagum, sed quid vetat quo minus & pro tomento usum creda-

credamus, præfertim ob eam rationem quod vestimentum sit militare, inter milites autem in castris non omnia tam accurate se habere possunt, & quælibet res præcise usus sui suo proprio relinqui, accedit, quod ad replendam culcitam tomento, interdum varia debebant congeri, donec repleretur, & ei comode incubari posset, milites autem diurnis incommodis fatis fessos, breviorẽ quæsiuisse aliquando viam, & sago eum in finem usos, minime est incredibile. Illud pene omissem per *culcitam* quosdam intelligere *pulvinum*, sed male meo quidem iudicio.

Recordor modo me adduxisse Ciceronem *Tusc. Quest. Lib. 3. Cap. 19.* Ubi mentio fiebat *culcitæ plumæ*, quod mihi persuadet, crescente luxuria hominum & *plumas* culcitris inculcasse, quod de ditiorum lectis, abunde confirmare videtur Sidonius *Lib. 4. Epist. 24.* Maximum

describens impacto nuper sacerdotio continentem & frugi, deque vita lautiori ad severam & moderatam traducto. *Coma brevis, barba prolixa, tripodes sella, cilicum vela foribus appensa, lectus nihil habens pluma, mensa nil purpura, &c.* Ex quo exemplo disce, sacerdotii candidate, ut sis humilis, ut te & omnes nos decet, quicumque ecclesiasticis honoribus intumescis.

Plumis anserinis utebantur delicatiores, unde singulari nomine *χηνοπλεμέτων* uti ex Chrysofostomi Homilia in Herodiadem docet Meurf. in Glossario Græcobarbaro. p. 624. Paleis seu storeis utebantur plerumque Monachi, quod vocatur *psiatium* auctore Lacerda in Advers. Sac. cap. 30. inculcabant etiam iis folia, quæ singillatim carpta volebant, ne quid duriusculi offenderet.

Aliquando & simplici foeno contenti esse debebant. Seneca de Vita beata cap. 25. *Nihilo miserior e-*

ro, si lassa cervix mea in manipulum foeni acquiescet, si super Circense tomentum per suturas veteris lintei effluens, incubabo. V. Feith. Antiq. Homer. Lib. 3. cap. 8. Ubi simul notandum quod in pr. dicti capitis refert, veteres cum in lectum se recipiebant vestes in cubiculo ex trabe suspendisse.

C A P. VII.

De Pulvino.

Fabricato igitur lecto, & culcita instructo, pulvinum ei ut imponamus ordo instituti nostri flagitat.

Pulvinum à pelluleis dictum monet Varro de *L. L. lib. 4. pag. 40.* Isidoro *Lib. 20. cap. 11. Pulvinar est lectus divitum, inde & pulvillus.* Ast dicat quis, loquitur de *pulvino* Varro, de *pulvinari* Isidorus, quæ diversa, quod & putasse video Vossium in *Etymol.* dicentem: *Pulvinum*

esse, quo in sedendo sunt usi veteres, pulvinar vero quod dormituri capiti supponebant, sed lubens fateor, me hactenus hanc differentiam apud antiquos accurate observatam non reperisse. Fuit autem proprie *pulvinus* id quod alio nomine *Cervical* dicitur. Uti apud Martial. *Lib. 14. Epigr. 146.*

Hi pulvini variis rebus, ut tomento, plumis, pilis, aliisve erant facti. Aliquando & arundinis lanugine, quæ *σάμαξ* & *ἀνθήλη* audit Græcis. Pollux. lib. 10. cap. 8. Beatiores vero lanam pulvinis injiciebant, quam Leuconicam vel Lingonicam dixere. Unde Marrial. d. 1. *Epigr. 159.*

*Oppressa nimirum vicina est fascia
pluma?*

Vellera Leuconicis accipe rassa sagis.

De plumeis pulvinis testatur ita Apulejus. *Lib. 10. p. 248. Quatuor eunuchi pulvillis compluribus, ventose tumentibus pluma delicata, terrestre nobis*

nobis cubitum praesternunt. V. & Barth. ad Stat. Sylv. p. 57. de Sericis. Horat. in Epod. 8. versu 15. Et Martialis.

*Facet occupato galbanatus in lecto
Suffusus ostro, sericisque pulvillis.*

Replebant & pulvinos rosis. Trebellius in Gallieno Cap. 16. *Veris tempore cubicula de rosis fecit.* (Ubi omnino notandum cubiculum quod alias ordinario notat conclave sumi pro lecto.) Add. Albinovanus pædo in Obit. Mecan.

Victor odorata dormiat inque rosa.

Et Spartianus in Ælio Vero cap. 5. *Fertur etiam aliud genus voluptatis quod Verus invenerat, nam lectum eminentibus quatuor anaclinteriis fecerat, minuto reticulo undique inclusum, eumque foliis rosæ, quibus demptum esset album, replebat.* Quando dicit *Album quibus demptum* interiorem intellige rosæ partem cum apicibus luteis, quæ alio nomine *Flos*. Quod autem croco imbutum Isocratis pul-

vinum legimus apud Plutarchum in *decem Rhet.* Κρόνω Διάβροχον προσιεφέ-
 λαιον vocans, non de his de quibus
 nos agimus, sed de pulvinis reci-
 tantium intelligendum est, recitan-
 tibus autem pulvinos quoque sub-
 ditos, in quibus considerent, docet
 Arrianus *Epidt. Lib. 3. Cap. 23.* ἀνα-
 βάντα ἐπὶ πούλβιον *ascendentem in pul-
 vinum*, hoc est *sedem, aut cathe-
 dram ubi pulvinus.* Ut notat Vos-
 sius de *Imit. Cap. 7. §. 15.* Quoniam
 autem Isocrates habebat ejusmodi
 pulvinum (ut dixi) croco imbu-
 tum mollis ac effoeminatus audiit
 rhetor. Sed revera preciosos pul-
 villos merebat vir laboriosissimus,
 qui vel uni texendo Atheniensium
 Panegyrico, integros quindecim an-
 nos assedit. Teste Chiment. de *Hon.
 Bis. Cap. 28.* Addendum hic puto
 ipso *pulvinum* etiam sumi pro ipso
lecto apud Horat. *Epod. 8.*

CAP. VIII.

De Stragulis.

PUlvino itaque tomento repleto ut molliter ei incumbere possit cubans, stragula quoque lecto nostro insternemus.

Stragulum, Stragula, Instratum, & Vestis Stragula communi appellatione dictum quicquid ad injiciendi, insternendive usum adhibebatur. Paulo Jcto *lib. 3. Sent. tit. 7.* qui est de legatis, *stratorie vestes* memorantur. Gr. *σρώματα, περισρώματα, περιπετάσματα.* Varro *lib. 5. de Ling. Lat.* Græca sunt *Peristromata, & Peripetasmata.* Idemque *operimenta & pallia, opertula* dixerunt. *ἰμάτιον* enim Græcorum, quod Latinis *pallium* pro veste etiam stragula usurpatum. Sic Ovidius. *Lib. 1. Amorum. El. 2.*

Hec tamen aspiciam, si qua bene pallia celant

Illa mihi caci causa timoris erunt.

Et paulo infra

Sape mihi, dominaeque meae properata voluptas

Veste sub injecta dulce peregit opus.

Hoc tu non facies, sed ne fecisse puteris

Conscia de tergo pallia deme tuo.

Propertius Lib. 4. Eleg. 3.

At mihi cum noctes induxit vesper amaras,

Si qua relicta jacent, osculor arma tua.

Tum queror in toto non sidere pallia lecto,

Lucis & auctores non dare carmen aves.

Et Juvenalis Sat. 6.

—— *Tunc corpore sano*

Advocat Archigenem, onerosaque pallia jactat

Ubi vetus interpres. *Simulat agritudinem socrus, ut habeat facultatem ad se filia veniendi, causa adulterii.*

Item.

Item Martialis *Lib. 1. de Catella Publii Ep. 110.*

*Et desiderio coacta ventris
Gutta pallia non fefellit ulla:
Sed blando pede suscitatur, toroque
Deponi rogatur, & monet levari.*

Si quis non tribuat fidem poëtis, genti utpote licentiosæ, assumat prorsus sermonis testimonium ex *L. 45. ff. de V. S.* Neque enim dubium est, quin stragula vestis sit omne pallium *περίσρωμα*. V. Cujacius *lib. 10. Observat. 18.* & præter Varronem loco supra dicto, Suetonius in Nerone *Cap. 48.* *Super lectum modicella culcita, vetere pallio strato instructum.*

Hæc lectorum stragula confecisse interdum ex palma ex Abb. Anhusano *Hist. Hortor. p. 2. c. 30.* refert Lipenius in *Stren. Hist. Cap. 3. §. 17.*

Velamenta hæc in duo genera dividit Plato in *politico*. In *σκεπάσματα* seu *περιβολήν*, & *περικαλύμματα*, seu *ὑποβολήν*. *Hypobolen* vocat culci-

tam, & quicquid insternendi & incubandi causa paratur, tapetes, tegetes, storeas, erones. *Peribolen*, quod injiciendi causa paratur, ut pallium, lænam.

Cubabant etiam in tapetibus loco stragulorum, Varro. *Cubo in Sardinianis tapetibus.* Plato Comicus Κἄν Φοινικῖσι σαρδινιακαῖσι κοιμησόμενοι κατάνεινται. Tapetes avibus intextis σρεσθωτά ελίγματα, ζωτὰ belluata, ἵνα κόσμον ἔχη ἢ σρῶσις καὶ εὐάφειαν. Ut lectus & eleganter insterneretur & molliter. ἐμπετάσματα πυργωτὰ, vel περισρώματα. Quæ turres pictura vel textura repræsentant, ζωτὰ περισρώματα, belluata. Hæc omnia ornamento fuere lectis tricliniaribus & cubicularibus. Ut autem simul moneam quid per σρωματόδεσμος intelligendum sit, dico, esse involucrium ipsum stragula vestis. August. lib. 20. de Civ. Dei, vocat, colligatum involucrium. Vestem quoque stragulam pellibus involvisse, &

& loris constringisse ex pandect. tit. de supplect. Leg. probat Bulleng. de Conviv. Cap. 35.

Stragulis hisce aurum quoque aliquando intexebant, quod primus invenit in Asia Attalus Rex. Colores autem diversæ picturæ vestibus intexere, maxime Babilon celebravit, & nomen imposuit. V. Budæus in *Reliquis ad ff. Annotat. pag. 130.*

Sunt aliqui qui stragulas hasce vestes uno nomine *toralia* dicunt. Turnebus, Lambinus, & Lævinus Torrentius *toral* interpretantur, *stramentum lecto injectum*. Varro *Lib. 4. de L. L. p. 40.* ut & Casaubonus intelligere videntur *cortinas*. Dicit enim Varro *Torale quod ante torum*. Casaubonus ad Lamprid. in Heliogabalo. *Stragula autem quibus tori sternebantur, & toralia quæ circumjiciebantur, pretiosissima fuerunt*. Ego autem illorum potius castra sequor, qui *toralia* accipiunt pro *stragulis*.

gulis. Dicit enim alio loco Lampridius: *Texit toros toralibus.* Quo facit etiam Varronis illud, apud Nonium L. I. *de vita P. R. Quod fronte lecticas struebant, ex ea herba torta torus appellatus est: hoc quod injicitur etiamnum Toral dicitur.* Stramentum ergo intelligi nequit, nec multo minus *Cortina*, illis enim lecti circumtegebantur, vel obducebantur, non vero simpliciter tegebantur insternebanturve. Non filebo, pro stragulis etiam usos veteres pellibus. Teste Valerio Maximo, qui Catonem hoedinis pellibus usum pro stragulis asserit. V. Scalig. in Conject. ad Varr. de L. L. p. 66.

C A P. IX.

De Toralibus, sive Cortinis.

LEcto igitur culcita, pulvino, & stragulis instructo, *cortinas* uti recentioribus dicuntur vel *toralia* Varroni & Casaubono, (ut modo
do

do dixi) eum circumtegemus, Belgis audiunt *Behangfels*, *gordynen*. Apertos habuisse, i. e. sine cortinis lectos, colligere licet ex duplici lecti figura, quam ex Epiphanio Physiologo *Cap. 23.* curiosus poterit petere: Clausos etiam aliquando pro temporis ratione omnino credo; Unde in animum inducere non possum, qui Vir Cl. J. C. Bullengerus in *Tractatu de Conviviis lib. 1. cap. 29.* sibi ipsi aliquo modo, eodem in capite videatur adversari. Postquam enim in principio capitis dixerat: *Veterum lecti non erant pannis oppansis clausi*, circa finem habet: *per hyemem eum* (sc. Ael. Verum) *putem pannis oppansis inclusisse, si per æstatem reticulo inclusit.* At tolli difficultatem ita posse existimo, si, distinguendo inter tempora, dicam, æstate pannis oppansis non fuisse clausos, hyeme tamen ita se rem habuisse, quod & ratio naturalis exigere videtur, hocque Celeberrimum

rimum Auctorem innuere voluisse credo, cum posteriora illa inchoatur his verbis: *Per hyemem*, quamvis prior locutio aliquo modo nimis sit generalis.

C A P. X.

De Lectorum Ornatu.

Lecti erant vel *magni*, vel *parvi*. Aliique iterum *magnificentiores & splendidiores*: Alii *viliores ac sordidiores*, pro copia & inopia possessorum qui in iis cubabant.

Magnos lectos ad ostentationem fuisse comparatos docet Juvenalis sat. 2.

Dives erit, magno qua dormit tertia lecto.

Erant & lecti *aurei* vel *argentei*, quod non cape, quasi ubi eorum fit mentio semper intelligendi sint lecti *ex solido auro vel argento*, quali tamen usum video Heliogabalum ex Lampridio in ejus vita, cum ait:

Solido

Solido argento factos habuit lectos triclinares & cubiculares, sed auro argentoque obducti, & hinc inde ornati (ut dicam in Diss. de Lecticis) aureos argenteosque habuit lectos Ahasuerus Esther cap. 1. versu 6. Aureo etiam lecto usus Julius Cæsar, teste in ejus vita Suet. cap. 49. Ubi simul nota, quoad stragula, usum eum purpureis. Lectorum quoque inargentatorum, inauratorum, & gemmatorum mentio fit in L. 3. §. 3. ff. de supell. leg. & L. 9. §. 1. ff. eod. Ecce verba L. 3. Et lectos inargentatos vel inauratos, atque gemmatos in supellectili esse non dubitatur. Et L. 9. Nam & argenteos lectos, item argentea candelabra supellectili cedere posterior atas recipit: cum & Ulyxem ex auro & argento lectum viventis arboris truncis edificatum ornasse, quem Penelopa recognoscendi viri signum accepit, ut voluit Homerus. lib. Scilicet, 3. Odyss. Meminit & lectorum eboratorum Varro. Cum in eborato lecto,

eto, ac purpurei operis toro cubare videas egrotum. Dum sermo est de lectis aureis & argenteis addi mereatur, primum aureos lectos invenisse Carbilium Pollionem, equitem Romanum. Ut auctor est Plinius. XXXIII. II.

Verum quoniam in adductis locis mentio fit lectorum inauratorum & argentatorum, non extra chorum saltare mihi videbor, si rationem inaurandi & inargentandi, quam accuratissimus proponit Barthius *Advers. lib. XLVII. cap. 7.* adscribam: duplex enim, ait, ratio inaurandi & inargentandi veterum, ut ex multis scriptorum locis constat, quanquam vilioris ex his non tenue fuerit pretium: supersunt enim vetustissimorum nonnulla, adeo crasse oblita & inducta, ut inductio ipsa spissitudinem aurei hodierni nummi, quem ducatum vocant, facile æquet, uti ipsimet vidimus, tum in aliis
 „ signis,

„signis , tum in simulachro Vene-
 „ris & Cupidinis, quod Antiquita-
 „tum periti in Cypro olim adora-
 „tum censebant. De lectis illis
 „in argentatis elegans est textus in
 l. 3. pr. ff. de supell. leg supellectile
 legata hac continentur, mensæ, trape-
 zophora, delficæ, subsellia, scamna,
 lecti etiam in argentati, culcitra, tora-
 lia, imperia, vasa aquaria, pelves,
 aquiminalia, candelabra, lucerna,
 trulla. super qua lege cum diversæ
 sint eruditorum sententiæ, paucis
 de ea disputare fas erit. Occurrit
 in hac lege, verbum *Imperia*, quod
 multa ingenia torfit, cum prorsus
 absurde *imperia* referantur inter su-
 pellectilem.

Videamus ergo obiter doctorum
 virorum medelas huic vulneri adhi-
 bitas. Barthius Advers. lib. XLVII.
 c. 7. pro *Imperia* legendum censet *I-*
 „gnifera, cum inquit, *Imperia* quæ
 „in adscriptis Pauli visuntur ver-
 „bis, haud dubito quin ex voce
 „obvia

„obvia sint corrupta, nec adfen-
 „sum omnino eidem Scaligero da-
 „re possumus, *Imparia* vasa capien-
 „ti, remotiora ab usu & recondi-
 „tiora, nec vana suspicio forte *Igni-
 „fera*, quibus ignis aut prunæ citra
 „& ultra in domo perlata præci-
 „pue cum alterum mox elemen-
 „tum subdat.

Summus J Ctus Cujacius Obs. V.
 cap. 11. pro *Imperia* emendandum
 putat *Impelia*, vel *Impilia*, quæ cum
 vestimenta exponat, neque illa ex
 lege 1. *supellectili annumerari possint*,
 non ita facile admittenda videtur
 tanti viri conjectura, uti nec illu-
 stris Scaligeri ad Varron. pag. 194.
Imparia scilicet vasa legentis. Ve-
 rum, cum, ut ita dicam, generalia
 enumerentur, & ipsa *vasa aquaria*
 aperte nominentur, haud spernen-
 da quoque videtur conjectura viri
 docti, qui *Vinaria* pro *Imperia* sub-
 stituit: quam facile enim ex veteri
 scriptura, *ui in im, n in p, a in e,*
 muta-

mutari ab imperito librario possit, unicuique constat.

Si tamen aliqua harum sententiarum amplectenda foret, pedibus irem in illam Magni Cujacii, legentis, *Impilia*, quæ fuerunt *tegumenta pedum è coacta lana*. V. Panciroll. 2. Varr. 99. motus in primis L. 25. §. 4. ff. de A. & A. leg. Ubi idem vocabulum eodem sensu occurrit, & auctoritate Plinii *Lib. 19. Hist. Nat. Cap. 2.* (id tamen fateor in nonnullis editionibus hoc vocabulum non haberi) *Theophrastus*, inquit, *auctor est, esse bulbi genus, circa ripas amnium nascens, cujus inter summum corticem, eamque partem qua vescuntur esse laneam naturam, ex qua Impilia, vestesque quedam conficiantur.* Ast si ita legamus, vehementer nobis adversatur modo adducta L. 1. ff. de suppell. leg. quæ ita habet: *suppellex est domesticum patris familias instrumentum, quod neque argento, aurove facto, vel vesti adnumeretur.*

Ubi

Ubi notandum vestes inter suppellectilem non esse numerandas, hac autem lectione concessa, vestes collocamus inter supellectilem. Verum enimvero videamus an non difficultas hæc tolli possit, dicendo: distinguendum esse inter vestes, vestes enim in D. l. i. intelligendæ sunt quibus vestiuntur homines, quales supellectili non posse annumerari lubentes concedimus, modo dicta L. i. Noster autem sermo est de veste qua teguntur homines, stragula nempe vel tapete, quem inter supellectilem omnino collocari posse, evincere videtur. L. 5. in pr. dicti tituli.

Hæc super hac lege impræsentiarum sufficiant, ideoque lecto meo iterum totum me dedo, notatuque dignum existimo, id quod Spartianus in *Ælio Vero* cap. 5. memorat, nempe, quod *Verus fecerat lectum eminentibus quatuor anaclinteriis, minuto reticulo undique inclusum. Ut*
autem

autem simul sciatur quid per anaclinterium hic sit intelligendum; Dico, Latine reddi: *Reclinatorium*. Isidorus Lib. 19. cap. 26. *Fulcra sunt ornamenta lectorum, dicta, quod in iis fulcitur, id est, sustinemur, vel quod toros fulciant, sive caput, quae reclinatoria vulgus appellat.* Eam vocem apud vulgus invaluisse monet Isidorus, cum alioquin fulcrum diceretur. Ambrosius de Virgin. Lib. 3. *Adclinatorium*, vocat; Est autem proprie anaclinterium, pars illa sive pluteus eminens, ubi pulvinus aptabatur ad caput reclinandum. Antiqui enim lecti duos habebant ejusmodi pluteos aut fulcra; quo pacto nonnulli etiam hodie, praesertim inopum. Pluteus ad caput lecti (sic Gr. κεφαλή τῆς κλίνης) altior: qui vero ad pedes depressior. Inde hoc genus lecti ἀμφιπέφαλος. Etymolog. & Hesychio, quasi utrinque capitatus superne & inferne. Sed magis placet ἀμφικέφαλος; est

C

enim

enim κνέφαλος, cervical, vel pulvinus: qui quod ad utrumque pluteum componeretur, ἀμφικνέφαλος; ille lectus vocitatus. Ideoque memoratur ut insolens atque enormi magnitudine ad luxum lectus ille: Ælii Veri, *quatuor eminentibus anaclynteriis.* Quod autem *reticulo inclusum* scribit Spartianus d. cap. 5. intellige *textum reticulati operis*, olimque in usu. Græcis ἀμφίβλητρα. Dictum supra de lectis aureis, argenteis, gemmatis, & eboratis, verbo hic addam habuisse & testudineos, auctore Javoleno JCTO in L. 100. §. 4. ff. de Leg. 3.

Rapior autem in admirationem videns Deuteron. cap. 3. vers. 11. Oggium Regem Basanitarum habuisse lectum è ferro confectum, cujus ratio non usque adeo aperta: Joan. Drusius egregius vir ingenio, bonisque omnibus disciplinis ornatus, in elaboratissimis ad hunc locum Deuteron. III. 11. annotamentis, pu-
tat

tat molem corporis id exegisse :
 Clarissimus Clericus , ne molestis
 ac noxiis insectis infestaretur , quæ
 si vera causa , oportet ut omnium
 incolarum fuerint è ferro. V. Huet.
 Demonst. Euang. propos. 4.

De Rusticis quoque verbo hic
 notabo, habuisse lectos ligneos. Vid.
 ἀνθολογία variorum epigrammatum
 Lib. 4. cap. 28. Epigr. 16. pag. 783.
 & 784. De rustico agens :

*Utinam felix laboriose rustice , tibi
 vita semper*

*Maneret , & fossionis labores pau-
 pertatis*

*Tenuia vero tibi & convivia , & in
 ligneis lectis dormis.*

Quæ verba hic do ex versione Lubi-
 ni. Latius de his lectis actum videbis
 à viro reverendo , verbi divini inter-
 prete facundissimo, domino, Siccone
 Abbring , in opere quod molitur, de
Re Rustica Hebræorum. Faciebant quo-
 que veteros lectos ex palma. Theo-
 phrastus in Hist. Plant. Lib. 2. c. 8.

V. Illustrissimus Ezechiel Spanhemius, in eruditissimo opere de præst. & Usu Numism. Diss. 4. p. 301.

Habebant Hebræi lectos quoque quos vocabant *Galileos*, qui per partes complicari, & ab uno loco in alterum deferri solebant; Imo antiquitus lectum splendidum singuli in ædibus suis stratum habebant, quod nulli serviebat, nisi *Principi* vel *Angelo* Domus, sive *Laribus*. Hic lectus Hebræis audit *lectus bona fortune*. V. Ottho in Lexico Rabbinico Philolog. in voce *Lecti*. Et novissime Nicolai de *Substrat. Vest. Cap. 2. §. 3.*

C A P. XI.

De Lectorum usu extraordinario.

Videamus & alios lectorum usus extraordinarios; Et quidem, *primo*, in lectis non tantum cubasse veteres sed & sedisse, docet Petron. *Sedensque super lectum meum*

meum diu fleuit , & fletu confusa altera parte lectuli sedet. Idemque me stupente in lectulo sedet. Et Boethius de Consolat. lib. i. Tum illa propius accedens in extrema lectuli mei parte consedit.

Secundo , veteres Christianos sedisse cum orarent , indicat Tertull. lib. de Oratione ex Herma Apostolici ævi scriptore , sed damnat id ac reprehendit , ut curiosi potius , quam rationalis officii &c. & alioquin , ait , nusquam erit adorandum , nisi ubi fuerit lectus. Similis ethnicos olim religio ligabat , quo spectabat Adagium , Adoraturi sedeant. Juvat Festus : Adsidele mensa vocantur , ad quas sedentes flamines sacra faciebant. De lecto ad sessionem , idem Hermas Lib. 3. cap. 10. Consedit super lectum , & adstitit in dextra ejus pastor. Quem sedendi usum promiscue , & lectorum cubicularium & tricliniarium fuisse credo , cum alias inter se diversi fuerint hi lecti , V. potest.

Chiment. de *Hon. Bis. Cap. 27. Tertio*
 notanda, religio fenum quos gravio-
 ris morbi vim præsentientes Lunæ
 lectum, & cubiculi tegumenta vo-
 vissè, auctor est Isidorus Scholast.
Cap. 3. Epigr. 1. adductus à Doctif-
simo Tomasino, de Donariis Vet. Cap.
 35. *Quarto, Quod in lectis augu-*
ria olim quoque ceperint. Festus
in cubans. Cubans auspicatur qui in le-
cto querit augurium. Hinc Plautus
in Curcul. Act. 1. sc. 1.

*Nihil est mirandum melius si nihil
 sit tibi*

*Namque incubare satius te fuerat
 Fovi*

*Tibi qui auxilium in jurejurando
 tulit.*

Incubare quid hic sit eleganter no-
 tat Servius ad Virgil. *Æneid. Lib.*
 7. *Ûsu 85. Incubare, inquit, proprie*
dicuntur hi, qui dormiunt ad accipien-
da responsa. Unde est, ille incubat
Fovi, id est, dormit in capitolio, ut
responsa posset accipere.

Illud

Illud etiam hic notandum quod
 illi qui in Deorum templis atque se-
 pulchris, dormiebant, acciperent
 responsa super somniis rebusque fu-
 turis, incubarint pellibus, ad quem
 morem alludit Virgilius. d. 1.

*Hinc Itala gentes, omnisque Oeno-
 tria tellus*

*In dubiis responsa petunt: huc dona
 sacerdos*

*Cum tulit, & Caesarum ovium sub
 nocte silenti*

*Pellibus incubuit stratis, somnosque
 petivit.*

Et iterum mox vsu 92.

*Hinc & tum pater ipse petens respon-
 sa Latinus,*

*Centum lanigeras mactabat rite bi-
 dentes*

*Atque harum effultus, tergo stratis-
 que jacebat*

*Velleribus: subito ex alto vox red-
 dita hæc est.*

Calabri quoque Podalyrium, Æ-
 culapii filium consulturi ad ejus se-

pulchrum agninis instratum pellibus ipsi quoque cooperti decumbabant. Daunii quoque vel Calabri pellibus incubabant quas Melotas dicebant, hoc est, ovillas, in Podalyrii sepulchro. Lacedæmonii in fano Pasitheæ somniandi causa excubabant, & quoniam Æsculapium una videre somnia credebant, ejus templum frequens Græcia adiit & coluit, ægri quippe incubabant in æde Æsculapii, putantes inter dormiendum sibi remedium præscribi. Unde Petronius: *medicinam somno petii.* De quo more Vid. quæ dixi in diss. mea de Lecticis veterum. Ethnicos quoque sacerdotes in mactati arietis pellibus dormivisse, ad captandas somniorum significationes, doctissime monet Celeberrimus Braunius, in eruditissimo opere de Vestitu Sacerd. Hebræor. Lib. 1. cap. 4. V. & Cælius Rhodiginus, Ant. Lect. Lib. 27. cap. 14. Et novissime Clarissimus Nicolai, de Sub-

strat.

strat. Vest. cap. 6. §. 3. & 4.

Quinto, notandum: Ex lectis quoque recitasse veteres, ut docuit me Plinius Lib. 8. Ep. 21. tunc autem ante vel circum lectos ponebantur *cathedra*: Audiamus ipsum Plinium, *Positis ante lectos cathedris amicos collocavi*. Idem. 2: 17. *Lectum & duas cathedras capit*. De quodam cubiculo loquens.

Sexto, quod habuerint quoque lectos quibus utebantur in meridiando, qui æque ad cubandum, quam ad sedendum erant apti, quæ proprie fuere lecticæ, qualis lectus Latinis vocabatur *Lectifella* & *Lecticathedra*, Græcis κλινοκαθέδριον. Teste Chimentell. de Hon. Bisell. cap. 27.

Nunc de Lectorum usu five ordinario five extraordinario nihil amplius addam, nisi id quod modo inter legendum mihi occurrit, in Feithii Antiq. Homer. Lib. 3. cap. 11. In atrio hospitibus sternere le-

58 DISSERT. PHILOLOGICA
Etos solitos fuisse veteres, ut clare
probat ex Homero. Iliad. 24.

C A P. XII.

De Cubiculariis.

HActenus de Lectis cubiculari-
bus, quibus pauca de cubicu-
lariis addere fas esse duximus: E-
rant & servi, à cubili Cubicularii
dicti: Hi cubiculum domini, do-
minæve (ut monet Apulejus Lib.
10. De Asino aureo. *Confestim cu-
biculariis mulieris attractis, ut tormen-
torum veritatem eruit*) observabant,
dominumque tuebantur, unde Al-
fenus in L. 203. de V. S. Cubicu-
larios numerat, *inter eos, qui ad pa-
trifamilias corpus tuendum prepositi
destinatique essent.* Mentio quoque
fit cubiculariorum in inscriptione
antiqua apud Sponium: in Miscell.
Erud. Ant. pag. 222.

C. OCTAVIUS C. L. PACCIUS
AUG. SER. AB HORTUL.

C. OCTAVIUS C. L. PROSPER
AUGUST. CUBICULARIUS

OCTAVIUS C. L. PACORUS

AUG. A VESTE IMP. PRIVATA.

Et Marcianum in L. 65. de Leg. 3. *Cu-
bicularios autem, vel obsonatores, vel eos
qui piscatoribus prepositi sunt, non videri
negotiationis appellatione contineri. Ci-
cero 5. in Verrem. Hunc vestri janito-
res, hunc cubicularii diligunt. Suetonius
in Domit. Cap. 17. Et Saturius de-
curio Cubiculariorum. Cicero Lib. 6.
ad Att. Ep. 2. Jam cetera jurisdictio,
nec imperita & clemens, cum admira-
bili facilitate, aditus autem ad me
minimum provinciales, nihil per cubi-
cularium, ante lucem inambulabam
domi, ut olim candidatus. Quinti-
ianus Declam. 328. An vero parum
iustas seviendi causas habebam adversus
cubicularium? Dominum suum non de-
tulerat, non servaverat, nesciebat
quis dominum suum occidisset. Inde*

Tacitus *Lib. 6: 14.* *excubias* vocat :
sane consilium occuluit , telum inter
ignaros paravit , num excubias transi-
ret , cubiculi fores recluderet , lumen
inferret , cadem patraret , omnibus
nesciis. Nullaque alia Cæsari fuit
 ratio , cum in prædones incidisset ,
 ut cæteris comitum fervorumque
 dimissis , detineret Medicum & Cu-
 bicularios , scilicet illis carere pote-
 rat , his non poterat. Cubiculario
 huic collega erat *Janitor* , ut colligo
 ex Ovidio *Lib. 2.* de Arte Amandi.

Fac plebem (mihi crede) tuam : sit
semper in illa

Janitor , & thalami qui jacet ante
fores.

A qua consuetudine narrat Diony-
 sius Halicarnassicus *Lib. 4.* Tarqui-
 nium clam Janitoribus , qui ad cu-
 biculi januam dormiebant , stricto
 gladio cubiculum Lucretiæ ingres-
 sum fuisse. Hique *custodes* erant
Cubiculares. De quibus Juvenal.
Sat. 5. vers. 346.

Pone

Pone seram, cohibe: sed quis custo-
diet ipsos

Custodes?

Et Apulejus Lib. 9. Met. Barbarus iste, cum necessariam profectioem pararet, pudicitiamque caro conjugio conservare summa diligentia cuperet, servulum suum Myrmecen, fidelitate præcipua cognitum, secretum commonet, suæque dominae custodiam omnem permittit.

Erant & Cubicularii, qui personam principis curabant, & ipsi inserviebant. Tot. tit. C. de Præpos. sacr. Cub. quod perhonestum erat munus; ut de Helicone præfecto cubiculo Caji Cæsaris testatur Philo de legatione. Erant autem non unus aut alter qui apud Cæsarem vel Principem hoc munereungebantur, sed plures, erant enim inter eos Decani, à numero dubio procul denario. Unde Augustinus Lib. 1. de moribus ecclesiæ Catholicæ cap. 31. Decanos enim, ait, vocant, eo quod

sint denis prepositi, quos ministros thori Marcellinus appellat. Lib. 14. sic & varios fuisse colligi potest ex Capitolino in pertinace: Reliqui autem cubicularii Palatini (nam suos statim ut Imperator factus est, filiis emancipatis dederat) diffugerunt. Idem confirmat antiquum epigramma apud Pign. de servis pag. 480.

M. LIVIUS. AUGUSTÆ

L. AMARANTHUS

SUPRA. CUBICULARIOS.

Hi cubicularii principem vestibus induebant, & cubicula, & lectos parabant; quorum præfectus *Primicerius* dicebatur, iidem portas cubiculorum Principis custodiebant.

Dixi de *Decanis*, sciendum quoque est olim & *Decuriones*, fuisse appellatos: Suetonius enim Domit. Cap. 17. scribit, *Domitianum à Saturio Decurione cubiculariorum trucidatum.*

Gratosi si apud dominum essent cubicularii, maximis aliquando muneribus præficiabantur. Ita Ma-
ximus

ximus Almachii præfecti urbi cubicularius, Valeriani & Tiburtii supplicium exigit. Hinc & Tyrii & Sydonii, quibus infensus erat Herodes *Act. Apost. Cap. 12. vs. 20.* Blaſto, qui erat super cubiculum regis, deprecatore uſi ſunt. Notat & Lampridius, Commodum omnia ex nutu cubiculariorum feciſſe. Aliquando armigerorum opera impleverunt, quin & copiarum ſuere ductores. Unde Anaſtaſius: *eodem tempore miſit Imperator Juſtinianus Narſetem eunuchum, & cubicularium ſuum in Italiam &c.* Ut adeo minime ſit mirandum, apud Reges, cubicularios, quos *Camerarios* dicebant, æs regium adſervariſſe. V. Ealredus in *vita S. Eduardi*, apud *Suſrium Tom. 1.* Apud Francos quoque cubiculariis regiis maximum honorem delatum ſcribit *Maſſonius in Ludovico Balbo.* V. Pignorius de *Servis. d. l.* Popma de *Oper. Serv. pag. 33.* Et Panciroll. in *Notitia Dign.*

Dign. Imp. Orient. Cap. 65. (In Thes. Ant. Rom. Celeberrimi Grævii. Tom. 7. pag. 1492.)

C A P. XIII.

De Lectis Nuptialibus.

N*uptialis lectus* triplici sub nomine nobis venit apud veteres scriptores. Aliquando enim vocabatur *Nuptialis*: procul dubio, quia in nuptiis erat usitatus. Aliquando *Genialis*: atque ita appellabatur; vel quia Genio & Junoni facer, vel ominis causa, à generando. Hinc Serv. ad Virg. *Æneid.* 6. vers. 603. ait *Geniales* eos proprie fuisse lectos, qui puellis nubentibus sternebantur, itaque dictos à generandis liberis. Genius enim Deus naturæ, & præpositus esse ac vim habere omnium rerum gignendarum credebatur. *Wonna de Geniis Cap. 4.* Hinc Festus in *Genialis*. *Genialis lectus est, qui nuptiis sternitur*

tur

tur in honorem Genii, unde & appellatur. Aliquando vocabatur *Adversus*: de quo infra. Is novæ nuptæ lectus magnifico sternebatur apparatu, quem Catullus descripsit, & Lucanus lib. 11. 356.

*Gradibusque acclinis eburnis
Stat thorus, & picto vestes discrimi-
minat auro.*

Apparatum plenius cognoscimus ex Apulejo lib. 10. Met. *Lectus Indica testudine perlucidus, plumea congerie tumidus, veste serica floridus.* Quæ verba indicant, homines divites lectos hosce testudine investiri aliquando curasse, plumis fuisse fartos plurimis, adeo ut quasi tumescerent, & vestibus sericis, id est, stragulis instruxisse ac ornasse: quin interdum togis stratos auctor est *Ferrar. de Re Vest. 1. 25.* Neque transierim, quod maritorum genios advocare consueverint antiqui teste *Arnob. lib. 3. Adversus Gent. Cum in matrimonium convenitis, toga sternitis lectu-*

lectulos, & maritorum genios advocatis. Et hinc fortasse *sacri genium lecti* Juv. Sat. 6. dixit.

Mentionem ejusmodi lecti genialis facit Apulejus lib. 10. *Et mulierem quam dixit propter multiforme scelus bestiis esse damnatam, meisque præclaris nuptiis destinatam, & torus nuptialis noster futurus accuratissime disternebatur.* Idem lib. 9. *Quæ suo pudore postposito, tori genialis calcato foedere, larem mariti lupanari maculasset infamia.* Juven. 10: 334.

Tyriusque palam Genialis in hortis Sternitur. videri quoque potest Sigonius de *Ant. Jur. Civ. Rom. Lib. 1. Cap. 9.* Briffon. de *Ritu Nupt.* (In *Thef. Ant. Rom. Cl. Grævii* tom. 8. pag. 1048.) Et Laurentius de *Sponsal. & Nupt. Cap. 1.* (In *Thef. Ant. Græc, Celeb. Gronovii* Tom. 8. pag. 1337.)

Ejusmodi lectus genialis aliquando etiam vocabatur *pluvinar geniale.* Catull. in *Nupt. Pelei.*

Pul-

*Pulvinar vel diva geniale locatur
Ædibus in mediis.*

Lectus *adversus* omnino idem erat qui *Nuptialis*: Ast rapiet forsan aliquem in admirationem, quo modo lectus hic dicatur *Adversus*, ratio hæc est: post nuptias demum nomen hoc adipiscebatur, & quidem propterea, quod hunc lectulum religiose servari mos fuerit; vetuti patet ex Lampridii Alexandro, qui inter omnia imperii ponit, quod *Tabula Trajani Imperatoris*, qui *Geniali lecto patris imminebat*, dum mater eum in templo pareret, in lectum decidit. Ecce diu post conjugium ista: & tamen mentio lecti genialis. Nec alius est intelligendus quam hic *adversus* qui in atrio, ubi item imagines magnorum virorum ponebantur, solebat collocari januæ *adversus* sc. in conjugii monumentum, & quasi pignus. Hinc Horat. lib. 1. Epist. 1. vs. 87.

Lectus

Lectus genialis in aula est?

*Nil ait esse prius, melius nil calibe-
vita.*

Quem locum egregie illustrat Tor-
rentius. Ast, videor mihi audire
aliquem dicentem; ubi hic fit men-
tio atrii, nihil omnino de eo in omni-
bus hisce verbis. & omnino atrii
hic mentionem fieri, sub voce sc.
Aula, quæ hic atrium denotat. Sic
Glossæ priscæ, *αὐλή atrium*. Præ-
terea ad intelligentiam loci hujus a-
lias obscuri illud minime est præ-
tereundum, quod conjugii pro-
prium fit signum lectus adversus.
Et ideo Poëta signum pro re usur-
pans; *Age, inquit, maritus est quis-
piam? lectum genialem in atrio aspicit?
malit celebs esse, & tedium fatetur e-
jus vita.* V. Sagittar. de Jan. Vet.
cap. 20. Scalig. ad Fest. & Catull.
Carm. 68. Et ab illa positione, *le-
ctus adversus*. Huc spectat Ascon. ad
Cic. pro Milone. c. 5. *Deinde omni-
vi, janua expugnata & imagines ma-
jorum*

orum dejecerunt, & lectulum adver-
sum uxoris ejus Cornelia, cujus casti-
tas pro exemplo habita est, fregerunt:
itemque telas quae ex veteri more in a-
trio texebantur, diruerunt. Et La-
berius apud Agell. Noct. Att. 16. 9.

*Nunc lentus es tu, nunc tu susque
deque fers,*

*Materfamilias tua in lecto adverso
sedet,*

*Servos sexcentis verbis nefariis uti-
tur.*

Super hoc loco notare licebit va-
rios modos, quibus viri eruditi ulti-
mum hunc versum corrigere moliti
sint. Joseph. Scalig. ad Festum ita
legit:

Servis sex tantis, vernulis nefariis.

Et τὸ utitur refert ad sequentia. Uti-
tur M. Varro, uti etiam quidam li-
bri habent. Lips. Elect. 1. 17. Pro
servos legit servus. Scriverius in suo
codice legendum notavit:

*Servus sex ante vernulus nefarios
Fututor.*

Alii legunt: *Servus exhaustis nervis nefarius utitur.* Verum cum vetustissimi libri constanter habeant:

Servos sextantis verbis nefariis utitur.

Et ego ita legendum esse omnino existimo, secutus Doctissimum Oiselim in *Not. ad Gell. 16.9.* putans Laberium per *servum sextantis* intelligere *servum duorum assium*, hoc est, *nequissimum*, & *hominem nihili*. Quasi dicat, *servus improbus nequissimus*, in præsentia uxoris tuæ verbis nefariis, id est, obscœnis & castis auribus indignis utitur, tuque istud nihil moraris.

Cuique matronæ suus hic erat lectus, & in novo conjugio novus. Cic. pro A. Cluentio cap. 5. *Lectum illum genialem, quem biennio ante filia suæ nubenti straverat, in eadem domo sibi ornari ac sterni, expulsa atque exturbata filia jubet.* Unde & Propertius lib. 4. Eleg. ult.

*Seu tamen adversum mutavit janua
lectum,*

*Sederit, & nostro cauta noverca
toro.*

Lectus ille nuptialis non tam erat ad usum promiscuum conjugum, sed matronarum tantum, uti satis constat. Verum ut una opera occurramus objectioni, quæ formari potest ex supra adducto loco, ex Lampridii Alexandro, *genialem lectum patris* indicante. R. cum Lips. Elect. 1. 17. legendum potius esse, *lecto matris.*

In hoc lecto gravidæ ac prægnantes etiam cubabant matronæ dicis causa, quod etiam Laberius in versu supra dicto apud Agell. 16. 9. vult indicare, utpote quorum sensus fit, Uxor tua foeta de more in adverso lecto sedet, adstantibus improbissimis servulis, neque suspicaris de stupro. v. Oiselinus ad. d. l.

Solitæ atiam fuere in iis lectis sedere, atque lanificia exercere, aliaque

liaſve operas edere. Quapropter ſcite Propertius.

Sederit & noſtro cauta noverca toro.

& Laberius.

*Materfamilias tua in lecto adverſo
ſedet.*

Erat etiam lectus quidam nuptialis, παράβυσος κλίνη appellatus. Suidas.

Ἐκαλεῖτο δέ τις ἐν τοῖς νυμφικοῖς δωματίοις καὶ κλίνη παράβυσος. Vocabatur vero aliquis in nuptialibus conclavibus etiam lectus parabystus.

Quæ accepit ille ab Harpocrate, qui totidem verbis prior hæc ſcripſerat. Heſychius.

Παράβυσον, λάθρα γινόμενον, ἀπόκρυφον, ἀποκειρυσμένον. ἢ μικρὸν κλινίδιον παρατιθεμένον τῷ μεγάλῳ.

Barabystum clam factum, occultum, absconditum, aut parvus lectulus majori appositus.

In domo ſcilicet nuptiali duo lecti ſternebantur apud Athenienſes; major unus, alter minor.

Ut vides in verbis Heſychii citatis. Ex his ille κλινὴ γαμικὴ; iſte κλίνη παράβυσος dicebatur.

Ut docet nos Pollux lib. 3. cap. 3.

cap. 3.

cap. 3. Sect. 4. Καὶ κλίνη τις ἐκαλεῖτο γαμικὴ, καὶ ἑτέρα παράβυσος, ἣ καὶ αὐτὴ στρωννυταὶ ἐν τῷ δωματίῳ, ὅπερ τοῦ τὴν παῖδα μὴ ἀθυμῆσαι. *Et lectus quidam vocabatur nuptialis, & alius paraby-stus, qui & ipse sternebatur in conclavi, ut ne puella deficeret animo. Ubi habes etiam causam τῆς παραβύσος κλίνης.* V. Meurs. Attic. Lect. Lib. 2. cap. 9. (In Thes. Ant. Græc. Celeb. Gronovii Tom. 5. pag. 1812. & 1813.

Vidimus hæcenus usum lecti nuptialis paucis nunc quoque adde-mus, à quo fuerit stratus, quod fecisse matres filiarum nubentium prodit Barthius *Advers. Lib. 35. cap. 8.*

Lectus nuptialis & conjugalis spe-ciali quoque nomine dicebatur *thalamus*, quod originem debet suam Græco vocabulo *Θάλλω*, sive quia viridem ætatem deceant nuptiæ, ut vult Etymologus, sive quia illic conjuges vireant & efflorescant, &

D

ger-

germina profundant, sive quod olim floribus ac ramis virentibus, rosis, &c. (ut & hodie sæpe adhuc fit) thalamos solebant ornare. V. Paschal: de Coronis Lib. 3. cap. 6. p. 152. Et Lib. 2. cap. 16. in fine. Si vis locum ubi thalamus in sensu modo dicto sumitur, en Virgilium 4. Æneid. vs. 550.

Non licuit thalami expertem sine crimine vitam

Degere more fera.

Alias enim aliquando & thalamus sumitur pro loco in quo commorantur Eumenides, ut apud Eundem 6. Æneid. vs. 280. cum inquit.

Ferreique Eumenidum thalami.

Nunquam enim nupserunt Furiaë, ut notat ad hunc locum Servius.

Illud autem etiam negare non auserim, & thalamum sæpe simpliciter sumi pro lecto. Dicitur quoque lectus nuptialis seu conjugalis, *torus*, sic, *torus conjugalis*, *genialis*. Virgil. 6. Æneid. vs. 603. *Consors tori*, Ovid. Met.

Met. Lib. 1. ψf. 319. id est, κοι-
 ιx. Torum tamen & pro lecto
 ordinario usurpari, ante jam dixi.

Apud Græcos quænam differen-
 tia inter *thalamum* & *torum* fuerit,
 docet Theocritus Eidyll. 2. cui ti-
 tulus est Pharmaceutria.

—— Καὶ πάρθενον, αἶτ, ἐκ θαλάμοιο
 Καὶ νύμφαν ἐφουβήσ ἔτι δέμνια θερμά
 λιποῖσαν.

—— *Virginem ex thalamo*

*Sponsam expulit ex thoro, tepido ad-
 huc relicto.*

Scribit & Isidorus Hispal. Lib. 15.
 Orig. Cap. 3. quod, cum raptis à
 Romanis Sabinis, ex iisdem una
 ante alias specie nobilis, cum ma-
 gna omnium admiratione raperetur,
 Thalamoni duci eam Oraculo re-
 sponsum fuerit dari. Et quia hæ
 nuptiæ feliciter cesserant, institu-
 tum fuisse, ut in omnibus nuptiis
 thalami nomen iteraretur. Addit,
 Ægyptios quoque lingua sua, loca
 in quibus nubentes succedunt & in-

cubant, *thalamum* nominare. In
 ædibus Priami quinquaginta erant
 thalami ex lapide polito junctim
 structi, ubi filii ejus cum uxoribus
 cubabant, & alii ex adverso, ubi
 cum filiabus generi. V. Homerus
 Iliad. 6. Plura si quis de thalamo
 videre avert, inspiciat Pheiff. *de Cu-
 ra Virg. apud Vet. Diss.* 1. §. 7. Et
 Feith. *Ant. Homer. Lib. 3. cap. 11.*
 Antequam hic abeam, breviter quo-
 que agam de lecto Pilumno & Pi-
 cumni, qui sternebatur postquam
 natus erat modo infans, tunc enim
 recens in lucem editus, ab obstetrice
 in terram statuebatur, sicque illa
 auspicabatur an rectus ac vitalis fo-
 ret, & sternebatur lectus Pilumno
 & Picumno. Varro de Vita Populi
 Rom. Lib. 2. *Natus si erat sublatus,*
ab obstetrice statuebatur in terra, ut
auspicaretur vitalis ac rectus esse, diis
conjugalibus, Pilumno & Picumno in
ædibus lectus sternebatur. Ritus
 hunc domesticam religionem vocat
 Suetonius

Suetonius in Claud. Cap. 12. *Nata-
emque geniti nepotis silentio , ac tan-
tum domestica religione , transegit.* De
unone quoque lego, lectum illi po-
situm in domus atrio , in nobilium
puerorum ortu, sicut Herculi men-
sam. Servius in Virgil. Eclog. 3.
Nobilibus pueris editis , in atrio
domus, JUNONI LECTUS,
Herculi mensa ponebatur. Nova-
tinus *Sehed. Lib. II. cap. 25.*

Uti nutrices custodiebant cubicu-
la infantum , ita etiam certi erant ho-
mines, quibus olim thalami erat cu-
ra & custodia , quos Eunuchos fuis-
se satis constat , rectissimeque ita
dicuntur, quia τὴν εὐνην , id est le-
ctum virginum custodiunt ; vel
quod bonæ sint mentis, εὐνοῖα, & à
venereis semotæ. V. Alciatus in tit.
de Verb. Sign. Imo toros non tan-
tum custodiebant , sed & sterne-
bant, dominæque dorminenti ven-
tulum flabello faciebant. Quod si
auctoritatibus confirmatum videre

desideres, adi Koblierzijck : *De Luxu Rom. Lib. 2. cap. 3.* Ubi varia notat eunuchorum officia.

C A P. XIV.

De Cunis, sive Lectulis infantum.

HActenus de Lecto nuptiali, cujus occasione plerumque cum conjuges lectulis quoque infantum indigere soleant, de iis pauca hic differemus: Hi Lectuli speciali nomine dicebantur *Cuna*, singulari tamen *Cuna* etiam usum video Prudentium, sive illum, quisquis sit, qui auctor est Diphthichinum. 28. *præsepe jacenti cunâ erat.* Ordinario autem in plurali audiunt *Cuna*. Ut apud Ciceron. de Senect. sub fin. *Repuerascere & in cunis vagire.* Et Pers. Sat. 2. versu 35.

Ecce avia aut metuens divum matertera Cunis

*Exemit puerum, frontemque atque
nda labella*

Infami

*Infami digito , & lustralibus ante
salivis*

*Expiat , urentes oculos inhibere pe-
rita.*

*Tunc manibus quatit , & spem ma-
cram supplice voto*

*Nunc Licini in campos nunc Crassi
mittit in ades ,*

*Hunc optent generum , Rex & Re-
gina ; puella*

*Hunc rapiant ; quicquid calcaverit
hic rosa fiat.*

Ast ego nutrici non mando vota.

Quem locum integrum hic exhibeo, quia varios nobis in liberorum educatione olim usitatos mores suppeditat & ob oculos ponit, præsertim in fine, ubi omnino notandum, avias & nutrices pro infantulis, lustrico eorum die (qui octavus in puellis, nonus in pueris post partum erat) vota fecisse. Ut elegantissime ad h. l. monuit Casaubonus. Aliquando etiam usurpatur Dimin. *Cunula* Ut apud Prudent. Cathem. 7.

versu 164. *Parvulorum cunula*. Add. Cathem. 11. versu 98. *Cunæ hæ sive Cunulæ*, alio nomine etiam audiunt *Cunabula*. Servius ad Virgil. Eclog. 4. vers. 23.

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.

Cunabula. Lectuli in quibus infantes jacere consueverunt: vel loca in quibus nascuntur, quasi cynabula. Nam κύνειν est Græce eniti. Ex quibus Servii verbis, quæ & apud Isidorum habes Lib. 20. cap. 11. discimus, cunas dictas videri quasi cynas, ἀπὸ τοῦ κύνειν, hoc est parere, quia in iis κύνος, sive κύνημα, id est, partus, sive foetus, reponi soleat. Quemadmodum & ab eodem κύνειν, vel κύνος, belgas forsân puerum vocare Kindt, sive Kyndt, sane haud sine ratione existimat Vossius in Etymolog. voce Cuna.

Nescio autem quid sibi velit Servius ad Virg. *Æneid. 3. vs. 105.*

*Mons Idaeus ubi, & gentis cunabula
nostra.*

Cunabula exponens, *nutrimenta*,
nam ubi jacent, inquit, *infantes*, *cuna*
vocantur. Per Cunabula enim hic
natalem intelligi *terram*, ut prin-
cipium hujus gentis, nullus dubi-
to. Sic & pro primordio urbis su-
mitur apud Apulej. Lib. 3. Miles.
Solennis diel à primis cunabulis hujus
urbis conditæ crastinus dies advenit.
Vidimus ergo Cunabula sumi, & pro
cunis, & pro *terra natali*, seu *gentis*
origine principiove. Alii tamen &
aliam adhuc huic vocabulo tri-
buunt significationem, voluntque
& Cunabula intelligi posse de *fasciis*
quibus ligantur infantes. Quæ tamen
rectius *incunabula* dici existimo. Cla-
re enim hanc in rem, Plautus in Tru-
cul. 5. 1.

Fasciis opus est, pulvinis, cunis,
incunabulis.

Ipsa autem *Incunabulorum* vox satis
indicat, ea non *cunas* significari, sed

aliquid quod cunis inest, five ut quidam volunt, sit *lectulus*, five *fascia lineæ laneaque*, quibus involvuntur *infantes*, quæ Græcis dicuntur *σπάργανα*, sic Glossæ Labbæi *σπάργανα*: *Cunabula*. Malo tamen cum Bartholino de puerp. vet. p. 100. per *incunabula* intelligere *id per quod infans cunis alligabatur, ne motu exturbaretur*. De eoque capio Plaut. in *Amphitruone*.

Nemo eum colligare quivit incunabulis.

Ipsa tamen cunabula aliquando & pro incunabulis accipi consuevisse haud male animadvertit Vossius in voce cuna. Incunabula enim, æque ac de cunabulis dixi, de rerum usurpantur principiis. Sic Cic. Lib. 1. de Orat. Cap. 6. Ab incunabulis nostræ veteris puerilisque doctrine. Quintil. Proem. Lib. 1. Ab ipsis discendi velut incunabulis. Cunabula autem credo & pro lectulis sumi & pro fasciis infantium.

Cuna-

Cunabula Græcis dicuntur βαβαλιζήριον, κοιλίς, λίκνον, & σκάφη, ex quibus ultimis vocibus elicitor forma cunarum, λίκνον enim notat Suidæ, *vannum, cribrum*, & σκάφη *scapha*. Quidam etiam ipsos vannos vel cribra & scaphas loco cunarum à veteribus usurpatis volunt, in quibus deponebant infantes omnis causa, in spem divitiarum omnium & præcipue frugum terræ, ut docet Scholiast. Callimach. ad Hymn. 1. vers. 48. Et ibi Spanhemius. Pari modo & in clypeis pueruli collocabantur, in fortitudinis & virtutis bellicæ præsagium; ita apud Theocritum, ab Alcmena Hercules clypeo imponitur, ut notavit ad Callimachum loco dicto, Doctissima Daceria. Et post eam Claudius in *Diatrib. de Nutric. & Pedag. Cap. 4.* De Clypeo quoque agit fragmentum Ennii apud Nonium:

*Nam ubi introducta est, puerumque
ut laverant locant*

In Clypeo. — — —

Et apud Theocritum locus quoque est insignis Idyll. 24.

*Utrumque ablutum, & jam plenum
lactis, alieno*

Deposuit clypeo.

Ex quibus duobus locis luce meridiana clarius apparet, abluui solitos veteres pueros vesperi, antequam dormituros in cunas reponerent.

Loco cunarum utebantur & vannis. Sic apud Callimachum Hymn. in Jovem :

*— — Nemesis sopivit in aureo
Te Vanno.*

Et auctorem Etymologici : *Veteres in vannis liberos suos dormire faciebant.*

Deponebant & infantes in ventilabris, in auspiciam futurarum divitiarum, ut docet iterum dictus Scholiastes vetus Callimachi. *In ventilabris olim infantes dormituros collocabant, in futurarum divitiarum & affluentie signum.* V. Meursius de
Puer-

puerperio Cap. 5. (In Thef. Ant. Græc. Celeb. Gronovii Tom. 8. pag. 1425.) Aliquando versatilibus fulcris huc illuc movebantur infantes, medicorum vero etiam sursum deorsumque duci potuerunt. Ad puerilium hoc cunarum genus, quæ ad latera duci poterant, refero elegantem tabulam quam ex Bartholino de Puerper. Vet. pag. 150. hic exhibeo.

Ubi præter varia ad Gynæcea veterum, rem vestiariam & lanificium spectantia, observatu dignissimæ Cunæ infantiles rursus versus trahi aptæ, in quibus jacentem puerum nutriali arte sopire ac crepundiis vel aliis adhibitis crepitaculis delinire gestit Cunaria, eodem plane modo quo hæc describit. Arnobius Lib. 4. adversus gentes.

Suxit fluenta mammaram, vagitum edidit, repfit? atque ut fletum poneret ineptissime tractum crepitaculis obtinuit auditus: Et ad somnos inductus est in

mollissimis cunis jacens & vocibus delinitus infractis. Quod docte ad patris opusculum notavit filius Caspar Bartholinus.

A cunis hifce Voffius in Etymol. voce *Cunæ*, format verbum *cunire*, quod proprie dici monet, de *infantibus fascias in cunis stercore fœdantibus.* Ast nullum adducit auctorem eo vocabulo ufum, & fane, ut vetum fatear, nunquam adhuc mihi occurrit. Diximus quod *cunæ movebantur*, idque erat officium nutricum, vel fervorum *Cunariorum*, & ancillæ *Cunariæ*. De *Cunario* intelligo Martialem Lib. II. Epigr. 40.

*Cunarum fueras motor Charideme
mearum.*

Alludit & huc Hieronymus ad Sabinianum Diaconum, *fam tibi & scale, per quas deponeres miseram, parabantur: fam iter dispositum, decreta navigia, condicta dies, fuga pertractata, & ecce angelus ille Cubiculi
Marie*

Maria janitor, Cunarum Domini custos, & infantis Christi gerulus, coram quo tanta faciebas, ipse te prodidit.

Cunariæ autem mentio fit apud Gruterum in Inscript. CCCXI.

D. M.

TEIÆ. THREPTE. SO
ROR. PISSIMÆ. CUNA
RIÆ. RUFINÆ. V. V.
GLYPTUS. FRATER. QUI
ET. FELIX. VIVOS. VIVÆ
POSUIT.

Præerat his cunis & pueris ipsis intra cunas, Dea *Cunina* (quæ & *Cunaria* fuit dicta, teste Struvio in *Synt. Ant. Rom. pag. 155.*) Meminit hujus Deæ August. de Civ. Dei Lib. 1. cap. 20. *Et Cunina [colitur] quæ infantes in cunis tuetur ac fascinum summovet.* De eadem est Inscriptio apud Gruterum. pag. 96.

CUNINÆ. FELICI
SACR.
CLAUDIA. HELPIS
D. D.

V. &

V. & Joh. Baptista Pius, in Face Artium Gruteri tom. 1. pag. 366.

Ut autem bene in cunis jacentes custodirentur infantes, in vestibulo cubiculi alumnarum cubare nutrices solebant, unde Custodes Liminis dictæ. Ovid. Met. 10. vsu 383.

Murmura verborum, fidas nutricis ad aures

Pervenisse ferunt, limen servantis alumna;

Surgit anus, reseratque fores —

Idem Epist. Heroid. 21. vers. 19.

Huc timor accedit, ne quis nisi conscia nutrix

Colloquii nobis sentiat esse vices.

Ante fores sedet hac: quid agamque rogantibus intus:

Ut possim tuto scribere, dormit, ait.

V. Claud. in Diatr. de Nutric. & Pedag. Cap. 5. cap. 14.

CAP. XV.

De Lectis Triclinaribus.

Lectus Tricliniaris unde appellatur notius est quam ut multis exponam, dicti enim sunt *tricliniaries*, à *triclinio*, in quo sternebantur. Veteribus enim cibum capturis, in cœnaculo collocabatur mensa, primis temporibus quadrata, postea rotunda, humilis, inferiorum quidem hominum tripes, & ex simplici ligno, lautiorum, citrea, aut acerna, aut lamina argentea intexta: quam pes eburneus fabrefactus puta in modum pardis aut leonis, sustinebat. Tripodem sibi optat Figellius apud Horat. 1. Sat. 111. 13.

Modo sit mihi mensa tripes: Eburnei meminit Juvenal. xi. 128. Circa eam mensam tres ut plurimum lecti erant, ex quo triclinii nomen: quo etiam utitur Paulus in l. 19. ff. de

de S. P. U. Et Ulpian. in l. 5. §. 14. ff. *Commodati*. Coras. Misc. Jur. Civ. lib. 6. cap. 10. Salmuth, in *Notis ad Pancir. Rer. Mem.* pag. 509. Varro. *Nam ut qui triclinium construnt, si quem lectum de tribus unum imparum posuerunt, aut de paribus nimium, aut parum produxerunt, una corrigimus, & ad consuetudinem communem, & ad aliorum tricliniorum analogias.* Ubi simul notabis morem triclinia consternendi. Juv. Sat. 5. vers. 17.

Tertia ne vacuo cessaret culcita lecto.

Vel duo etiam : Unde Plautus *Biclinium* vocavit, in *Bacchid.*

Biclinium Stratur &c.

— *fam facite,*

In biclinio cum amica sua uterque accubitus eatis.

Quamvis videri possit, *biclinium* in d. l. non pro cœnaculo, in quo essent lecti strati, sed pro lecto positum esse, in quo bini discumberent, quod mihi magis placet, in
vete-

veteribus enim marmoribus Romæ multi hujusmodi lecti reperiuntur, in quibus duo tantum discumbunt, mensa apposita tripode, quorum figuras apud Sponium in Miscell. Erud. Antiq. & Mercurialem de Arte Gymnastica curiosus videre potest.

Thomas Bellus in Roma Restit. Lib. 3. cap. 31. Posteriores ætatem Biclinium à Vespasianorum imperio *sigma* vocare cœpisse, duobusque tantum constitisse Lectis, contendit. Erat autem proprie *sigma*, lectus sive torus ad mensas rotundas accommodatus, quem *semirotondum suggestum* vocat Apulejus Lib. 5. cum ait: *Visoque statim proximo semirotondo suggestu propter instrumentum cœnatorium, rata refectui suo commodum, libens accumbit.* Quod autem esset in forma hemicycli, aut lunatæ testudinis exstructum, vocari placuit nomine literæ Græcæ, quia ut ex marmoribus constat antiquis,

tiquis, illa ætas *sigma* literam ut cavam lunam scribebat. Unde Martialis 10. Ep. 48.

Aspice lunata Scriptum testudine sigma :

Octo capit, veniat quisquis amicus erit.

De sigmate ita tradit lampridius in Eliogabalo: *Primus*, ait, *invenit sigma in terra sternere, non in lectulis, ut à pedibus utres per pueros ad reflandum Spiritum solverentur. Et post: Illud sane mirum videtur, quod dicitur ab eo factum, ut de croco sigma straverit, cum summos viros rogasset ad prandium pro eorum dignitate se dicens fœnum exhibere. Dicit hic primo loco Lampridius, quod sigma in terra sternere primus invenerit Eliogabalus, non in lectulis. Qui discubitus (ut obiter pace tua, lector, hic addam) convivialis, ipsi naturæ, meo sane iudicio, valde erat accommodatus. Nam primo terra vere omnium nostrum mensa est & dici debet, hoc est,*

est, parens atque nutrix, quæ nobis alimenta esculentaque saluberrima ac jucundissima assidue gignit atque suppeditat, unde merito à Græcis *Φερσεβίος*, ac *Ζειδορός*: à latinis etiam *Opis* fuit nuncupata. Deinde illa communis quoque omnium hominum est lectus, in quo & vivi & mortui recubant atque requiescunt. Quo facit elegantissimum illud terræ elogium Plinianum: *Terra, inquit, est illa cui uni rerum natura partium, eximia propter merita, cognomen indimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, ut cœlum Dei, quæ nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: novissime complexa gremio, jam à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operiens. Aqua subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: Aer densatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, ususque mortalium semper ansilla, quæ co-*

Et

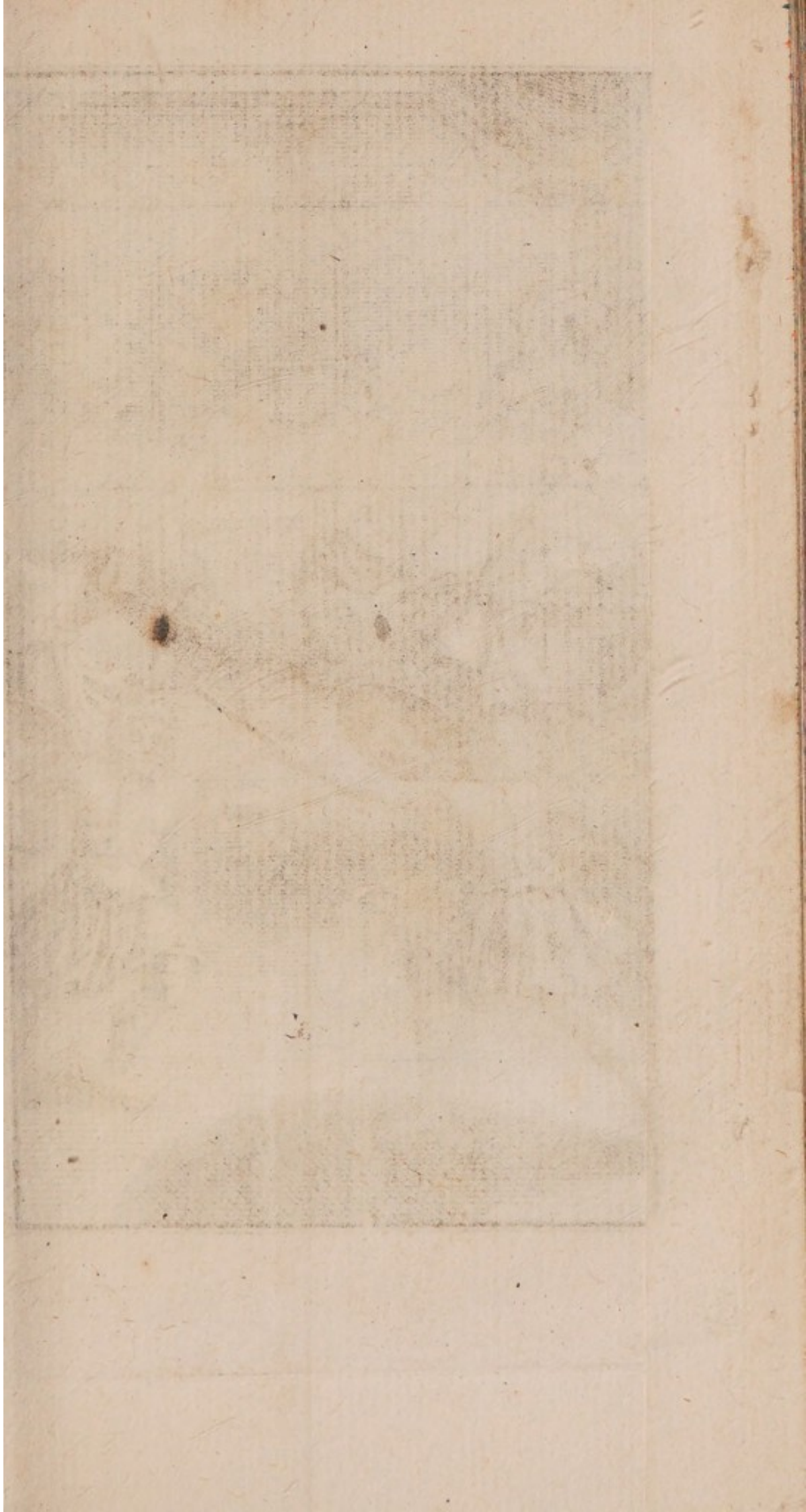
Etā generat ? quæ sponte fundit ? quos odores saporēve ? quos succos ? quos tactus ? quos colores ? quam bona fide creditum reddit opus ? quæ nostri causa alit ? Hæc ille de terræ laudibus ; quas nos merito Cœli terræque Conditori , Deo Optimo Maximo adscribere debemus. Et hæc in transitu : redeo ad propositum , & silentio prætereundum non esse puto , quot convivas sigma capiebat.

Ursinus in Append. ad Ciacc. de Triclinio Pag. 256. septem cepisse monet , vultque , licet Martialis in loco supra adducto dicat *Octo capit* , verius tamen alio in loco dicere.

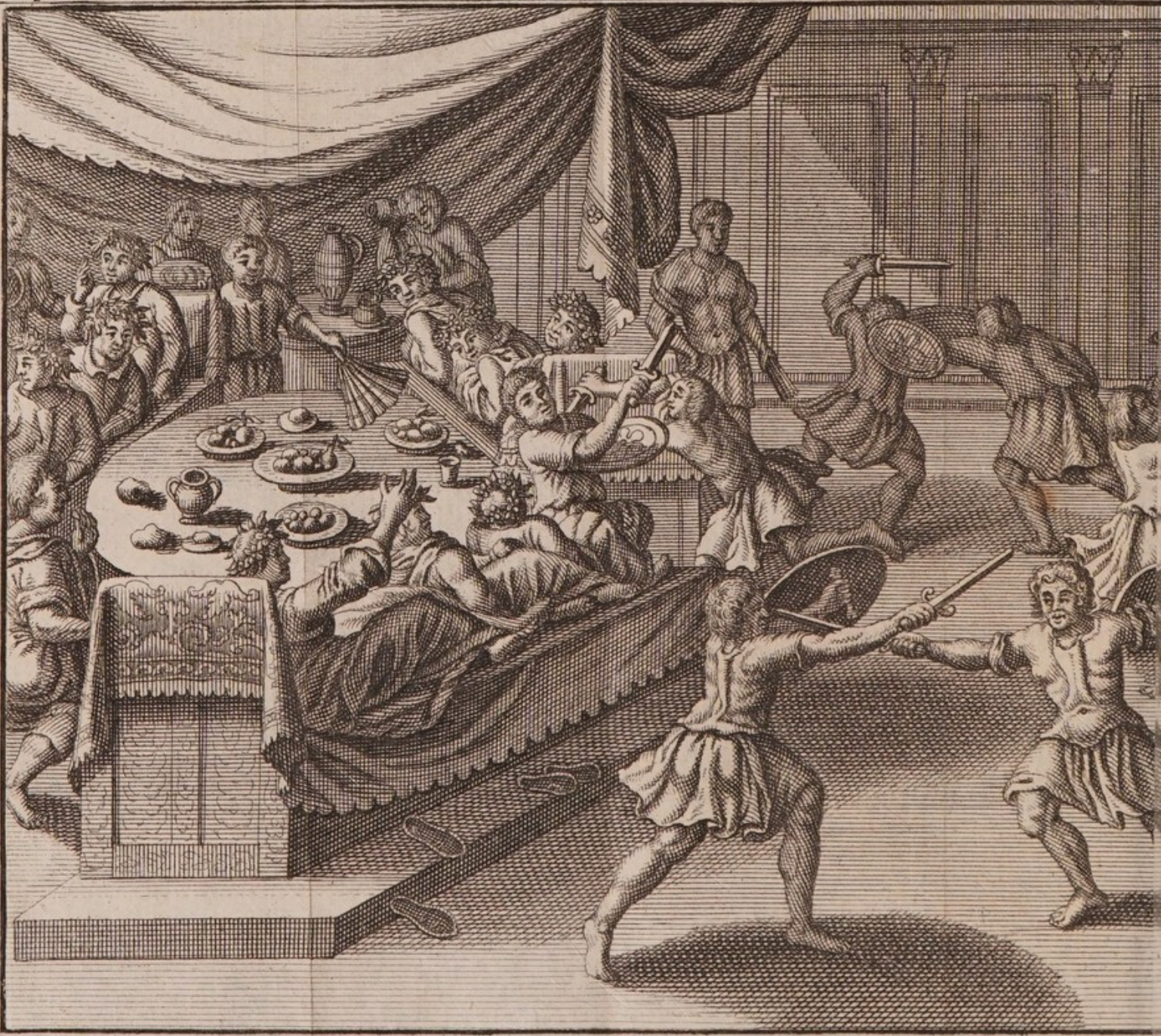
Septem sigma capit , sex sumus , adde Lupum.

Notatu dignus videtur hic locus Lampridii in Eliogabalo : *Habuit hanc consuetudinem , ut octo calvos rogaret ad cœnam , item octo luscōs , & item octo podagrosos* (qui forsan fertorio de quo , in diss. de Lecticis , illic lati) *octo surdos , octo nigros ,*
octo

1118

to longos, & octo pingues, cum capi non possent omnes uno sigmate, ut de his omnibus risus citaret. Sigmatis figuram videre si aveas, ecce tibi & illam ex Ursino ad Ciaccon. de Triclinio pag. 257.

Et hæc impresentiarum de sigmate sufficiant, plura de his qui scire avertet, consulat Stuck. A. C. pag. 257. Et Ciacc. d. 1. Ego interim lectum sternam tricliniarem.

Lecti illi omnes erant pares, humiles, paulo inferiores ipsa mensa. Ut autem commodius cibum capere possent, mensam plerumque contingebant, ita ut paululum assurgerent accumbentes, & in cubitum prosterentur: unde Menelaus apud Petron. 27. *cubitum ponere*, pro coenare, dixit. Quod Horat. lib. 1. Ode 27. *Cubitum premere*. Ut res fiat clarior, en tibi veterem accumbendi modum.

Triclinares lecti sub coenæ horam prosternebantur, *anleis, purpura, aut alia*

alia veste stragula, pro copia aut inopia convivatorum. Deque his stragulis intelligendus Iustus in L. 2. c. ff. de Opt. Leg. Vestimenta qua vollet tricliniaria sumito, tibi que habeto. Ubi præterea eo magis commoditate confulerent, in iis habebant pueri villos, & cervicalia. Primis temporibus strati hi lecti (pari modo ut de Cubicularibus dixi) frondibus & culmo vicinarumque ferarum pellibus; Indicat pristinam hanc continentiam Maro describens benevolentiam Evandri, qua Æneam hospitem accepit.

Hæc ubi dicta, dapæ jubet & sublata reponi

Pocula, gramineoque viros locat ipsi sedili:

Præcipuumque toro, & villosi pelles leonis

Accipit Æneam.

Ubi duo animadvertenda, primo veteres non accubuisse, sed seditisse ad mensam, deinde pellibus ferarum

erarum in fellis usos. Hœdinis quoque pellibus usum Catonem tradit Val. Max. *Lib. 4. cap. 3.* Loquitur Cato de Catone : *Age si quis hoc seculo vir illustris pellibus hædinis pro stragulis utatur.* Quid si Cato rediviuus, illud inquam Romanæ urbis oraculum, non aliorum tantum Romanorum, sed vel solius Heliogabali spectasset luxum, qui non accubuit in accubitis, nisi quæ pium leporinum haberent, aut plumas perdicum, subalares sæpe culcitas mutans, agmen ducens eorum qui toros aureis texere stragulis, ut auctor est in ejus vita Lampridius, ex eoque nobis exhibet Celeberrimus Almeloveen in *Rer. Invent. Onomast. Pag. 77.* Non filebo aliud Heliogabali luxuriæ exemplum, quæ eo usque processit, ut ridicula prorsus accubitoria convivis suis substerneret, etenim in folles projectis apponebat, eosque reflabat prandentibus, ita ut plerumque fu-

bito sub mensis invenirentur. Quod
 & à Vario Antonino Aug. factum,
 qui propterea & in amicorum con-
 viviiis Heliogabalus vocatus. Talia
 complura fecit hic Imperator, qui
 velut quodam fastidio divitiarum,
 pleraque luxuriæ specimina com-
 mentus est. V. Kobierzyck. de
Luxu Rom. Lib. 2. cap. 10.

Posterioribus temporibus stragu-
 la quoque habuere purpurea. Hinc
 Horatius sat. 6.

*Ergo ubi purpurea porrectum in ve-
 ste locavit.*

Et Paulo superius Idem.

*In locuplete Domo vestigia, rubro
 ubi cocco*

*Tincta super Lectos canderet vestis
 eburnos.*

Stattius Thebaid. 1.

— *Pars ostro tennes auroque so-
 nantes*

*Emuniere toros, altosque inferre ta-
 petas*

Et Martialis.

Cubi-

*Cubitisque trudit hinc & inde con-
vivas*

Effultus ostro, sericisque pulvillis.
Catullus de pel. & Thet. Nupt.
*Purpureave tuum consternens veste
cubile.*

Imo aliquando & purpura auro in-
texta stragularum vice usurpabatur,
Philo in libro de Vita Contemplati-
va: *Triclinia lectos habent eburneos
aut testudineos, aut pretiosiores mate-
ria gemmatis, plerosque stratos auro
intexta purpura vel aliis floridis colori-
bus variis oculos allicientibus.*

Erant & è conchylio & dibapha.
Cicero in 2. Philipp. *Conchyliatis Cn.
Pompeji peristromatis, servorum lectos
in cellis stratos videres.* Et Lucanus
Lib. 10.

*Strata micant Tyrio, quorum pars
maxima succo*

*Cocta diu, virus non uno duxit
aheno.*

Ut & majori ex parte textili opere sen-
acu picta, opere Babilonio in varias effi-

giata imagines. Virgilius Æneid. 1.

— *Mediisque parant convivia
tectis*

*Arte laborata vestes, ostroque su-
perbo.*

Hinc idem *toros pictos* dixit:

*Nec non & Tyrii per limina lata
frequentes*

*Convenere, toris jussi discumbere
pictis.*

Cicero Tusc. 5. *Collocari jussit ho-
minem in aureo lecto strato pulcherrime
textili stragulo, magnificis operibus pi-
cto. Lucanus Lib. 10.*

— *Pars ignea cocco,*

*Ut mos est Phariis miscendi licia
telis.*

Huc spectat Martialis in Apophore-
to Cœnatorio:

*Nec fora sint nobis, nec sunt vadi-
monia nota:*

Hoc opus est pictis accubuisse toris.

Catullus de pel. & Thet. Nupt.

*Hac vestis priscis hominum variata
figuris.*

Heroum

Heroum mira virtutes indicat arte.

Usque adeo tandem excrevit intoleranda veterum luxuria, ut lectos eburneos straverint vestibus coccinis, teste Horatio Lib. 1. Sat. 6.

— — — ponit uterque

*In locuplete domo vestigia : rubro
ubi cocco.*

Tincta super lectos canderet vestis eburnos.

Dixi quomodo primis temporibus fuerint stragula, & quam longe postea luxus modum excesserit, nunc breviter in genere addam quæ nomina stragulis vestibus dederint Græci, *δαπίδες* scilicet, *ταπητες*, *σρωματα*, & *περισρωματα*, (uti etiam monui de lectis cubicularibus) Latini vocant, *stragulas vestes*, sive *stragula*. Nunc autem sciendum quid sint *vestes stragula*. Observasse video Clarissimum Nicolai in tr. *de Subst. & Pign. vest. C. 9. §. 4.* Laurentium Vallam *Eleg. Lib. 6. cap. 46.* carpere id quod Ulpianus dicit in

L. 45. ff. de V. S. Instratum omne vestimentum contineri, quod injicitur (sed legit hic ut ex Vallæ d. l. deprehendo, quo amicimur, unde ejus error) Labeo ait. Neque enim dubium est, quin stragula vestis sit omne pallium περισπωμα. In victum ergo vestem accipiemus, non stragulas, in stratu omnem stragulam vestem. Sed Respondit jam ad accusationem Ulpiani Gothofredus in Notis ad d. l. cum ita ait: Caterum cum hac vox περισπωμα deesset in codice Laurentii Valla, temere etiam reprehendit, quasi simpliciter dixisset, stragulam esse omne pallium: ac non potius omne pallium περισπωμα. Ad- dit tamen Celeb. Nicolai & L. 5. §. 1. ff. de Injuriis. Super qua lege eandem ob causam corripisse ait Vallam Ulpianum, quod mirot, ego saltem in mea, quam possideo, editione Vallæ, quæ est Cantabrigiæ imprefsa apud Eduardum Hall, Anno M. DC. LXXXVIII. non video adduxisse d. l. 5. cum ejus ibidem
non

non faciat mentionem, quod etiam non opus erat, minime enim huc facit d. l. quod ut rectius percipiamur, en ejus verba, in d. §. i. *Inter pulsationem & verberationem hoc interest, ut Ofilius scribit: verberare est cum dolore cadere: pulsare sine dolore.* In sequenti vero capite recte super hac lege ait Valla, sed illud huc non pertinet. Si itaque nunc diceret *Quis Instratum omne vestimentum contineri quo amicumur*, ut putat Valla, justas eum carpendi haberet rationes cum autem dicat, *quod injicitur*, corrunt illæ.

Pergit Dn. Nicolai, Ulpianum, & Labeonem Alexander ab Alexandro tutatus est Gen. Dier. Lib. 3. cap. 19. & primum auctoritate Tranquilli in Nerone cap. 50. Funeratus est, inquit Nero, impensa ducentum millium stragulis albis auro intextis, quibus usus Kalendis Januariis fuerat: Addit auctoritatem Pompeji Festi

„Scribentis *Vestis generaliter dicitur*
 „*ut stragula, ut pallium, tunica, vel*
penula. Male autem hic Festi ad-
 ducuntur verba ab Alexandro, ita
 enim habet: *Vestis generaliter dici-*
tur, ut stragula, forensis, muliebris.
Vestimentum pars aliqua ut pallium,
tunica, ^{penula} ~~pallium~~. Ait igitur vestem dici
 omne id quo quis vestitur, vestimen-
 tum partem aliquam vestis, ut tuni-
 cam, pallium, sed discrimen illud non
 observatur. V. Scaliger. in Not. ad h.
 l. Primo quod Festo imputat ibidem
 Scalige reum dicere, *vestem dici omne*
quo quis vestitur, ex Festo non video,
 contrarium vero innuere videtur,
 dicit enim *Vestis generaliter dicitur, ut*
stragula, ergo & sub vestium no-
 mine comprehendit stragula quibus
 tegebantur homines, vel quæ ho-
 minibus cubantibus vel accumben-
 tibus substernebantur, æque ac
 vestes quibus se induebant, in quo
 priori significatu nos stragulas vestes
 lectis triclinaribus adhibitas intelli-
 gimus,

gimus, recte vero putamus Scali-
gerum in Not. d. l. dicere differen-
tiam illam inter vestes & vestimen-
ta, ut vestimenta sint pars vestis,
non observari.

Inceperam antea dicere in Lectis
tricliniaribus habuisse & *pulvinos*,
quod firmo ex Varrone Lib. 8. de
Ling. Lat. *quis facit mappas triclinia-
res non similes inter se? quis pulvinos?*
Et Martiale Lib. 3.

Cubitis trudit hinc inde convivas

Effultus ostro sericisque pulvinis.

Rem luce meridiana clariorem red-
dit hæc mensa ubi accubantes cubi-
to pulvinis innixi conspiciuntur,
quam ex Ciacconio promo.

Aliquando & aggeratis, ut inquit
Apulejus, in cumulum stragulis, u-
tebantur pro pulvinis. Sic enim
ait Lib. 2. De Asino. *Ac sic agge-
ratis in cumulum stragulis, effultusque
in cubitum, suberectusque in torum.*
Sciendum autem est, quomodo his
pulvinis fuerint usi: Proni cœnæ

initio in ventrem decumbebant pulvinis pectoribus appositis, quo utraque manus ad vescendum esset liberior, procedente autem tempore in cubitum se reponebant, aut si loqui nollent, supini jacebant. Hinc Plutarchus Lib. 5. Symposiac. Quæst. 6. Quærit, cur cœnæ initio anguste, & postmodum laxius discumberent? eamque reddit rationem, quod principio in ventrem, postmodum vero laxius discumberent, quia supini. Unde Horatius Lib. 2. Sat. 4.

Languidus in cubitum jam se conviva reponens.

Inter Lectos & triclinii parietes relinquebatur tantum spatii, quantum satis esset servis, ad ministrandum, qui dicebantur *Ad pedes stare*. Martial. 3. Ep. 82.

At ipse retro flexus ad pedum turbam.

& VII. ep. 19.

Misto lagenam replet ad pedes vino.
Senec.

Senec. lib. 3. de Benef. *Servus qui cœnanti ad pedes steterat.* Suet. in *Calig.* cap. 36. *Quas plerumque cum maritis ad cœnam vocatas, præterque pedes suos transeuntes diligenter ac lente mercantium more considerabat.* Sic *Luc. 7: 38.* *Ad pedes Christi discumbentis mulier peccatrix stetit, quasi ministrans.* V. *Laurentius de Conviv. Vet. Cap. 1.* (in *Thef. Ant. Græc. Celeberrimi Gronovii tom. 9. pag. 167.*) Et *Bulleng. de Imper. Rom. Lib. 2. cap. 34.*

Ad mensam priscis temporibus sedebant, quod confirmari videtur testimonio *Homeri Odyss. 10.*

*Sedebamus sumentes multas carnes,
& vinum suave.*

Et *Athenæi lib. 8. Deipnosoph.* ita scribentis: *Neque mos erat antiquorum, ut reclinato corpore recumberent, sed ut sedentes comederent.*

Et *Serv. ad illum Virgilit locum.*

—... *hic ariete caso*

Perpetuis soliti patres considerare mensis.

Majores enim nostri, ait, sedentes epulabantur: quem morem habuerunt à Laconibus & Cretenfisibus ut Varro docet *Lib. de Pop. Rom. Serv. ad Virg. Aeneid. 7. 176. Et. 1. 712.* Sed ad hanc morum dissensionem, inter prisca illa tempora quibus sedebant, & sequentia quibus accumbebant (ut mox demonstrabo) conciliandam; duæ erunt majorum ætates constituendæ: Et in priore dicemus, summam fuisse continentiam vitæ, summam durtiem & severitatem, quæ qualibet fessione facile contenta erat ad parceduriterque vivendum: In altera vero maximam luxuriam, mollietiem, & ingentes delitias, ubi quæsitæ est hæc mollis accubatio post balnea ad delicatius molliusque epulandum. *Gualtherius ad Horat. lib. 1. Sat. 4. Vid. Salmuth. in Not. ad Panciroll. Rer. Mem. pag. 510. & seqq. Th. Bellus in Roma Restit. lib. 3. cap. 31.*

Poste-

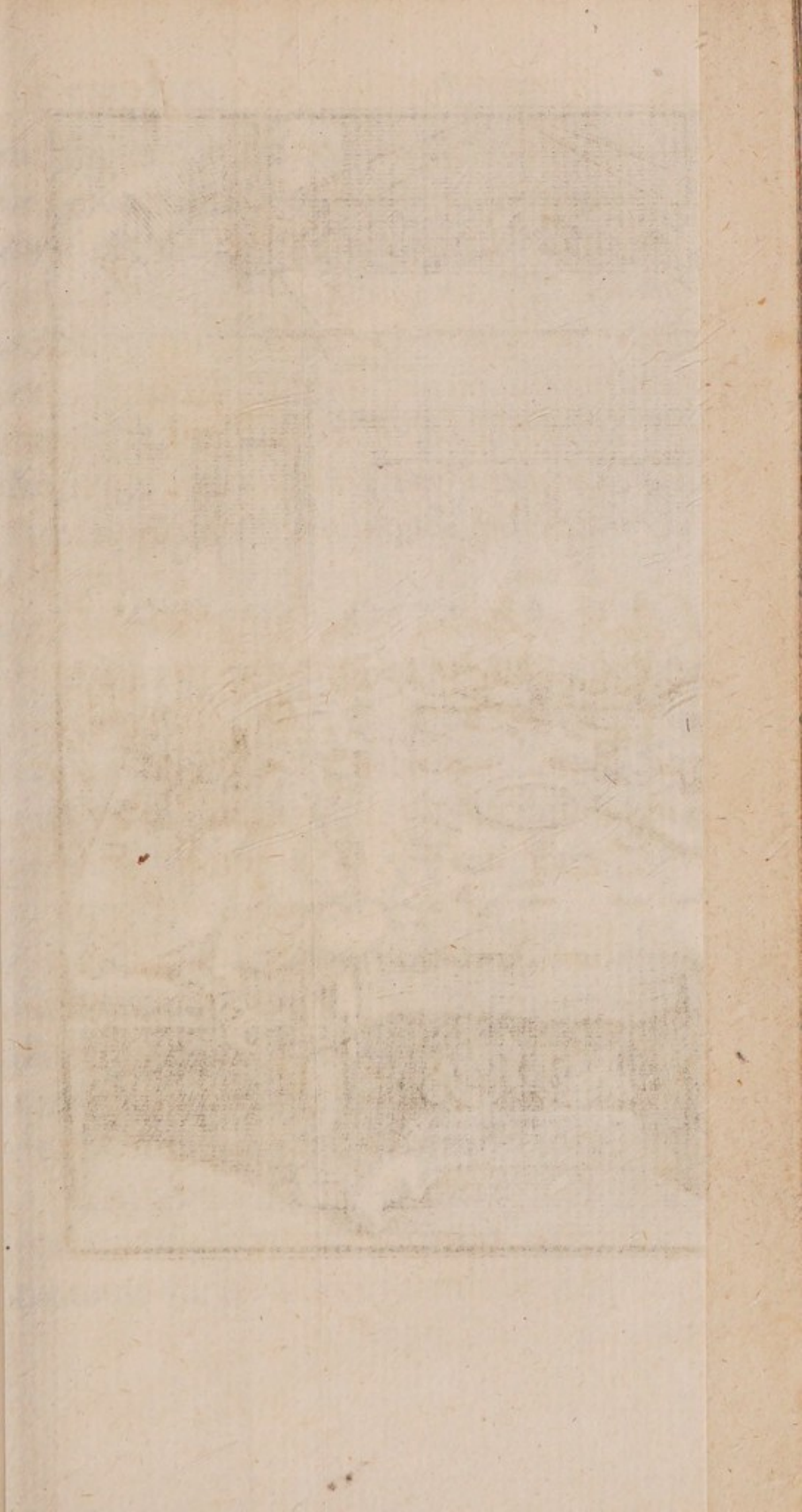

Posterioribus temporibus non se-
debant, sed cubabant, unde accu-
buisse mensæ Hebræos, Græcos,
Romanos, passim legimus. Serva-
tor quoque noster Jesus Christus,
in ultima cœna cum discipulis suis
accubuit, ubi Joannes XIII. 23. di-
citur ἀνακειῖσθαι ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ,
h. e. *in Christi sinu incubuisse*: & pau-
lo post ἐπιπεσὼν ἐπὶ σῆθος αὐτοῦ, id est,
pectori Jesu incubuisse: scilicet juxta
istius temporis conviviorum mo-
rem, cum in sumendo cibo proten-
si recumberent humi, seu in pavi-
mento lectis instrato, ita ut quasi
circulum quendam facerent, capi-
tibus quidem semper introrsum ad
epulas, pedibus vero extrorsus por-
rectis, quare semper sequens in
prioris sinu recumbere videbatur,
dum caput ejus quasi incumbebat
pectori superius accumbentis, sic
ergo tunc accubuit Joannes, ut ca-
put haberet in suo lectulo versus
Jesu caput, itaque facile attingere

finum ejus potuit, hic igitur illud notandum esset: illam Joannis recubationem in sinu Jesu, argumentum fuisse puri, sanctique illius amoris erga discipulum illum suum charissimum. Sed ardua hic oritur quæstio, quomodo Christus dicatur cum discipulis suis accubuisse, sive recubuisse, cum tamen moris fuerit agnum Paschalem stantes ut assumerent. Theophilactus, Beza, & Camerarius volunt, *Christum primo stantem comedisse Pascha, deinde discumbentem tradidisse proprium mysterium*, πρῶτον μὲν γὰρ τὸ τυπικὸν τελέσαι, εἶτα ἀναπεσῶν τὸ ἀληθινὸν ἐπέτελεσε. Tremellius, vir doctissimus, de hoc Christi discubitu sic differit: *Christum discubuisse memorant Evangelistæ in cœna, qua Pascha comedit, quod primo intuitu cum divino instituto videtur pugnare, præcipitur enim Exodi cap. 12. vs. 3. ut edentes Pascha lumbos accinctos, pedes calceatos habeant, & baculum teneant mani-*

manibus, & ut ita comedant, qua fieri nequeunt à discumbentibus. Sed sciendum est, ibi precipi, qua ratione exituri ex *Aegypto*, prima illa vice comedant *Pascha*, paulo antequam exeant ex *Aegypto*, & iter ingrediantur, quia ita exigebat temporis illius necessitas: In lege vero, ubi precipitur, ut ceremonia illa *Agni Pâschalis* quotannis renovetur, ea non adduntur. Nihil ergo in *cœna Domini* factum est contra legem.

V. *Antonius Bynæus* de Morte *Jesu Christi* Lib. 1. cap. 6. §. 23. *Figura Christi* cum discipulis accumbentis, quo res fiat clarior, videri potest apud *Tomas de Tesser. Hosp. c. 19. p. 143.* & *Goeree, Voorbereids. tot de Bybelsche Wijsheid V. Boek 2. capit. pag. 589.* *Giaccon. de Triclin. p. 99.* ex quibus illam simul hic quoque exhibeo. Et quidem hæc super hac *cœna Christi*, de qua infra plura daturi sumus.

Tricliniariorum lectorum materiam si spectes, pro temporum ratione varia reperitur. Primis temporibus

poribus fuerunt ex herbis (quod & antea de cubicularibus monuimus) five cæspitibus, atque graminibus, aut palustri ulva, unde & *lectos, toros, stibadas*, five *stibadia* & *strata* antiquitus appellarunt. Sequentibus temporibus, ex lignis, & præsertim ex acerina materia, aut fraxino confecti sunt, quem morem ab Arcadibus & Bœeticis Romanos sumpsisse contendit Lazius *Lib. 5. de Rep. Rom.* Qui lecti *Archaici* videntur dicti ab Horatio *Lib. 1. Epist. ad Torquatam.*

Si potes Archaicis conviva recumbere lectis.

Turnebus in suis *Adverf. 1. cap. 8.* *Archaicos* vult dictos ab *Archia* artifice, ideoque legit *Archiacis*. At *Lambinus*, ut & *Nannius Misc. 4:18.* *Archaicos* Græco vocabulo, præscos five antiquos esse intelligendos, antiquo more fabricatos, quasi antiquæ luxuriæ consuetudinis, non recentis luxuriæ, & sic eodem sensu

Dioni-

Dionisius Halicarnasiæus *τραπέζας
ξύλινας αρχαιῶς*, dixit.

In materia præcipue veterum apparuit luxus, qui in tantum excrevit, ut splendidioris fortunæ homines lectos habuerint *citreos, aratos, argento & auro opertos, eburneos*. Citreos quidem habuisse lectos credo, quod autem quidam id probant ex hisce Persii Sat. 1.

*Non quicquid denique lectis scribitur
in citreis.*

Mihi non arridet, potiusque locum illum intelligendum puto de *Lecticis*, in quibus commodius quis scribere potuit quam in *Lectis*, & præterea lectis tricliniaribus usi sunt antiqui ad accumbendum non vero ad scribendum, in lecticis vero hoc quidem fecerunt. Quoad *aratos*: *Cn. Manlium primum, cum Romani Asiam subjecissent, triclinia (sic lectos vocat) arata Romam advexisse* testatur Plinius *Lib. 33. cap. 11*. Lectorum eburneorum ac testudineorum crebra

crebra apud scriptores mentio. Sic Varro Lib. 8. *Lēctos alios ex ebore, alios ex testudine apud Romanos fuisse,* dicit. Et Martialis 12. ad Amœnum.

*Gemmantes prima fulgent testudine
lecti.*

Laminarum argentearum in toro discubitorio meminit Suet. in Calig. cap. 32. *Roma, inquit, in publico epulo ob detractam lectis argenteam laminam confestim carnifici tradidit; Ut manibus abscissis, atque ante pectus è collo pendentibus, precedente titulo que causam pœna indicaret, per cœtus epulantium circumduceretur.* Notabilis quoad hanc fervorum furacitatem est locus Juvenalis 13: 150.

Hac ibi si non sunt, minor exstat sacrilegus, qui

Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipsam

Neptuni, qui bracteolam de Castore ducat.

Et Martialis.

An

*An magis astuti derasa est ungue
ministri*

Bractea, de fulcro quod reor esse tuo.
Solebant enim servi furaces ex tri-
liniis detrahere aurum, & argen-
um, unguibus cultrive.

Tricliniarium lectorum sæpies fit
quoque mentio in sacris literis. Sic
Esther. Cap. 7. Com. 8. *Aman in
cœnaculo, quod domus convivii voca-
ur, dicitur cecidisse super lecto in quo
erat Esthera. 2 Reg. 4. Comm. 10. Fa-
ciamus quaso cœnaculum parietis par-
vum, & ponamus ei ibi lectum, &
mensam, & sellam, & candelabrum.*
Ezech. 23. Comm. 40. & 41. Israe-
itarum idololatriam, atque super-
titionis studium depingit, allegoria
ducta à scortationibus, & quæ cum
illis conjuncta sunt, computationi-
bus & commestationibus inhonestis:
Propter quos, inquit Deus, te lavi-
sti, & stibio fucasti oculos tuos, & or-
nasti te ornamento (alludit ad mo-
em meretricum, qui ante epulas
fese

fese lavare , comere & ornare solebant , quo magis amatoribus suis placerent. *Et sedisti super lectum honorabilem , mensaque preparata est ante ipsum , & thymiama meum & unguentum meum posuisti super eum.* Mentionem hic nota mensæ , suffitus , unguentorum quæ omnia in conviviis fuerunt usitatissima.

Descriptis hæctenus strictim lectis tricliniaribus , modum quoque in iis accumbendi apud veteres usitatum paucis quoniam id res exigere videtur subjungemus. Accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum , infera in longum porrecta , capite leviter erecto. Huc pertinet illud Plauti in *Mil. Glor. 3. sc. 1. vs. 164.*

Sed procumbunt , & se percellunt dimidiati.

Dum appetunt.

Et Horatii. 2. Sat. 4.

Languidus in cubitum sese conviva reponit.

Idem

Idem Lib. 1. Ode 27.

Et cubito remanete presso.

Sed quando nunc accumbebant in lectis, acriter disceptatur inter eruditos, quisnam locus fuerit dignissimum? Quidam putant, eum qui primus & ad caput lecti decumbebat, *summum* fuisse dictum: Qui ad pedes *Imum*: Qui inter istos *Medium*. Alii aliter rem concipiunt, & quidem Cl. Lipsius *Ant. Lect. Lib. 3. cap. 1.* aliique, quorum & ego sententiæ subscribo, existimant, non *summum* sed *medium* locum fuisse dignissimum & honorificentissimum habitum. Quod confirmat Cicero. 9. 26. ad Pætum. *Accubueram hora nona dices ubi? apud Volumn. Eutrapelium: Et quidem supra me Atticus, infra Verrius; familiaris tui.* Ecce, summus Atticus fuit, medius Cicero, quid autem clarius esse potest quam Ciceronem consularum senem, dignissimo loco accubuisse. Sic & Virgilius *Æneid. 1.*
 ysu.

ŷfu. 701. *Mediamque Locavit. Ubi Servius. Ipse enim apud majores Domini fuerat locus. Ut aperte & docet Sallust. Lib. 3. Hist. Fragm. Igitur discubere, Sertorius inferior in medio, super eum Tuscus Fabius Hispaniensis, senator ex proscriptis, in summo Antonius, & infra, scriba sertorii Versius: & alter scriba. Mæcenas in imo, medius inter Tarquitiuum, & Dominum Perpernam. Ad quem locum vide quæ fuse notavit Salmasius.*

Scythis eandem fuisse consuetudinem refert Pomponius mela. Quem Romanorum morem servasse verosimile est Christum Servatorem nostrum, non minus ac reliquos ejus gentis ritus, cui tunc parebant Syria & Palestina. Unde pictores concinne ipsum in medio triclinii, extrema inter Apostolos cœna, locant. V. Tomasinus de Test. Hosp. Cap. 19.

Alii tamen volunt Christum sigmati

gmati accubuisse ac proinde dextro in cornu, non in medio. V. Sirmond. ad Sidonium Apoll. Pag. 23.

Viso ordinario accumbendi modo progrediamur ad accubitus sigmatis seu stibadii, quem hisce describit Sirmondus ad Sidonium Apoll. 1. Ep. 2. pag. 22.

„ Sigmatis porro duo erant ex-
 „ trema velut cornua. Cum igitur
 „ in dextro stibadii cornu collocet
 „ Majoranum, in sinistra Consulem
 „ severinum, dubium non est,
 „ quin primus ille locus habitus sit,
 „ quem occupat Imperator, proxi-
 „ mus quem Consul. Neque in
 „ his opinor est quod miremur. Hi
 „ duo etiam apud nos primi & exi-
 „ mii accubitus, summa cornua Ju-
 „ venco Lib. III.

„ *Si vos quisque vocat cœna convi-*
 „ *via ponens.*

„ *Cornibus in summis devitat ponere*
 „ *membra*

„ *Quisque sapit.*

„ Id

„ Id novum potius videri queat, &
 „ ab usu nostro remotius, quod
 „ tertius, quartus, ac reliqui dein-
 „ ceps illum ordinem subsequantur
 „ qui primus est in cornu sinistro.
 „ Nam post Severinum consulem
 „ sequitur Magnus ex consule, tum
 „ Camillus, Pæonius, Athenius,
 „ Gratianensis, ultimusque Sidonius
 „ ad dextrum cornu vergens, in
 „ quo jacebat Majorianus. Itaque
 „ in pleno stibadio ultimus primo
 „ proximus erat, à primo eodem
 „ remotissimus, exadverso secundus.
 „ Nec alius ordo fuit in Maximi
 „ convivio, cui interfuit S. Marti-
 „ nus apud Sulpitium Severum, &
 „ alios. In dextro enim cornu Ma-
 „ ximus Aug. in sinistro consul Evo-
 „ dius, dein Comites Maximi fra-
 „ ter ac patruus, & reliqui ordine
 „ proceres describuntur, & inter
 „ hoc medius præsbiter Martini.
 „ Extra stibadium vero, in sella
 „ Martinus ad dextram Maximi.
 „ Pau-

„ Paulinus Lib. 111. de vita Mar-
 „ tini , cum proceres commemo-
 „ rasset.

„ *Hos inter medius , qua sigma fle-*
 „ *ditur orbe ,*

„ *Præbiter accubuit : dextra lava-*
 „ *que potentum*

„ *Ordo ducum , membris super aurea*
 „ *fulcra locatis*

„ *Pressit subjectum pretiosi vellæris*
 „ *ostrum.*

„ *Ad dextram regis sancto venera-*
 „ *bilis ore*

„ *Consedit Senior.*

„ Qui profecto ad dextram Maximi
 „ sedere non poterat , nisi Maximus

„ in dextro cornu accumberet. Ho-
 „ noratissimus ergo stibadii locus

„ cornu dextrum , ut diximus , pro-
 „ ximus sinistrum. Quare apud

„ Gregorium Turon. 1. Mirac. xxc.
 „ Arrianus ille , qui dextræ partis

„ cornu occupat , & Catholicum
 „ Sacerdotem hospitem suum in si-

„ nistro statuit , ludibrio illum hac
 F „ etiam

,,etiam in re ut in cæteris habet.

Et quidem hæc de figmate sufficiant, redeo ad propositum de lectis, notandumque puto, non singulos convivas singulares habuisse lectos, aut ternos aut plerumque quaternos, unum occupasse lectum. Hinc Horatius 1. Sat. 4.

Sæpe tribus lectis videas cænare quaternos.

Tribus tamen & plures in lecto accubitorio jacuisse Martialis notat. 9. Ep. 60. Si plures, fordidum id & minime lautum habebatur. Unde Cicero in Pisonem. *Nihil apud hunc lautum, nihil elegans &c. Græci quini stipati in lectulis, sæpe plures.* Hinc fiebat, ut ex una communi mensa vix ultra duodecim vescerentur: A quo numero illa Augusti cœna famosa apud Suet. Cap. 70. δωδεκάθεος dicta, scilicet à duodecim illis Diis majoribus, quos in versus duos Ennius coarctavit:

Junio,

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

In Lectis antequam adhuc accumberent, togas mutabant vestibus, quas à re *cœnatoria* dixerunt. Petronius *Cœnatoria repetimus, & in proximam cellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant.*

Mundities quoque veterum simul hic animadverti potest ex eo, quod soleas pedibus demebant, ne lectum in quo cubabant, conspurcarent. Et ita intelligendus Plautus in *Truculento. 2. 4.*

fam rediit animus, deme soleas, cedo vinum.

Martialis.

Deposui soleas, adfertur protinus ingens

Inter lactucas Oxygarumque liber.

Terentius. *Heautontim. 1. 1.*

Adsido: accurrunt servi: soccos detrahunt,

*Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare.*

Sed de hac solearum depositione,
& more lavandi pedes veteribus usi-
tato, cum maxime nihil amplius di-
co, sed curioso plura de hisce pe-
tenti commendo, ut videat Barthium
Advers. Lib. 6. cap. 11. Turneb.
Advers. Lib. 30. cap. 38. Taubman.
ad Plauti *Trucul.* 2. 4. & 5. Torrent..
ad Horat. Lib. 2. Sat. 8. Geierum
dissertatione Philologico Historica
de Veterum Ebræorum ratione
cœnandi. Scaliger. de Emendat..
Temp. Fol. 534. Laurentium Ra-
mirez de Prado pentecontarchi Cap.
12. Et ad Martialem Comment..
Ciacconium de Triclinio & ad eum
Fulvium Ursinum in Notis. Stuck..
Antiq. Conv. Lib. 2. cap. 27. Th..
Bell. in Roma Rest. Lib. 3. cap. 31..
Lips. Antiq. Lect. 3: 1. Balduinum
de Calceo Antiquo Cap. 11: 21. &
26. Mercurial. de Arte Gymn..
Lib. 1. cap. 11. Stegerum de Lo-
tioni-

tionibus veterum Cap. 7. Sagittarium de *Nudiped. Vet. Cap. 1. §. 24.* Carolum in Ant. Oeconom. p. 107. Utrumque hunc ritum modo adductum & observatum, Christus quoque in ultima cœna cum discipulis accubiturus observavit, quod jam notavit Casalius de *Rit. Sac. & Prof. Cap. 25.* Cujus verba huc transferam. „Romani accubitori
 „vestem mutabant, & Christi discipulos vestem mutasse apparet,
 „quod adolescens (quem Joannem fuisse Ambrosius testatur) à cœna
 „in hortum cum Christo secedens,
 „*Amictus sindone super nudo*, ostendit ex Marc. 14. quasi veste Cœnatoria adhuc indutus, quod si
 „solitum illi, & quotidianum fuisset, non utique ab Evangelista
 „memoriæ traderetur: Et in moribus antiquis videmus, accumbentes una tantum veste super nudo: pariter & ille, qui
 „non indutus veste nuptiali in con-

,, vivium irrepsit , in tenebras exte-
 ,, riores projici jubetur. Matth. 22..
 ,, Et hanc eandem cœnatoriam ve-
 ,, stem habuisse Christum in ultima
 ,, cœna tradit Baronius in annua
 ,, XXXIV. Ubi Spondanus. n. 12..
 ,, Soleas illi deponebant accubitori ,
 ,, nudisque pedibus cœnabant : Et
 ,, Christus nudos Discipulorum pe-
 ,, des abluit , & Maria ipsius Domi-
 ,, ni nudos pedes lacrymis rigat ;
 ,, cum calceatum incessisse Chri-
 ,, stum innuat Joannes Baptista ,
 ,, Matth. 3. & Marc. 6. legatur ,
 ,, misisse Christum Discipulos , ut
 ,, Euangelium prædicarent , non ha-
 ,, bentes æs in zonis , sed tantum
 ,, calceatos Sandaliis. Alios si vis
 ritus , quos Christus cum Romanis
 habuit eosdem , ecce ; Romani tri-
 bus lectis in cœnaculo stratis appa-
 rabant convivia , idem fecere Chri-
 sti discipuli cœnam illam apparatus
 quæ fuit extrema ante passionem.
 V. Lucae cap. 22. Comm. 11: 12.
 Tribus

Tribus autem lectis eos coenasse in-
 dicio est, quod cum tredecim ef-
 sent, in eandem omnes patinam
 porrigebant manus: quod si mensæ
 perpetuæ fuissent, fieri haudquaquam
 posset. Unde Christus Matth. 26.
 Comm. 23. *Qui intingit manum in
 paropside is me tradet.* Neminem ex
 illis hac voce designans cum omnes
 id ex æquo facerent. Romani ali-
 quando quini in lectis discumbe-
 bant, & Christi discipulos verosi-
 mile est, quinos duobus in lectis di-
 scubuisse, in reliquo tres tantum,
 ipsum Dominum, & Joannem, &
 fortasse Petrum. Ut breviter de
 hac Christi coena dicam, notandum
 puto, Dominum & Redemptorem
 nostrum, in iis conviviiis quæ dum
 inter homines esset, inivit, omnia
 more Romano voluisse administrari,
 quoniam Hebræi jam inde à Pom-
 pejo in ditionem potestatemque re-
 ducti, ad Victoris Dominantisque
 populi instituta se victusque sui ra-
 tionem

tionem accommodaverant. Et hæc sunt quæ quoad hanc cœnam præterire non potui. Convenientias omnes inter cœnam Christi & Romanorum si quis scire aveat, adeat Ciacc. de *Triclin.* pag. 97. & seqq. & easdem carptim collectas à Cafalio de *Rit. Sac. & Prof. Part. 1. Cap. 25.*

Diximus ante quod Lecti tricliniariæ fuerint *humiles*, potentiorum tamen & opibus excellentiorum, præcipue posterioribus temporibus, fuisse *altiores* quidam existimant, dicentes, tricliniariæ etiam istos lectos in quibus Christus cœnabat, altiores fuisse, idque probant ex eo, quod mulier illa peccatrix, non incurvata non genu nixa, dum Christus accumberet, sed *stans* pedes ejus osculata unguento superfuderit (secundum morem iis temporibus receptum, quo non solum caput & pedes inungebant, verum unicuique corporis parti idonea unguenta assigna-

gnabant.) Quod refert Lucas VII. vers. 38.

Ego propter altitudinem pretiosiores fuisse lectos non putaverim, sed lectos pro altitudine mensæ alios aliis tantum credo fuisse altiores, debebant enim paulo esse (ut dixi) inferiores mensa, ac proinde observari debebat proportio inter mensam & lectos: quod Tricliniæ Christi lectos altiores fuisse probare moliantur exemplo istius mulieris mihi non satisfacit, dicitur quidem in d. Lucæ loco, quod *Stans* opus hoc peregerit, procul dubio tamen sese inclinavit, quæ minime sibi sunt contraria; Qui enim se inclinat, tamen potest stare, præterea si mulier (ut quidam putant) genu fuisset nixa, annotarat hoc forsan Lucas, qui tam accurate hanc historiam refert, ut non omitat etiam locum ipsum ubi steterit, *retro* scilicet, *pedes Christi*, qui tanta enim diligentia observaverat omnes cir-

cumstantias, genuflexionem omiffisse minime fufpicor, eoque facilius ftans hoc fecit, quia mulierum crines ordinario virorum funt longiores, imo longiffimæ, ut adeo inde non poffe concludi exiftimem, lectum hunc Chrifti ordinario fuiffe altiorem.

Redeo ad lectos tricliniarios ordinarios, de quibus proprie eft fermo nofter. Super quid ftarnebantur lecti, non tam accurate eft proditum, conijcere tamen licet, lectos hosce fupra tabulata fuiffe extenfos, quæ nonnunquam etiam apud Hebræos ex argento, aurove conflata fuiffe colligere poffumus, ex primo Capite Hefther, in illius magnifici convivii descriptione, quod pariter à Romanis factum teftatur præ cæteris Plinius Lib. 33. cap. 11. Primis tamen temporibus cum non tam late adhuc excreviffet veterum mollities, lignea tantum fimplicia ejufmodi habuiffe tabulata, probo ex eo, quod ex Seneca

notat

notat Agellius Lib. 12. cap. 2. nempe Sotericum lignarium fabrum extitisse, qui lectos tricliniarios ligneos faciebat, unde venit proverbium, ut cum vellent rem exigui pretii nec multi artificii significare, Sotericis lectis assimilarent.

Habebant etiam sua (quod & de cubicularibus dixi) hi tricliniarios lecti, fulcra, ad quæ sedentes vescabantur liberi, Teste Suet. in Claud. Cap. 32. *Adhibebat, ait, (Claudius nempe) omni cœna & liberos suos cum pueris, puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur.* Affidebant igitur pueri, dum patres ac domini discumberent. Hinc patet nullam non adhibuisse parentes curam in filios filiasque, ita quidem ut ne per convivii tempus ex oculis dimiserint. V. Pheiff. de Cura Virg. Diss. 2. §. 12. De fulcris hisce Suet. in Aug. Cap. 64. *Neque cenavit una, nisi ut in imo lecto assiderent.* Ubi

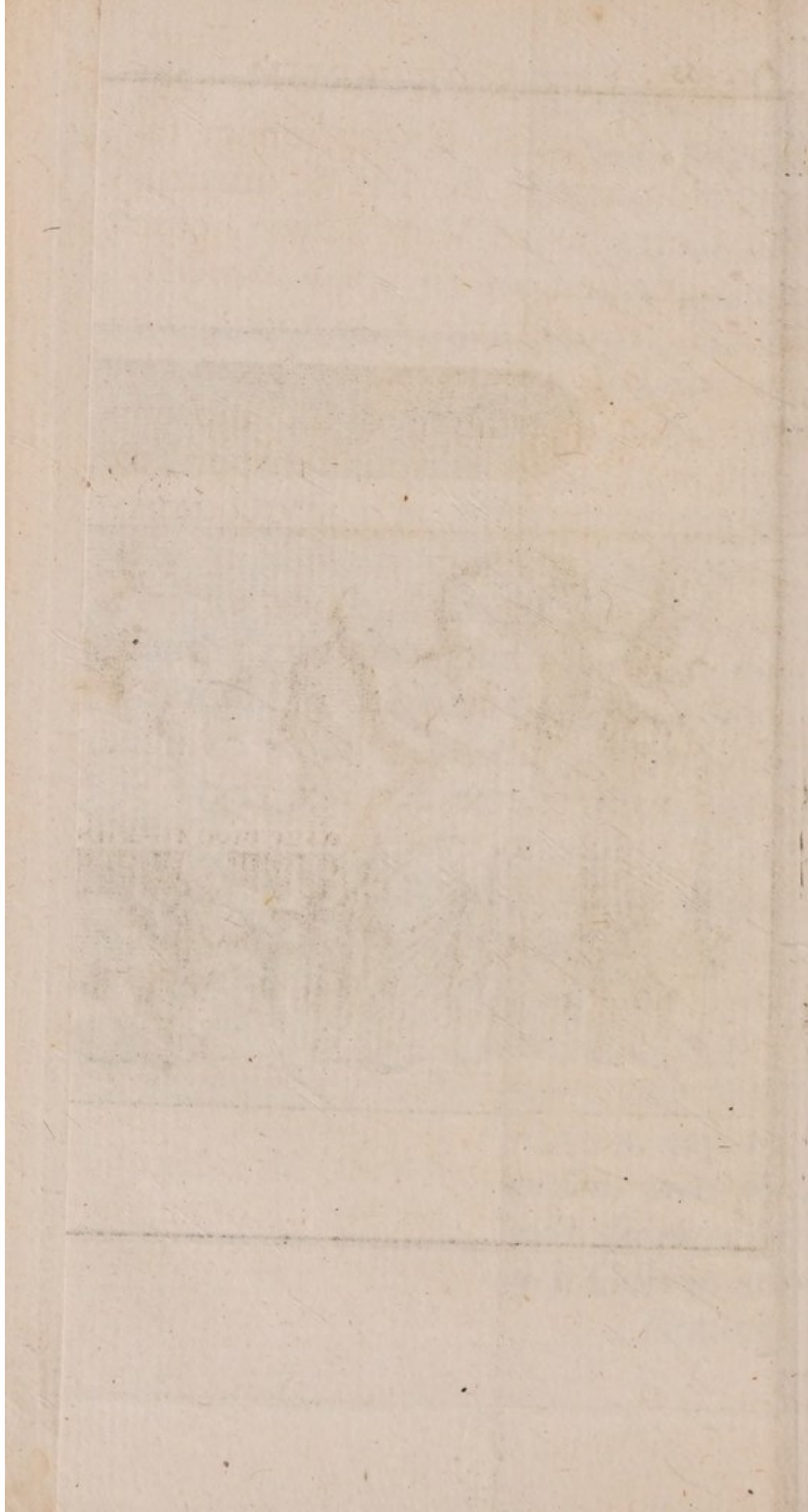

per *imum lectum* omnino hæc *fulcra* intelligo. Idem confirmat Tac. Lib. 13. Ann. Cap. 16. *Mos habebatur, principum liberos cum cæteris idem ætatis nobilibus sedentes vesci in adpectu propinquorum, propria & parciore mensa.* Nota quod hic dicitur *propria & parciore mensa*, unde forsitan quis concludet, ergo non ad *fulcra lectorum*, ut modo dictum, sed nego consequentiam, possunt enim sedisse ad fulcrum lecti, vel ut clarius dicam, apud *fulcra lectorum* parentis & tamen specialem habere mensam, ut vult Tacitus. Rationem si quæris, quare *sederint*, hanc do; quod accubitum puerorum, quasi luxuriæ ritum, illi ætati non decorum, spernebant antiqui. Ad dam & hoc, ipsas quoque fœminas cubantibus viris sedentes coenasse. Ut prodit Val. Max. Lib. 2. cap. 2. *Fœmina, inquit, cubantibus viris sedentes coenabant.* Unde *sedentes in gremio mariti* dicuntur à Colvio ad Apulej.

Apulej. Pag. 20. Exceptionem tamen admittit in maritis & amanti-
 bus Corradus ad Virg. 1: 702. cum
 ita loquitur: *mulieres non accumbe-
 bant in eodem lecto cum viris, nisi
 forent mariti vel amantes.* Eum ta-
 men, de quo modo dixi, morem
 priscum, posterioribus temporibus
 sublatum autumo. Ut id quod dixi
 firmem, lapideum hic fisto monu-
 mentum in cippo aut pilo veteri,
 ubi super scamnis aut fulcris pueri
 cœnitant, dum in toro discumbit
 Dominus, uti hoc nobis exhibet
 Boissardus Parte 4. pag. 145. Si-
 mulque hic notandum dico, Citha-
 ristriam quoque illic sedere procul
 à mensa, non in scamno sed in sel-
 la altiori, acroama dantem con-
 vivis.

Sedebant etiam aliquando ad i-
 mum lectum in scamno aut suppe-
 daneo servi, ut vult Chimentell.
 de Hon. Bis. Cap. 29. Eoque re-
 spexisse putat Sagarinum & Stichum

134 DISSERT. PHILOLOGICA
bina mancipia apud Plautum in Sti-
cho Act. 5. Sc. 4.

— — — *potius in subsellio*

Cynice accipiemur, quam in Lecto.
Gratiores tamen qui erant herò ser-
vuli, illinc è mensa summulam ci-
bi accipiebant. Uade Martialis
Lib. 3. Ep. 23.

*Omnia cum retro pueris obsonia tra-
das*

*Cur non mensa tibi ponitur à pe-
dibus?*

Lectorum dubio procul intelligit
pedes, ubi pueri sessitabant. Lu-
dit hic ingeniosus Poëta, quia isti
pueri aut servi dicebantur à pedibus,
quod antea pluribus ostendi, *Ad
pedes, & Circum Pedes*, ut vult d. l.
Chimentellius.

Sedisse ad pedes lectorum servos
aliquando, luce meridiana clarius
apparet ex Petron. Fragm. pag. 51.
*Camellam, inquit, grandem jussit mi-
sceri, portiones dividi omnibus servis,
qui ad pedes sedebant.* Dico aliquan-

do,

do, quibusdam enim occasionibus, si forte homines essent ditiores, stantes ministrasse non dubito: interdum & in cellis vel alia in ædium parte cibum capiebant servi. Longitudinem & latitudinem lectorum cubicularium quoniam supra dixi, nec tricliniarium transibo. Longitudo eorum erat pedum sex & paulo plus, latitudo vero trium pedum, ut scribit Aristoteles in Mechanicis Sect. 25. Plura qui de his lectis tricliniaribus videre avert, eum remitto ad Ciaccon. de *Triclinio*, Ursin. in *Append. Bullenger. de Conviviis Cap. 30. & seqq.* Rosin. *Antiq. Rom. Lib. 5. cap. 28.* ibique Dempster. in *Notis. Casal. de Rit. Sac. & Prof. p. 1. Cap. 25.* Lips. *Ant. Lect. Lib. 3. Cap. 1.* Stuck. *Antiq. Conviv. Lib. 2 cap. 24.* Casalium de *Conviv. Cap. 1.* Baccium de *Conviv. Lib. 1. c. 8. & seqq.* Ex quibus ea quæ de his lectis tricliniaribus hic protuli, potissimum me hausisse lubens agnosco.

C A P. XVI.

De Lectisterniatoribus

LECTIS verbo subjungam *Lectisterniatores*. Servus qui sternendis lectis præerat, quique ob id *lectisterniator* à *Plauto in Pseudolo A. 1. sc. 2. vs. 29.* dicitur, curabat per mediastinos, ut opinor, scopis mundari triclinium, priusquam lecti sternerentur, ut indicat *Plaut. in Pseud. d. 1.*

*Hac cum ego à foro revertor, facite
ut offendam parata,*

*Vorsa, præsterga, strata, lautaque,
coctaque omnia uti sint;*

*Nam mihi hodie natalis dies est: De-
cet eum omnes vos concelebrare.*

Idem in pseud.

*Tibi hoc præcipio, ut niteant aedes,
habes quod facias*

*Propera intro abi: Tu esto Lecti-
sterniator.*

Juvenalis Sat. 14. versu 59.

Hospite

*Hospite venturo cessabit nemo tuorum
Verre pavimentum, nitidas ostende
columnas,*

*Arida cum tota descendat aranea tela:
Hic lavet argentum, vasa aspera
tergeat alter.*

Plautus in *Asinaria*.

*Fussin Sceleste ab janua hoc stercus
auferri*

*Fussine columnis dejicies operas ara-
nearum?*

*Fussine in splendorem dari bullas has
foribus nostris.*

Ejusdem lectisterniatoris, five
mediastrini munus erat aulaeis & ve-
lis triclinium insternere, quæ pul-
verem exciperent, ne dapes inqui-
naret, & sic edentium palato redde-
ret ingratas. Horat. lib. 11. Sat. 8.

*Interea suspensa graves aulae ruinas
In patinam fecere, trahentia pulve-
ris atris*

*Quantum non Aquilo Campanis exci-
tat agris.*

V. Laurent. de Conviviis Cap. 1.
Errant

Errant igitur hic ii, qui à sternendo lecto *structorem* fervum eundem esse putant cum Lectisterniatore, longe enim aliud ejus erat officium; non tamen nego, sed facile concedo, fuisse eum inter ministros tricliniars, erat enim illi *cura penum instruendi*, ut cum Virgilio loquar. Ejusdem structoris servi munus indicat Seneca Lib. 6, Ep. 47. ad Lucilium, cum ita loquitur. *Alius pretiosas aves scindit, & per pectus & clunes certis ductibus circumferens cruciatam manum, & in frusta excutit.* Et Idem Lib. de Brev. Vitæ. *Quanta arte scindantur aves in frusta non enormia.* Plenius structoris officium narrat Juvenalis, Sat. 5.

Structorem interea (ne qua indignatio desit)

Saltantem spectas, & Chironomunta volanti

Cultello, donec peragat dictata magistri

Omnia: nec minime sane discrimine refert

Quo

*Quo gestu lepores & quo gallina se-
cetur.*

Carptim dicam, antequam hoc ab-
solvam, structoris officium fuisse,
componere & servare fercula. Ut
plenius ostendunt Pignorius & Po-
pma in suis de servis & eorum ope-
ris libris specialibus.

C A P. XVII.

De Lectis pensilibus.

H Abuerunt & prisca lectos pensi-
les, dictos ex eo quod pepend-
erint: Pendebant autem procul du-
bio ideo, ut eo commodius ii qui
illis vcherentur, cubarent. Excogi-
tavit eos Asclepiades, Prusa oriun-
dus, & celebris tempore Pompeji
Magni Medicus. V. Plin Lib. 26.
¶ 3. ob duas rationes, tum ut
blando eorum jactatu somnum allice-
ret, tum etiam ut morbos extenua-
ret: Quem deinde secuti multi al-
lii, sic Antyllus, Ætius, atque
Cælius,

Cælius, etiamsi nihil aliud deficeret, pro multis affectionibus debellandis, lectis pensilibus infirmos exerceri voluerunt, quin imo, hanc gestationem tam ante cibum quam à cibo conducere, dixit Antyllus. Non dissimilis à lectulis pensilibus erat olim & alia lecto facta gestationis species, quam invenisse Celsum volunt Medici, ut nempe, quando deficiunt cætera gestationi propria instrumenta, uni pedi lecti funiculum subjicerent, atque ita lectum manu huc & illuc impellerent. Quod etiam innuere voluisse videtur Amigdenus Ætius, scribens: *duas esse lecti gestationes, aut pensilis, aut fulcra mobilia juxta angulares pedes habentis.* Estque forsan idem gestationis genus, quod ab Avicenna *Lib. 1. Fen. 3. Doct. 2. l. 2.* sub cunarum revolutione descriptum est. Si itaque talis gestatio modice & suaviter fieret, præter somni jucunditatem quam affert, flatus quoque

dissol-

dissolvit, reliquiis, morborum capitis, veluti stupori & oblivioni prorsus extinguendis, conducit, appetitum movet, & naturam sopitam exsuscitat, ut tradunt Medici prædicti.

Mercurialis de Arte Gymn. 3. 12. hos lectos describit fuisse parvos, modo ex lignis, modo ex ære, modo ex argento constructos, qui quatuor angulis, funibus ad cubilium laquearia alligabantur, ita ut à terra sublatis aliquantulum, quasi in aëre pendere viderentur. Loquitur itaque Mercurialis quidem de lecto pensili, laquearibus tamen cubilis alligato, ut adeo deprehendam duas species lectorum pensilium, unam *pensilem*, sed ut dixi, *fixam*, alteram *pensilem* & *qua gestabantur homines*, non vero *simpliciter movebantur*. De priori agit d. l. Mercurialis. De posteriori Herodotus, qui dicit *gestationem in illo (lecto) tamdiu faciendam esse, quamdiu quispiam*

piam in sella gestatus quadraginta stadiorum iter conficiebat. Determinatur igitur spatium gestationi necessarium, hoc autem non potuisse definiri, ob varias ac diversas ægroantium affectiones, quibus non eadem convenire posse, dicitur naturalis ratio, & volunt plerique Medici. Meminit expresse lecti quoque pensilis five pendentis Cælius Aurelianus Lib. 5. *Adhibenda gestatio primo ex lectulo pendenti, tum etiam fertoria sella.* Et Inscriptio quædam quam exhibet Mercurialis d. 1. & Tomaf. de Donar. IX.

D. M.

L. ÆMILI. VICTORI. QUI. PRI-
DIE. NATALEM. SUUM.
VICESIMUM. ET. SECUNDUM.
PRUNA. IN. PENSILI.
POSITA. URGENTE. FATO. SA-
NUM. IPSE. NECAVIT.
SE. L. ÆMILIUS. VICTOR.
PRINCIPALIS. ET AELIA. VE-
NERIA. FILIO PIENTISSIMO.
ET. SIBI.

Quia

Quia autem (ut dixi) movebantur hi lecti aliquando & *mobiles* dictos credo. Sic apud Sidonium Ep. 2. vers. 12. *Misisti lectum mobilem &c.* Quoniam modo aliquid cepi dicere, de lectis ægrotantium, addere fas duxi, aliquando solitos fuisse in lectis temperato calore recreari, & jucunda mollique aura refici ægrotos, nam in locis calidis, quia motu mitis Zephyrus suaviter flat, lectos sub dio ad auram captandam constituebant. V. Dietericus in Antiq. Bibl. pag. 280.

C A P. XVIII.

De Lectis Igneis.

ERat & *Lectus Igneus*, qui secundum Doctissimum Hoffmannum tormenti fuit genus à Decio excogitatum, in quo dentes vel aculei ferrati, & sal substratum fuit, desuper arvina fluxit. V. Prudent. *περι Στεφ.* Hymn. IV. vs. 98.

98. Dicebatur & *grabatus*. Sic Idem in Martyrio Vincentii Hymn. 2. vs. 205.

*Tum deinde cunctatus diu
Decernit extrema omnium
Igni, grabato, & laminis
Exerceatur questio.*

Alibi Iterum *Catastem* Idem vocat, ut in Martyrio Laurentii Hymn. 3. vers. 399. Isidorus in Gloss. *Catasta*, *aculeum*, *genus pœnae*. Dicit Hofmannus, *tormenti fuisse genus*, concedo, quod autem de dentibus dicit, nego usque dum hoc invenero, sane eorum mentionem non facit, qui alias ex professo de Cruciatibus Martyrum scripsit Gallonius, neque sal substratum fuisse indicat, neque arvinam desuper fluxisse. Saltem contrarium ejus quod dicit Hofmannus de dentibus aperte evincit Figura hujus lecti apud Gallonium de Cruciat. Mart. p. 334. quam ex dicto opusculo Gallonii hic exhibeo. In illa enim non conspiciuntur dentes.

Habuit

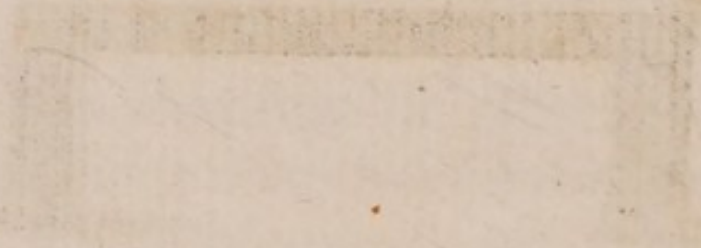

Handwritten text, possibly a title or header, rendered in a cursive or calligraphic style. The text is extremely faint and difficult to decipher.

Additional handwritten text at the bottom of the page, appearing as a separate block or a continuation of the main text. It is also very faint and illegible.

Habuit Lectus ille *Igneus* sive major ferreus, quia (ut mox dicam,) è ferro erat confectus, veri strati instar, fuitque longus, & paululum elevatus è terra, ad subdendum ignem, erantque nonnulla ferri frustra sive laminæ per obliquum ductæ, tabularum loco, paululum inter se distantes, super quibus positi & manibus pedibusque catenati affabantur cremabanturque Martyres, quam miserabilem, meminisci horret; subiere mortem, Eleutherius, Clemens Ancyranus, Plato, Zenobii fratres, aliique, quorum nomina videbis apud Gallonium de Cruciatibus Martyrum Pag. 324.

De Lecto ferreo nihil amplius addidissim, nisi viderem propter aliquam, quæ est inter *lectum igneum* & *crateram* similitudinem, *crateram* interdum sumi pro *lecto ferreo*, quæ tamen inter se sunt diversa, quod ut clarius pateat, cratera qualis fuerit, breviter dicam, ut collata de-

G

scri-

scriptione crateræ cum illa quam de
 lecto ferreo dedi, diversitas conspi-
 ci possit, dicoque crateram fuisse
 fabricatam tali modo: Aliquæ ferr-
 reæ costæ, per longum ad palmum
 inter se distabant, quæ habebant
 crassitudinem unius digiti, latitudi-
 nem duorum, & longitudinem
 congruentem, septem vel plura
 frustra ferrea per obliquum erant po-
 sita, & à se ipsis palmi medietate
 disjuncta, quorum aliqua rotunda e-
 rant, aliqua quadrata, illa nempe
 duo, quæ costis per longum ductis,
 ad craticulam construendam firman-
 damque conjungebantur. Plura de
 cratera scire qui cupit, inspiciat
 Gallonium in dicto tractatu Pag.
 317. Qui figuram ejus etiam exhi-
 bet. Differentiam lecti ferrei &
 craticulæ verbo quoque tangit Jo-
 sephus Laurentius de Tormentiss
 Cap. 7. In Thes. Ant. Græc. Ce-
 leberrimi Gronovii, Tom. 6. Pag.
 3200.

CAP. XIX.

De Lectis funebribus.

Quemadmodum *mors ultima li-*
nea rerum dicitur Horatio,
 sic merito de lecto funebri
 gimus ultimo quoque loco: is præ-
 erquam quod à funere ita dicatur,
 udit Barthio Adv. XXI II. 17. *Le-*
tus Libitinæ, quod probat verbis ex
 Afconii Pædiani prolegomenis in
 Milonianam prolatis. Verum Pe-
 ronio. cap. 38. in fine *Extremus to-*
rus, fultusque, ait, *cervicalibus mul-*
is extendit se supra torum extremum:
et fingite, inquit, me mortuum esse.
 Quo eodem auctore docemur *vita-*
m lectum aliquando efferendis fu-
 eribus adhibitum. Dicitur autem
 le *lectus vitalis*, quo in vita fue-
 ant usi, tamen bene elatus est,
 sunt verba Petronii) *vitali le-*
cto stragulis bonis: Ita Lucret. 1.
 05.

*Multaque vivendo , vitalia vivere
secla.*

Ubi seclum vitale est , quo quiss
vivit : Ut autem constet lectis ejus-
modi vitalibus elatos veteres , ap-
ponam veterem inscriptionem , à
Brissonio de Form. VII. pag. 672..
prolatam.

MORTUUM. ME. QUOQUE..
FUNERARI. JUSSI. REBUS. LU-
GUBRIS. QUIBUS. VIVOS. PA-
RAVI. LECTO. STRAGULIS..
FORENSIS. PÆNULA. INTE-
GRIS. OMNIBUS. &c.

Nisi quis interpretari maluerit ,
lectum illum à vivo elationi solum-
modo paratum , destinatumque.

Dixi quod lectus funebris diceba-
tur *lectus Libitinae* , aliquando tamen
uno nomine & *Libitinam* appella-
tum vult Meursius de Fun. Cap. 20..
idque probat ex hisce Horatii Lib..
3. Ode 3.

*Non omnis moriar , multa que pars
n. ci*

Vita-

Vitabit Libitinam.

Ad quæ ita Acron. *Libitina lectus est in quo mortui efferebantur.* Martialis Lib. 8. Epig. 43.

Victores committe venus, quos iste manebit.

Exitus, una duos ut libitina ferat.

Quintiliani declam. 6. *Inanis Domi libitina plangitur.* Errare autem hic Acronem vult Meursius, mavultque intelligi ibi debere feretrum, cui impositus lectus. Ast quantum ad me attinet, ego cum Barthio d. l. malo dicere *Lectus Libitina.* Uti optime, meo iudicio, ex Cicerone d. l. probat.

Hi erant aliquando *eburnei.* Propert. lib. 11. Eleg. x. Aliquando *aureati*; quod. L. L. XII. vetuerunt. Sed velamen aureum feretro obtinbatur. D. Hieron. Epist. xxviii. ad Paulam. V. *Guth. de Fur. Man. lib. 1. cap. 23.* Habebant etiam interdum *pedes eburneos.* Propert. Lib. 2. Eleg. 13.

*Nec mihi tunc fulcro sternatur lectus
eburno.*

*Nec sit in Attalico mors mea nix
toto.*

V. Bulleng. de Conv. Cap. 30. Erant & lecti gemmei aureive. Sic de Herodis sepeliendi lecto, inquit Josephus Lib. 1. de B. J. in fine. *Lectus quidem totus erat gemmis auroque distinctus, torus autem (sive vestis stragula aut culcitra, qua lectus solet intorni) purpura variatus &c.*

Cum autem ad rogos deferebant mortuorum lectos, solebant eos contegere linteis bene longis. Hinc Sulpitius Severus in vita Martini Cap. 9. *Accidit autem insequentibus tempore, dum iter ageret, ut gentilis cujusdam corpus, quod ad sepulchrum cum superstioso funere deferebatur, obviam haberet, conspicatusque eminens venientium turbam, quidnam id esset ignarus, paululum stetit: nam fere quingentorum passuum intervallum erat, ut difficile fuerit dignoscere quid vide-*

vide-

D M
CLAVD. VICTORI
EQ. SING. DN. VIX.
ANN. XXVII. MILAN
VII. M. AVR. VRSINVS.
CA. HERES. AMICO.
B. M. P.

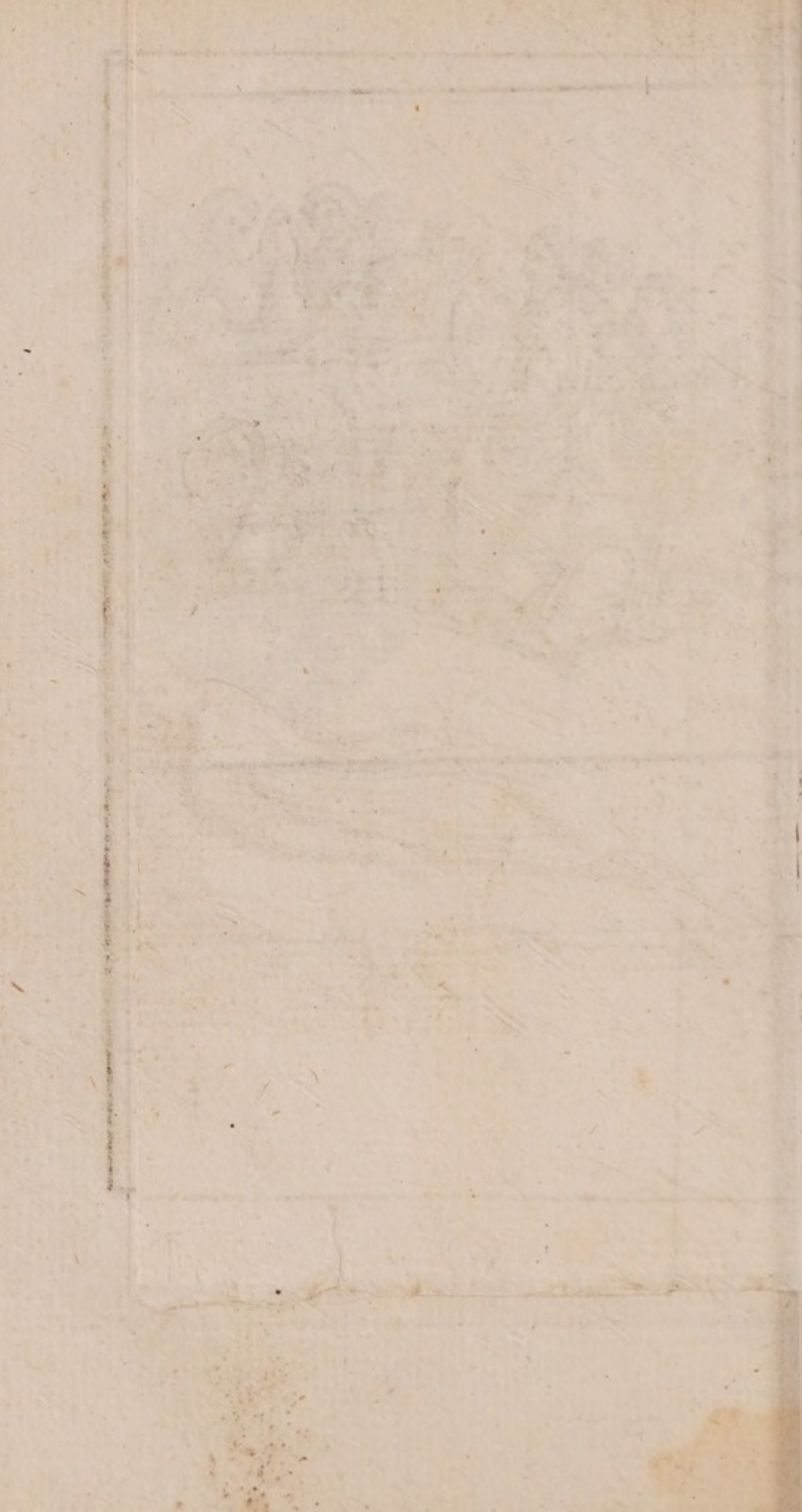

M. D.
CLAVD. VICTORI
FR. SIBI DE VIT
ANN. XXVII. MDLX
IN L. V. ARS. VIT
C. HERES. AMICO
B. M. R.

videret. Tamen quia rusticam manum cerneret, & agente vento linteamina corpori superjecta volitare, profanos sacrificiorum ritus agi credidit. V. Barthius Advers. Lib. 2. cap. 2.

Lectus funebris, in quo comburendum compositum erat cadaver, ut facilius flammam conciperet, combustibili plane fartus erat materia, qualis est papyrus, scirpus, eique similis. *Salmas. Exerc. Plin. pag. 848.* Notandum quoque est eodem lecto, quo efferebantur, concremata olim cadavera. *Ramir. ad Martial. 111. Ep. 93.* Formam lecti funebris si quis videre aveat, ecce eam ex lapide veteri apud *Spon. in Misc. Erud. Ant. Sect. 1. pag. 7.* Licetum de reconditis antiquorum lucernis pag. 600. Et Augustinum in *Gemmis & Sculpturis antiquis Tom. 2. pag. 51.*

Lectus hic funebris, quemadmodum & corpus defuncti, & bustum & tumulus, aspergebatur suaveo-

lentibus floribus & corollis, herbisque odoratis, unguentis aliisque donis: forsan eam ob rationem, vel ut in memoriam sibi revocarent ævi hujus brevitate, & quæ spectatissime floreat celerrime marcescere, (ut Pliniana verba mea faciam) lib. 21. cap. 1. sive ut defunctis animabus honorem habitum irent. Nam has ἀνθεων βολὰς receptas in eos, quos honore volebant affectos, quosque benevolentia prosequerentur, maximus Lipsius ad 16. Ann. Taciti jam olim annotavit ex Livio, Capitolino, Herodiano & Virgilio, quibus & hoc non inconcinne additur, quod in funere Scipionis factum tradit Plin. Lib. 21. Cap. 3. *Asses ergo contulit populus, ac funus locavit, quaque præfererentur, flores è prospectu omni sparsit.* Huc spectat Plin. lib. 10. cap. 43. *Funus innumeris aliti celebratum exsequiis constratum lectum super Æthiopum duorum humeros præcedente tibicine, & coronis omnium gene-*

generum, ad rogam usque, qui constructus dextra via Appia ad secundum lapidem, in campo Rediculi appellato, fuit. Et Dionis. Halic. lib. xi. de funere filiae Virginii. Ἐξεπήδων γὰρ ἐκ τῶν οἰκῶν γυναῖκές τε καὶ πάρθενοι τὸ πάθος ἀποδυρόμεναι, αἱ μὲν ἄνθη καὶ Σεφάνους βάλλεσαι κατὰ τῆς κλίνης, αἱ δὲ τελαμῶνας ἢ μίτρας, αἱ δὲ ἀθύρματα νόμης παρθενικά, καὶ πρὸς τινὲς δὲ πλοκάμων ἀποκειράμεναι βοσρύχους; ἄνδρες τε συχνοὶ λαμβάνοντες ἐκ τῶν πλησίου ἐργαστηρίων, τὰ μὲν ὠνῆ, τὰ δὲ χαρίτι, συνεπεκόσμεν τοῖς προσφόροις δώρημασι τὴν ἐπικομιδὴν. Hoc est, Quare adibus exiliebant & mulieres & virgines, casum illum lugentes, atque aliae flores & coronas in lectum jaciebant, aliae fascias aut zonas, aliae vittas virginalis comae, nonnullae etiam detonsos crinium tortorum concinnos: & multi viri ex proximis officinis capientes alia pretio persoluto, alia gratis funus, quod efferebatur, donis convenientibus simul ornabant. Vid. Kirchmann. de Fun. Rom. I.

cap. xi. Quenstedt. *de sepult. Vet.*
 pag. 89. Morestell. *de pompa Ferali:*
lib. 2. Cap. vi. Saubertus *de Sacri-*
ficiis Cap. 24. pag. (m) 546. & Dn.
 Nicolai *in Phylologia. Cap. 15.*

In Principum funeribus non tantum gentilitiæ sed & aliorum magnorum & virtute præstantium virorum imagines, prælatæ, ad majorem ostentationem, & augendum lectorum numerum; singula enim imago proprio gaudebat lecto; quin imo non tantum illæ imagines, sed & coronæ, aliaque magistratus insignia, quæ pompæ amplitudinem commendarent, lectulis hisce ferebantur teste *Guther. de Jur. Man. 1. 23.* Imagines funeribus nobilium adhibitas testis est Porphyrio ad illud Horatii: *Funus atque imagines ducunt Triumphales.* Ubi ita ait: *interpres. In funere nobilissimis quibusque solebant præferri imagines majorum, quod observari videmus in funeribus principum.* Crebra hujus ritus mentio

mentio est apud auctores. Cicero 2. Orat. *Brute quid sedes? quid illam anum patri nunciare vis tuo? quid illis omnibus, quorum imagines duci vides? quid majoribus tuis?* Val. Max. Lib. 8. cap. 15. *Africanus imaginem in cella Jovis Opt. Max. positam habet, quæ quotiescunque funus aliquod Cornelie genti celebrandum est, inde petitur.* Detestatur hanc pompam Propertius.

Nec mea tunc longa spatietur imagine pompa.

Ne quem autem lateat quid per *imagines* h. l. sit intelligendum, addo, imagines has nihil aliud fuisse, quam expressas corporum effigies, humerorum tenus è cera, consolationis ergo asservatas, quas in atriiis custodire soliti erant nobiles Romani, ut demortuorum aliquando memoriam venerarentur, quam rationem elegantissime tradit Lactantius de Falsa Relig. Cap. 2. *Omniū fingendarum similitudinem ratio idcirco*

ab omnibus inventa est, ut possit eorum memoria teneri, qui vel morte substracti, vel absentia fuerunt separati.

In atriis illis ordine in ligneis quibusdam thecis vel armariis, unde exsequiarum tempore depromebantur, collocabantur, ut constat ex Plin. Lib. 35. cap. 2. *Ex cera vultus singulis disponebant armariis, ut essent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera: semperque defuncto aliquo totus aderat familia, qui unquam fuerat populus.*

Quod si tamen quis turpi & immani crimine damnatus esset, ejus imaginem damnari & frangi solitam, nec in exsequiis ferri docet notabile exemplum Cassii & Bruti, quod extat apud Tacit. lib. 3. Ann. 76. *Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatae sunt, Manlii, Quintii, aliaque ejus nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius & Brutus hoc ipso, quod effigies eorum non visebantur. Huc spectat & illud Juvenalis Sat. 8.*

Fran-

*Frangenda miseram funestat imagine
gentem.*

Licet in eo conveniant docti, impositas lectis imagines, contraria tamen ductus opinione Guthardus putavit potius affixas. Nobis videtur ex hoc originem sumere morem hodiernum, quo in nobilium funeribus, insignia stemmatis vel appendi solent vel præferri. Annectuntur ea panno nigro, quem antiqui album & longum atque prolixum consueverant adhibere. *Barth. Adv.*

11. 2.

Restat denique ut de forma & modo elationis despiciamus, de quo maxime notandum est, præter ipsum lectum, quo mortuus portabatur, plurimos sæpe alios lectos simul esse elatos, & quidem antelatos lecto funebri, pluribusque ejusmodi lectis efferri gloriosum erat, teste Servio. V. Morest. in Pomp. Fer. 2. 7. Rosin. Ant Rom. 8. 6. Sic auctore eodem Servio in

funere Marcelli Augustus sexcentos lectos praeferi jussit. Tacitus quoque lib. 3. Ann. 76. tradit lectum funia viginti clarissimarum familiarum imagines antelatas. Et Sylla sex millia habuit. Restringitur hæc copia apud Tac. lib. A. 16. 31. Largitur in servos quantum aderat pecunia, & si qui asportari possent, sibi quemque deducere, tres modo lectulos ad suprema retineri jubet. Inde in Lege 12. tabularum cautum erat: Ne plures lecti efferrentur. Vel uti plenius extat apud Ciceronem de Legibus

**2. PLUSA FONERA UNEI
NEI FACITO NEIVE PLUS-
SIS LECTOS ENDOFER-
TO,** ad minuendos scilicet sumptus & mortuis & vivis inutiles. Sed quæret fortasse quispiam, cui usui hi lecti vacui? ut paternæ maternæque gentis imagines (quas omni studio asservare religio veteribus erat) in iis collocarentur. Quanquam interdum non in hujusmodi

modi lectis, sed in oblongis perticis vel hastis fuisse latas non inepte quis existimaverit, auctore nobis Silio Italico, qui lib. 10. de Funere Pauli, sic ait:

*Non conjux native aderant, non
juncta propinquo*

*Sanguine turba virum: aut celsis de
more feretris*

*Præcedens prisca exsequias decorabat
imago.*

Si tamen feretum generaliter sumamus, æque lectos aliave fercula intelligere possumus. Vid. Kirchm. de Fun. Rom. 2. 7. Quenstedt. de sepult. Vet. pag. 120. Casal. de Rit. Sac. & Prof. parte 1. cap. 26. pag. mihi 146.

Dictum supra *busta* aliquando etiam coronis fuisse exornata, id tamen postea restrictum videtur prohibitumque LL. 12. Tabb. UTINE SUMPTUOSA RESPERSIO FIERET, NEVE MURRATA POTIO MORTUO INDERE-

160 DISSERT. PHILOLOGICA
DERETUR : NEVE LON-
GÆ CORONÆ , NEVE A-
CERRÆ ADHIBERENTUR.

Ubi per *longas coronas* Rævardus re-
cte intelligit eas, quibus busta, se-
pulchra, sellæ Curules, theatra,
& currus Triumphales exornari
consueverant. Ut autem simul
sciatur, quid per *Murratam potionem*
hic intelligere oporteat, notandum,
solennem veterum fuisse morem,
ut cadaver quod jacebat in lecto,
& rogam, preciosis superfunderent
liquoribus, & inter hos vino etiam
murrato. Murratum igitur vinum
tanquam sumptuosum decemviri
prohibent: Cætero vino adspersionem
fieri non vetant. Unde Vir-
gilius.

*Postquam collapsi cineres & flamma
quievit,*

*Reliquias vino, & bibulam lavere
favillam.*

Per *Acerram* in d. L. 12. Tab. ver-
bis quid intelligatur explicat Festus,
qui

qui Acerram definit *aram*, quæ ante mortuum poni solebat, in qua odores incendebantur, ut ita vetet lex, aras quæ proxime sepulchra fierent cum thure incensisque odoribus obiri, cum autem acerra hæc incendi-
 tur, defuncti cognatæ lugentes domi riciniis amictæ circumstabant lectum mortui, cujus funus erant secuti. Quod pluribus deductum vide apud Guther. *de Jur. Mar. Lib. 1. cap. 16.*

Præcedebant lectum Domini, servi ab eo manumissi, illi præcipue, qui insignes à domino cogniti erant, qui quanto plures erant tanto plus nominis laudisque dedere defuncto, quod familiam totam decedens dominus tantis muneribus cumulasset: præcedebant etiam Orcini liberti, id est, qui testamento manumissi & libertate donati, & quidem *pileati*, aut alba lana capitibus velatis, ut observat Alex ab Alex. *Gen. dier. Lib. 3. cap. 7.*

Lectu-

Lectuli hi funebres lentissime procedebant (uti hodie adhuc duci funera videmus) ad ostendendum quantopere animi eorum qui funus sequuntur deliquescant, & corpora sint labefactata. De tardo hoc in funeribus gradu agit Propertius Lib. 4.

*Si piguit portas ultra procedere, at
illud*

fussisses, lectum lentius ire meum.

Sunt qui putant in lecto funebri in quo funus erat, stetisse servos, qui cadaver Domini ventilabant, idque firmant ex *L. Unic. §. sed & qui 5. C. de Lat. Lib. Toll. Sed & qui Domini funus pileati antecedunt, vel in ipso lectulo stantes cadaver ventilare videntur: si hoc ex voluntate fiat, vel testatoris, vel heredis: fiant illico cives Romani.*

Nihilominus quamvis expresse id ibidem dicatur, ego potius crediderim ad lectum stantes id peregrisse, viventem enim in eodem stetisse lecto,

cto, in quo cadaver jacebat minus verosimile mihi videtur. Sic & ad hominum potentiorum qui è vita excesserant, cereas effigies, servi adstabant cum flabellis pavoninis, qui velut somnum capientibus ventulum faciebant. Quod ut clarius ostendam, produco auctoritatem Xiphilini, qui hæc de Pertinacis exsequiis, à Severo Imperatore extractis è Dione annotavit: *Instructum erat in foro Romano tribunal ligneum, pone tribunal lapideum, supra fuit ædificium, quod columnæ undique sustinebant, eratque ebore vario ornatum & auro, eo allatus fuerat lectus consimilis, cui stragulis purpureis atque auro intextis ornato, erant circum capita belluarum terra marisque, in eoque posita erat statua Pertinacis cerea, ornatu triumphali, à qua puer egregiæ forma, ita ut si dormiret Pertinax, pavoninis pennis muscas abigebat.*

Præcedebant lectum funebrem primo *Siticines*, sic dicti, quod apud

pud *Sitos*, hoc est Sepulchro condi-
 tos (vel potius condendos) cane-
 rent, ut annotavit A. Gellius No-
 ctium Atticarum eruditissimus &
 purissimus Scriptor Lib 20. cap. 11.
*Cum cantu enim mortuos ad Sepultu-
 ram prosequi oportere, plurimarum gen-
 tium vel regionum instituta sanxerunt.*
 Ut est apud Macrobius Lib. 2.
 Somn. Scipion. Cap. 3. Secundo
 adhibebantur *Præfica*: Hæ alta vo-
 ce, illi (siticines) instrumentis ca-
 nebant, puta tubis, tibiisque, qua-
 rum frequens fuit in Græcorum
 Romanorumque funeribus usus,
 quod late probat Kirchmannus in
 tractatu de funeribus politissimo.
 Tibias autem ad puerorum & puel-
 larum aut minoris ætatis funera re-
 stringere videntur præter Servium
 in 5. Æneid. Lactantius, Placidius
 in Lib. 6. Statii: *Jubet, inquit, re-
 ligio, ut Majoribus mortuis tube, mi-
 noribus tibia caneretur.* Et Statius
 ipse Lib. 6 Thebaidos.

Tibia,

*Tibia, cui teneras suetum deducere
manes.*

Quibus ex recentioribus subscribunt
Cornelius à Lapide ad Matth. Cap.
9. & J. Drufius *Præteritorum Lib. 1.*
in Loc. præced. subjicit hic causam:
Nam inquit, instrumentum est tibia,
exilis, & angusta vocis. Verum id
non placere video Kirchmanno de
Funer. Lib. 2. cap. 5. afferenti:
Tubas quidem funeribus duntaxat
indictivis adhibitas fuisse: Tibias
vero funeribus quibuscunque, puta
puerorum, senum, divitum, pau-
perculorum, plebejorum. Cujus
Sententiæ nostræ, addit, fundus est,
quod nania ad tibiam canebantur: com-
munes autem omnibus funeribus nania.
Sic quoque Hier. Magius *Miscell.*
Lib. 1. cap. 13. tibicines quibuscun-
que funeribus adhibitos olim fuisse
censet promiscue, idque probat a-
liquot auctõribus, quos brevitatis
ergo hic omitto. V. Quenstedt de
Sepult. Vet. Cap. 6. De tibiis & tu-
bis

bis ita Gutherius *de Jure Man.* 1. 2. 4. Propter lectos hos Tibicinæ incedebant cum præfica: At tubæ remotiores, quæ suis clangoribus Næniæ plangorem sepelissent. Quicquid sit & tibias & tubas adfuisse exsequiis exploratissimum est. Vid. & Meurs. de Funere. Cap. 18.

Dixi lectum quid præcesserit, dicendum quoque quid eum sequebatur. Post lectum ferebantur in lancibus thura, aliaque aromata, comburenda cum mortuo: Unde propertius Lib. 2.

*Nec mihi tum fulcro sternatur lectus
eburno,*

*Nec sit in Attalico mors mea ni-
xa thoro,*

*Desit odoriferis ordo mihi lancibus:
adsint*

Plebeji parvæ funeris exequiæ.

Quæ lances magno erant numero. Inde illa Statii Sylv. Lib. 5. de Priscillæ funere.

—— ——— *quis carmine Digno*

Exe-

*Exequias & dona mala feralia pom-
pa*

*Perlegat? omne illic stipatum exami-
ne longo*

*Ver Arabum, Cilicumque fluit, flo-
resque Sabai,*

*Indorumque arsura seges, praecepta-
que templis*

Thura.

V. Meurs. de Fun. Cap. 21.

Atque ita hac pompa cadaver in lecto ferebatur in forum ad rostra, ut ibi oratio haberetur in laudem defuncti, quod firmant innumera auctorum loca, quæ, ut ad finem properem, prætereo: Dum vero hæc laudatio peragebatur, lectos deponebant sub ædiculis, quas ligneas fuisse docet nos Polybius Lib. 6. & ex eo Meurs. d. Cap. 22.

Atque hæc de lectis hac vice sufficiant, quibus cum admodum sit affinis materia de *Lectisterniis*, de iis paucula quædam coronidis loco hic addere visum fuit.

C A P. XX.

De Lectisterniis.

Dictum est Lectisternium à *sternendis lectis*, quod tamen nolo capias de *quibuscunque*, sed *illis tantum in quibus colerentur Dii.* Non tamen eo inficias lectisternium aliquando & pro *quocunque lecto strato* fuisse acceptum. Sic Sidonius Apollinaris Epist. 4. 15. *Epulum multiplex, & capacissima lectisternia para.* Lectisternium erat, cum sacrorum faciundorum gratia, vel in dedicationibus (*V. Seldenus de Syn. Heb. 3. 14.*) lecti in templis aut ante statuas Deorum sternebantur, ad discumbendum in epulo publico.

Ansam lectisternia primum usurpandi, si vis, quid dederit; notandum erit, quod veteres decumbentes in Lectis epulari & comedere consueverint, quare cum diis epulas instruere vellent (credebant enim
cæci

cœci mortales , suos Deos etiam conviviiis delectari) eorum simulara in lectis collocabant , ut ad mensas ipsi solebant accumbere.

Lectisterniorum duo erant genera: *Publica*, & *Privata*. De Publicis agit ita Livius. 5. 13. *Tristeme hyemem, sive ex intemperie coeli raptim mutatione in contrarium facta, sive alia qua de causa, gravis pestilensque omnibus animalibus ætas excepit, cujus insanabili pernicie, quando nec causa nec finis inveniebatur, libri Sybillini ex Senatusconsulto aditi sunt. Duumviri sacris faciundis, Lectisternio tunc primum in urbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque, & Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum, quibus, quam amplissime parari poterat, stratis lectis placaverunt. Et Augustinus de Civ. Dei Cap. 27. Ubi erant (nempe Dii) quando pestilentia exorta est? Diis inutilibus, sine remedio populus diu multumque fatigatus, nova lectisternia,*

H

quod

quod nunquam ante fecerat, exhibenda
arbitratus est.

Erant & lectisternia, *Stativa* si-
ve *legitima*, singulis annis centum
in ludis secularibus, vel *Indicta* aut
Imperativa. Stativum erat illud Po-
plicolæ apud Valerium Maximum
Lib. 2. cap. 4. Cujus, (scilicet Va-
lesii) exemplum Valerius Poplicola,
qui primus consul fuit, studio succur-
rendi civibus, secutus, apud eandem
aram publice nuncupatis votis, cæsisque
arris bubus, Diti maribus, fœminis Pro-
serpine, lectisternioque, ac ludis trino-
ctio factis, aram terra, ut ante fuerat,
obruit. Ex quo loco luce meridia-
na clarius apparet, errasse Ludovi-
cum d'Orleans ad Tacit. Lib. 15.
dicentem: celebrasse ea Poplicolam in
domo privata, De *Indictis* seu *Impe-*
rativis agunt. dd. II. Livius & Au-
gustinus, *indicta* enim sunt ad pe-
~~stem~~ *sedandam*, ut ex eorum verbis
apparet. Sic & propter alias causas
lectisternia imperata legimus, ut
apud

apud eundem Livium Lib. 7. *pesti-
entia sedanda & Pacis Deum expo-
cenda* indictum refert. Et *Prodi-
riorum procurandorum causa*. Idem
Lib. 22.

Primam Lectisterniorum origi-
nem quod attinet, A Livio 1. 13.
atque Augustino de C. D. 3. 27.
tam annotari, multi existimant,
inter quos novissimus fere est Cele-
berrimus p. m. Lomeierus, in do-
cto opere de Lustrat. Gentil. Cap.
5. propter verba occurrentia apud
Livium *Lectisternio tum primum in
erbe Romana facto*, apud Augusti-
um *nova lectisternia, quod nunquam
ante fecerat, exhibenda arbitratus est*.
Quomodo vero in hæc tempora pri-
mam originem retulerint Livius &
Augustinus, non satis compertum
est, quia difficultatem facit Chro-
logia ludorum secularium, ne in
illud tempus, de quo Livius & Au-
gustinus, referri possit Lectister-
norum origo. Certum enim est,

diu ante illud tempus ludos seculares primos institutos esse, in quibus etiam lectisternia celebrata refert Val. Max. d. l. 2. cap. 4. Imo Lectisternia ante primos ludos seculares in usu fuerunt, apud Græcos enim & usitata fuisse, optime olim, & quantum scio, primus observavit, Isaacus Casaubonus ad Suet. Lib. 11. cap. 76. ex Pausaniæ Arcadicis & Phocicis, ubi & Minervæ & Æsculapio in templis suis κλίνη tribuitur, atque ex Pindari Scholiaste ad Olymp. Ode 1. Athenæo & Valerio Maximo Lib. 2. cap. 10. qui de Attico & Rhodio pulvinarium Sacrorum usu, ut satis apud Græcos veteres obvio, expressius loquuntur V. Seldenus *de Syned. Vet. Ebraor.* Lib. 2. cap. 14.

Livium igitur & Augustinum male ad illa tempora retulisse originem Lectisterniorum liquido ut puto probavi, eosque intelligendos autumo, non de prima lectisterniorum

rum

rum origine, quæ longe antiquior, sed de origine Lectisternia indicendi, ut adeo illi ibidem agant de Lectisternio (ut dixi) indicto, cum illud Poplicolæ apud Val. Max. fuerit stativum, quod notasse quoque video Doctissimum Petrum Tasti-
num *de Anno Secul. & Lud. Sec. Cap. 11.*

Iterum lectisternia duorum generum facit Gutherius de *Vet. Jur. Pont. Lib. 3. cap. 9.* ex Servio ad Virgilium 3. Georg. & 12. Æneid. unum in quo homines in templo sedere consueverant, alterum ad Deorum epulum, de posteriori intellige Arnobium Lib. 7. *Lectisternium*, ait, *Cereris erit Idibus proximis. Habent enim dii lectos, atque ut stratis possint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impressio. Indeque pulvinar pro lectisternio aliquando sumitur, uti apud Horatium Lib. 1. Ode 37.*

— — — nunc saliaribus

H 3

Orna-

Ornare pulvinar Deorum

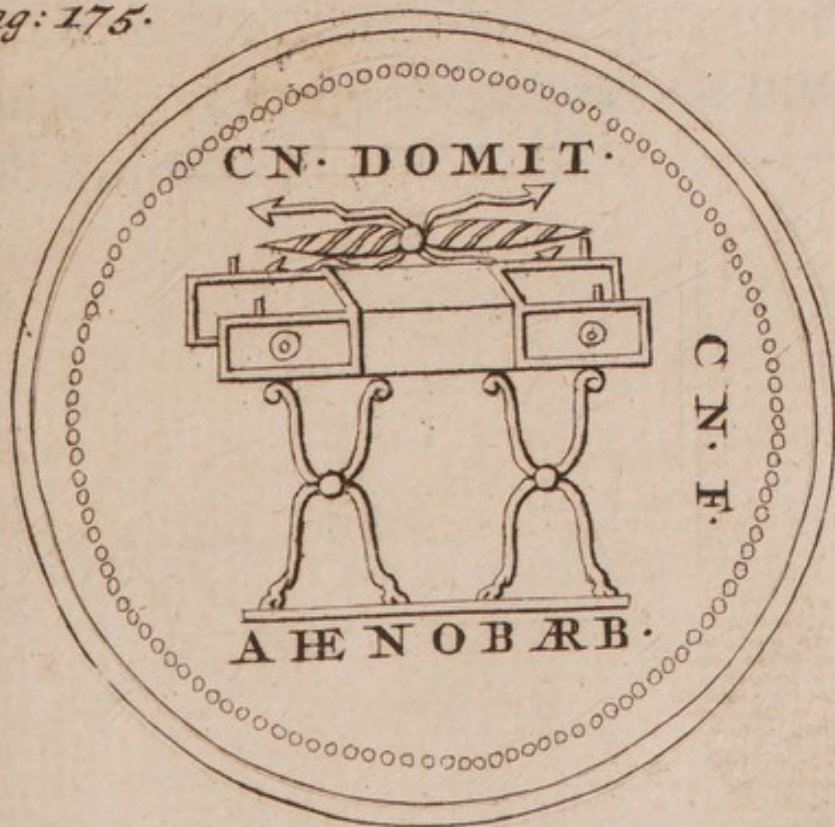
Tempus erat dapibus sodales.

Et Ciceronem orat: pro domo suaa
Aram & Adiculam, & pulvinar sua
saxo sacro dedicavit. Et Lectuli qui
sternebantur in templis, superve-
nientibus Pulvinaria dicebantur, te-
ste Servio ad Virg. 3. Georg. Dice-
bantur & pulvinaria, aut lecti Deo-
rum aut Tabulata, in quibus stabant
Numina, ut eminentiora viderentur.
 Ut notat Acron. ad Horat. d. Lib. II.
 Ode 37. Cic. in Catil. 3. *Numini sua*
ede excepto pulvinar assignatum est,
velut lectus in quo discumberet, aut
tabulatum super quod se commodius re-
poneret. Et qui lecti vel tabulatae
 Græci vocant τὰς κλίνας & ἔδη Θεῶν.
 Pro templo quoque ipso numine vel
 pulvinaris nomen usurpatum docent
 Livius: *Diem unum, ait, supplica-*
tum ad omnia pulvinaria, uti & diem
alteram. Sic & Servius ad Virg.
 Georg. 3. *Pulvinaria pro templis po-*
nitur, (fatetur abusive) quum sint
 proprie

Pag: 175.

THE NORTH

AMERICAN

proprie lectuli, qui sterni in templis supervenientibus plerisque solent.

Ego autem potius crediderim cum Gutherio de Vet. Jur. Pont. Lib. 3. cap. 9. Fuisse proprie: locum apparatus in templo in quo ea disponentur quæ in Sacrario vel Donario inclusa erant. Quod diebus solennibus facere consueverant antiqui, in mensa, quæ ab Ædituis vocabatur *OPUS*, talis generis erat pulvinar Octaviani ad circum maximum. Cujus forma est in nummis Ænobarbi.

Curato lectisternio , talia pulvi-
naria in conspectu erant Deorum, ut
docet Livius L. 22. unde forsitan
etiam pro lectisternio sumitur. Dixi
supra quibus occasionibus Lectister-
nia facta, nunc tamen addam adhuc
aliam: In templorum quoque dedi-
cationibus fuisse usitata, uti testa-
tur Seldenus de *Syned. Vet. Ebraor.*
3. 14. Nam non dubitabatur quin
in dedicationibus invocati illuc se-
conferrent, supervenirentque Dii.
Unde *fana sistere* notat *lectisternia*
certis locis & Diis habere. Labeo a-
pud Festum in *sistere fana.* Fana
igitur sistit, qui certa statuit, ac
decernit fana, ubi supplicationis
gratia lectisternia habeantur, sive
Diis apparentur. Dixi supra, le-
ctisternia ordinario facta, *pacanda*
Deorum ira, sciendum tamen est
non omnibus indistincte Diis Dea-
busque habita lectisternia, tamen
multis, pro causarum varietate.
Apollini, Latona, Diana, Mercurio,
Neptu-

Neptuno, prodit Livius Lib. 5. cap. 13. Aliis tamen præterea lectisternium Diis fuisse factum auctor est Idem Lib. 22. *Curatum*, inquit, *lectisternium* & per triduum habitum Decemviris Sacrorum cubantibus. Sex pulvinaria in conspectu fuere, Jovi & Junoni unum, alterum Neptuno & Minerva, tertium Marti & Veneri; quartum Apollini & Diana, quintum Vulcano & Vesta; Sextum Mercurio & Cereri. Lectisternium quoque Junonia Dea imperatum prodit Livius Lib. 21. *Idea matri*. Lib. 29. Lectisternium Cereris ridet Arnobius Lib. 7. Adversus gentes. Lectisternium Cereris, inquit, erit idibus proximis: habent enim Dii lectos, atque ut possint stratis mollioribus incubare, pulvillorum tollitur atque excitatur impressio. Aliorum insuper Deorum in templis habita lectisternia monet iterum Livius Lib. 35. *Patres priusquam de Provinciis agerent, res divinas facere majoribus hostiis jusserunt,*

in omnibus fanis, in quibus lectisternium majori parte anni fieri solet.

Observandum hic est, Deas cum diis in eodem lecto non fuisse collocatas, ut male meo quidem iudicio, ex Gellii quodam loco, mirè à se torto, probare contendit Ludovicus d'Orleans in novis cogitationibus ad Tacit. Ann. Lib. 15. turpe enim id habebatur apud antiquos, sed in fellis Diis accumbentibus affidebant Deæ, uti clarissime refert Valerius Maximus Lib. 2. cap. 1. *Fœmina cum viris cubantibus sedentes cœnitabant, qua consuetudo eorum hominum convictu ad divina penetravit, nam Jovis epulo ipse in lectulum, Juno & Minerva in fellis ad cœnam invitantur. Quod genus severitatis ætas nostra diligentius in Capitolio, quam in domibus suis servat, videlicet quia magis ad rem pertinet Dearum quam mulierum disciplina.* V. Doctissimus Petrus Taffinus de Anno seculari Cap. 11.

Cele-

Celebrabantur plerumque lecti-
sternia in templis Deorum, ali-
quando tamen & aliis in locis, ut
vicis, foris. Ad morem sternendi
lectisternia in vicis alludit Tertullia-
nus in Apolog. eaque damnat Cap.
35. *Grande, ait, videlicet officium,*
& focos & thoros in publicum educere,
vicatim epulari, civitatem taberna ha-
bitu obolescere. Stravisse & lectister-
nia in foris publicis testatur Livius
Lib. 40. *Terra movit in foris publi-*
cis, ubi lectisternium erat, Deorum
capita quæ in lectis erant, averterunt
se. V. & Josephus de Bello Jud.
Lib. 7. cap. 22. Dixi quod celebra-
bantur in templis Deorum, non ta-
men in templo Herculis, sed forte
quidem Herculi, alio scilicet loco,
uti tradit Servius ad Virgil. *Æneid.*
7. v. 176. Causam illius reddit vetus
Horatii interpres ad 1. Ode 37.
quod, scilicet, quieti nunquam erat
assuetus. V. Borrichius in *Ant. Urb.*
Rom. Tac. Cap. 13. Et Fabric. in

Desc. Urb. Rom. Cap. 19.

In lectisterniis assidere solitos veteres, quemadmodum in captandis auguriis, in Deorum adoratione, votis faciendis, aliisque ritibus sacris ac cæremoniis, vult Falconerius in dissert. de Pyram. C. Cestii Epulonis. Statuas tamen ac simulachra Numinum in lectisterniis reclinasse monet Chimentell. de Hon. Bifel. Cap. 31.

De apparatu quoque lectisterniorum paucis acturus monendum existimavi: Quod in iis Diis offerebantur *liba* seu *placentæ*, quibus plerumque Romani, præsertim in sacris conviviiis seu coenis vesci erant soliti. Ita Bruyerinus de Re Cib. Lib. 6. cap. 7. ex Athenæo *placentæ* quoddam genus fuisse docet, quo solo in pervigiliis (id est cœnis sacris, nam hæ semper pervigiliis conjunctæ erant) veteres usi sunt. In solenni ejusmodi convivio, pari modo ut in reliquis sacris, adhibebant:

bant & tibias & quidem longas, rationem si quæras, hanc do, quod hanc aurium voluptatem Diis suis gratam putarint. Egregie hoc illustrat Censorinus de die Natali Cap. 12. Ubi de Musica sermo est: *Nam nisi grata esset, inquit, immortalibus Diis, qui constant ex anima divina, profecto ludii scenici placandorum deorum causa instituti non essent: Nec Tibicen omnibus supplicationibus in sacris adibus adhiberetur: nec cum Tibicine triumphus ageretur, non Apollini cithara, non Musis Tibia, cæteraque id genus essent attributa. Non Tibicinibus, per quos Numina placantur, esset permissum aut ludos publice facere, aut vesci in capitolio.* V. Bartholinus de Tibiis L. 2. c. 7.

Celebrabant aliquando lectisternia foeminae solæ, ut constat ex Tacito Ann. Lib. 15. *Mox, petita, inquit, à Diis piacula, aditque Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano, & Cereri, Proserpinaeque, ac pro-*

pitata Juno per matronas primum in Capitolio, deinde apud proximum mare. Unde hausta aqua templum ac simulacrum deæ prospersum est, ac lectisternium ac pervigilia celebrare fœmina, quibus mariti erant. Sic & Suidas fœminarum meminit, quæ δειπνοφόροι sunt appellatæ, id est, ut ipse interpretatur αἱ Φερῆσαι τοῖς νατακεκλίμενοις ἐν τῷ τῆς Ἀθηνῶν ἱερῷ τὰ δεῖπνα: quæ cibum iis inferrent, qui in templo Minervæ epularentur.

Aliquando ipsi sternebant lectisternia senatores, teste Livio Lib. 22. *Lectisterniumque imperatum eumque lectum senatores straverunt.* Quod tamen semper sollicitè fuisse observatum rectissime idoneis testibus se non valere probare, monet Zamosc. de Sen. Rom. Cap. 15. Curare vero lectisternia proprium erat munus Epulorum, qui quales fuerint docet Festus *Epulonos*, ait, dicebant antiqui, quos nos epulones dicimus: datum autem est his nomen, quod epulones

las indicendi Jovi caterisque Diis potestatem haberent. Erant primo triumviri epulones, postea quinque, tandem decem, quod quomodo, lapsu temporis factum sit, & à quo sint aucti, alius repetere, cum proprie non sit hujus loci, transeo, præsertim cum variæ hic sint eruditorum sententiæ, illud tamen adhuc addo, fuisse viros hosce honoratos, patet ex eo quod de Plinio refert Fenestella, eum cum orationem esset habiturus, & auditores futuros quasi timeret, dixisse: *Stabit modo Consularis, modo Septemvir epulorum.* Si quis forte moreretur Septemvir epulorum, initio in defunctorum locum alii à collegis surrogati, postea vero suffragiis populi is honor demandari cœpit. Ridet epulones Augustinus de Civ. Dei Lib. 6. cap. 7. Epulones etiam Deos parasitos Jovis ad ejus mensam qui constituerunt, quid aliud quam mimica sacra esse voluerunt, nam parasitos

rasitos Jovis ad ejus convivium adhi-
 bitos si mimus dixisset, risum uti-
 que quæsisse videretur. Noti sunt
 etiam Septemviri epulones ex inscri-
 ptionibus, V. Gruterus pag. 185.
 307. & 396. De Lectisterniis &
 epulonibus plura qui desiderat, adeat
 Petrum Taffinum *de Anno Secul.*
Cap. 11. Lætum de sacerdotiis Cap. 14.
 Casaub. ad *Suet.* 1. *Cap. 76.* Selden.
de Syned. 2. 14. Jacobum Boissardum
Part. 5. Antiq. Roman. fol. 32. Gaut-
 ruche de *Relig. Ethnc. Pag. 299.*
 Stuck. A. C. L. 1. C. 33. Petrum
 Appianum in *Collectaneis Pag. 252.*
 Thyf. in *Not. ad Gell. Lib. 1. cap. 12.*
 Thomas. de *Donar. Vet. Cap. 4.* Ro-
 sin. *Ant. Rom. 3. 28.* Kipping. *Ant.*
Rom. Lib. 1. cap. 12. §. 8. Saubertus
de Sacrific. Cap. 26. pag. (m.) 616. edit.
noviss. Et novissime Celeberr. Ni-
 colai, in *Disquisit. de Substr. & Pign.*
Vest. Cap. 2. §. 2.

DE LECTICIS

VETERUM

DIATRIBE.

DIRECTICIS

VERTURUM

DIAIRIE

CLARISSIMO CELEBERRIMO

V I R O

THEODORO JANSSONIO

A B

ALMELOVEEN.

S. P. D.

JOANNES ALSTORPHIUS.

Quod tibi vir Clarissime inscribam hanc de Leticis disquisitionem Philologicam, rationes sunt & multe & graves, inter eas autem eminentissima sunt duæ: Quarum altera est nunquam satis à me laudanda & admiranda comitas tua, qua me apud Vos degentem, & studiis operam navantem,
exce-

excepisti, & ad liberalium artium Stadia
stimulasti: Altera, egregia tua
& candida benevolentia, quod nihil
eorum qua de hisce materiis binis, in
adversaria redegeras tua, me celasti
sed lubens communicasti, ut adeo non
panci flosculi ex memorialium tuorum
horto carpti, in usum meum transtulle-
rim, qui sane opusculum hocce qualde-
cunque mirum in modum exornarunt.
Hocce ergo obsequii erga te mei pignus
& signum, amico quaso vultu excipere
benignoque sinu fove, meque solita
tua benevolentia & amore prosequi
perge.

DIA.

DIATRIBE
DE
LECTICIS VETERUM.

CAP. I.

De Lectica, in genere.

Lectica unde nomen fe-
rat

*Grammatici certant, &
adhuc sub iudice lis est.*

Quidam *Lecticam* dictam volunt
ex eo, quod legebant unde eam face-
rent, stramenta scilicet & herbas
Varro de Lingua Lat. lib. 4. pag. 39.
& seqq. pannosve ad cubandum. Per-
ott. in Cornucopia pag. 600. num. 50.
Et pag. 755. & seqq. num. 60.

Aliqui deducunt a Græco voca-
bulo λέκτρον, quod Latinis est *Lectus*.

Alii hanc nominis dant rationem,
quod fatigatos ad cubandum alli-
ciat.

Mihi

Mihi tamen verifimillima videtur sententia Varronis aliorumque qui a Græco λέκτρον, vel Latino *Lectus* Lecticam appellatam contendunt.

Quam sententiam etiam amplectuntur. Voss. in *Etymol. L. L.* Faber in *Thes. Erud. Schol.* Becmann. in *Orig. L. L. pag. 595.* alique.

Tò λέκτρον autem iterum derivatur à λέγω, cubo, quomodo & ab antiquis hanc vocem acceptam ex Eusthatio & Hesychio monet Voss. in *D. Etymol.* voce *Lectus*.

Lectica erat cathedra, vel sella, qua ferebantur divites & potentes, in qua pulvinus vel lectus erat stratus.

Quando autem *Lecticam* definitio *cathedram* vel *sellam*, sciendum est, me non intelligere cathedram vel sellam proprie & stricte sumptam, hanc enim illamque à Lecticis tum fuisse omnino diversam non ignoro.

Sed miror Fabrum *D. Thes. Lecticam* definientem *sedem*, quod verbum

bum hic minime quadrare, fellam-
que rectius dici posse existimo.

Differunt enim plurimum *sella* &
sedes. *Sella* integra est & tota fabri-
ca, *sedes* vero una illa tabula, cui
insident, quamque occupant, qui
sella utuntur: *Sedile* quoque appel-
larunt, ut adeo rectissime dicat Chi-
mentellius de *Honore Bisell. Cap. 24.*

„*Sedile* proprie ea pars quam fede-
„*pre*minimus, quomodo in actis D.

„*Marci* vocatur, quæ *Henr. Vale-*
„*fius* profert ad *Eusebii Hist. Eccle-*
„*siasticam* VII. 19. *In cujus cathedra*

„*sedili* &c. *Planitie* scilicet illa li-
„*gnea*, omni exuta fulcrorum, pe-
„*dum*, ornatu aut instrumento.

Sicut *sedile* pars *sellæ*, ita & *sedes*,
eadem enim est ratio utriusque vo-
cabuli, nisi *sedile* de viliori genere
Sellæ cum quibusdam capere velis.

Ut adeo qui in *sella* poscit *sedem*
cum alio, non *sellam* aliam in ea
poscit, verum locum in quo possit
sedere. Et hinc explicandus *Taci-*

tus Ann. lib. 11. cap. 33. *Ac ne dum in urbem vehitur, ad pœnitentiam a L. Vitellio, P. Largo Cœcina mutaretur, in eodem gestamine sedem poscit, summittitque.* Errat igitur hic Lipsius in notis, quando ait: *Apparet tamen in eodem gestamine plures sellas fuisse, non enim plures erant sella in eodem gestamine, sed sedes.* Ut res evadant adhuc clarior, addere fas erit hinc facti occasionem: Trepidabat tunc Claudius, de amittendo tum imperio, tum vita sollicitus: non aliam spem incolumitatis affirmat Cæsaris libertus, *quam si jus militum uno illi die in aliquem libertorum transferret, seque offert suscepturum* (quæ ipsa sunt Taciti verba.) Rem suam igitur agebat Narcissus, utque in ea spe atque officio teneret Claudium, in eandem se condidit sellam, præsertim in ea trepidatione, ac discrimine, cum licent, quæ non licent. Eo pacto tepidi Jecoris, & stupendæ ἀβλεψίας principem callidus libertus

bertus assidua hortatione lactabat, ne propositis abscederet. Ac proinde, *ne dum in urbem vehitur* (Claudius) *ad pœnitentiam à L. Vitellio, P. Largo Cœcina mutaretur; in eodem gestamine, (Narcissus) sedem poscit, sumitque.*

Quid autem intelligendum sit per *Gestamen* in D. Taciti loco, variæ sunt eruditorum opiniones. Schæferus de *Re Veh.* 2: 4. Accipit de *vehiculo cum rotis.* Lipsius in notis ad d. l. interpretatur, *sellam gestatoriam.* Chimentellius de *Hon. Bifel. Cap. 24.* an de *Rheda vel vehiculo* capiendus sit ille locus suspendit iudicium, & certi quid se non audere statuere fatetur. Illud tamen facile intelligitur, quod de lectica vix possit capi, ea enim ferebantur homines, in hoc autem gestamine sedebant.

Diximus in definitione quod in lectica *lectus erat stratus.* Id factum in gratiam eorum, qui ea ve-

I

heban-

hebantur, ut eo commodius cubarent, vel federent, nemo non videt esse factum, quemadmodum autem in lecto reponimus nocte dormienda corpora nostra per motus diurnos fessa, aut si non dormienda, saltem quiescenda, cui usui hodie habemus lectos speciales vernaculo sermone *Rustbancken* dictos, quibus homines molles & delicatissimi aliquando torporis vel animi gratia se dedunt. Pari modo hæ lecticæ à ditioribus plerumque adhibebantur, vel domi quæ appellabantur *Lucubratorie*, vel foris commoditatis aut voluptatis ergo, ne in turbaluctari necesse haberent, uti infra latius ostendemus.

C A P. II.

*De duobus Lecticarum generibus,
Aperta, & Tecta.*

Lecticarum duo erant genera: *Aperta* & *Tecta*: quibus tertium,

ium, *Volubilem* nempe, addit Ligorius, *in Diatrib. de veh. ant. cap. ult.* Eam autem ex ingenio scriptoris esse natam, ejusque nec volam, nec vestigium extare apud Veteres, notat ad Ligorii locum doctissimus Schefferus.

Harum aliaë erant *majores*: aliaë *minores*: aliaë *instructiores*: aliaë *minus ornataë*.

Lectica aperta, erat machina seu compages, ex tabulis quadratis longioribus facta, speciem referens *lecti funebris*, pulvino instructa oblongo, in quo homo singularis porrectus jacere poterat.

Dico, *homo singularis*, aliquando tamen unâ eademque lectica plures fuisse vectos negare non ausim, propter varia quæ expresse id indicant scriptorum loca. Sic Neronem cum matre sua eadem lectica vectum prodit Suet. *in ejus vita cap. 9.* Et Servium Cytheridem secum *Lectica aperta* portasse, memorat Ci-

cero ad *Att. Lib. 10. cap. 12.* Huc facit elegantissimus Ciceronis in *Epist. ad Famil. Lib. 7. Ep. 1. locus: Tu modo istam imbecillitatem valetudiniss tue sustenta & tuere, ut facis, ut nostras villas obire, & mecum lecticula concursare possis.*

Manifesta ergo est differentia inter *sellam & lecticam*, quod in priori semper unus ferebatur, in posteriori etiam plures.

Lectica vero tecta, in eo ab *aperta* distinguebatur, quod, uti nomen indicat, contra adspēctum hominum, & injurias aëris, pulverem, ventum, solem, erat clausa undique & munita, unde *arcæ & arceræ* (de qua Gellius lib. 20. cap. 1.) eam comparat Polletus, in *Histor. Fori Rom. Lectica*, inquit, *tecta erat & munita, quasi arca quadam vestimentis instrata.* Eapropter à Plinio, Nepote dicta *Cubiculum tectum*, ab altero vero Plinio hujus avunculo, *Cubiculum viatorium* appellata. *Lib. Nat.*

Nat. Hist. 37. cap. 2. De lecta Lectica elegans quoque est locus apud Tertull. *de pallio Cap. 4.* Ast nunc in semetipsos lenocinando, quo planius addeantur, & stolam, & supparum & crepidulum, & caliendum ipsas quoque jam Lecticas, & sellas, queis in publico quoque domestice ac secrete habebantur, egeravere. Si ergo in Lecticis domestice & secrete habitæ mulieres, uti inquit Tertullianus, intelligo, ita lectas, quasi domi essent, & ab omni turba separatae, quales lecticas undiquaque fuisse lectas, nullum est dubium.

Dixi quoque quod clausa fuerit undique & munita, velo scilicet & pellibus. Unde Martialis xi. *Epig. 99.*

*Lectica nec si tuta pelle velove
Nec vendicabat sella sepius clausa.*

Atque ita omnino erant circumtectæ, nisi quod ab utroque latere haberent fenestellam, quam obducebant velo vel linteo, quod pro

vchentis voluntate poterat vel dimoc
 veri, vel adduci, uti abunde confi
 mat locus Suetonii in Vespasianoo
cap. 10. Deinde ad primam statim mansi-
sionem febrim nactus, cum inde Lecticæ
transferretur, suspexisse dicitur, dimeo-
tis plagulis, cœlum: multumque corn-
questus eripi sibi vitam immerenti. Et
 in Tib. cap. 64. Ubi Obsui Lecticam
 jubet Tiberius. i. e. plagulas ita an
 cte jungi ac connecti, ut nec intus
 nec exterius aperiri posset, nisi rui
 pta & scissa futura. Præcipue vero
 lecticæ cubiculares habebant valvas
 quas dormituri claudebant. Ut pat
 tet ex Julio Obsequente . . . . .

De his Lecticarum foraminibus
 vel fenestris, per quas prospecta
 bant, controvertitur inter viros
 maximos, Lipsium & Schefferum.
 Lipsius duas fenestras fuisse credit
 quod pernegat Schefferus, motus
 auctoritate Juvenalis. sat. III. qui
 unius tantum facit mentionem:

Nam..

*Namque facit somnum clausa Lecti-
ca fenestra.*

Ast ego subscribere non vereor sen-
tentia Celeberrimi Lipsii, motus
in primis loco Juvenalis. Sat. 4.

— — — — — *amica*

*Qua vehitur clauso latis specularibus
antro.*

Ubi notandum cum dicere expresse
in plurali, *specularia*. Quamvis vi-
deam de basterna hunc locum intel-
ligere Schefferum *de R. V.* 2. 6. ego
tamen de lectica intelligendum cen-
seo, uti etiam eum cepisse video
Voffium in *Etymol.* voce *Lectus*.

Præterea fenestras hæc sine vi-
tris fuisse suspicatur Schefferus: ex-
ceptionem tamen agnoscens in *Le-
cticis muliebribus*, eas scilicet fuisse
occlusas vitris, lapideve specula-
ri, cujus contrarium statuit Lips.
Elect. lib. 1. cap. 19. Fundamen-
tum ponens in eo, quod sæpius in
Lecticis sedentes vela dimoverint,
ut prospectandi liberior daretur fa-

cultas. Quoniam igitur non expresse dicitur quod vela dimoverim & aperuerint fenestras, sibi persuadet Schefferus sola plerumque fuisse vela, non vero fenestras: Admihi, quod pace tanti viri dixerim non videtur satisfacere hæc opinio. Nam cum vela jam essent remota, facile per fenestras prospectare poterunt, ut satis superque quotidianus nos docet usus: Utique apertis seu depulsis tabulis i. e. fenestris ut vulgo vocantur ligneis, per vitrea facillime, quodcunque libuerit, intuemur. Videmus itaque verba illa *remoto velo*, Schefferum non juvare quandoquidem solum visui obstat velum, non vero *vitrum*.

Vela autem, quibus hæ fenestellæ operiebantur, audiebant plagulæ: eo enim nomine veniunt apud Suet. in Tito. *cap. 10.* ubi videantur Commentatores: Meminit etiam earum Seneca *Suasor. 7. Liv. lib. 39. cap. 6.* *Iti primum lectos ar-*

tos vestem stragulam pretiosam plagulas
& alia textilia advexerunt. Idem tra-
dit Varro de vita Pop. Rom. Ebur-
neis lectis & plagis sigillat. Ex qui-
bus colligere possumus, plagas seu
diminutivum plagulas textilia illa
fuisse, quibus lecti vel lecticæ ope-
riebantur, circumtegebanturque,
quam interpretationem recipiunt.
Turneb. *Advers. lib. 1. c. 25.* Barth.
Advers. 1. 25. & xxii. 16. Lipf.
Elect. lib. 1. cap. 19.

Quia autem hæ Lecticæ ejusmo-
di velo vel valva erant instructæ,
Valvata vocantur *Lectica*: sic *Lecti-*
cis valvatis tam apertis quam opertis,
pro Majestate Imperatoria & Consulari
usi. Lipenius in *Hist. Strenar. §. 24.*

Schefferus de re vehic. lib. 2. cap.
5. *plagulas* tamen & *plagas* diversas
esse statuit: *plagulas* exponens ve-
lum illud quo operiebantur lectica-
rum fenestræ: *plagas* autem, findo-
nem qua obvelabantur lecti: Cui
sententiæ etiam favere videtur Bu-

dæus in Annot. poster. ad Pandectas, plagam, stragulum, & tapetia confundens. An vero apud veteres hæc differentia fuerit observata, haud immerito dubitatur.

Ulpianus, in *l. 23. ff. de Auro et Arg. Leg.* voci *plagula* aliam tribuit significationem, eamque vestem fuisse muliebrem innuit, dum eam *l. 1. inter vestimenta muliebria* recenset. Quamobrem reprehenditur à Marcello Donato in *notis ad Liv. lib. 39. cap. 6.* qui *plagulam, vellum* (vel *carbasum* Curtio dictum *lib. 8. cap. 9.*) illud vult denotare quo tegebantur fenestræ Lecticarum, minime vero *indumentum mulieris.*

Hunc itaque locum Ulpiani juxta & in eum crisin Donati, cum antea aliquot tempus proposuerim, *Virro Cl. Th. 7. ab Almeloveen in alma Academia Gelro-Zutphanica Professoris Dignissimo, olim Praeceptoris ad urnam venerando: Respondit sibi videri,*
minuss

minus juste hic Ulpianum accusari & carpi à Donato, cum haud sit incredibile, Veteres habuisse ejusmodi vestimentum vel tegumentum muliebrem, quo usi sint cœlo inclementi ac tempestuoso non tantum, sed & sereno, ne viderentur ab hominibus eos prætereuntibus, quales sunt Belgis ex lana *Regenkleeden*, ex serico *Sluyers*. Et proinde, quia plagulis his fere similibus occasionibus tam ad arcendas pluvias, quam ad impediendum prætereuntium aspectum usi sunt antiqui, facile per metaphoram ab hoc Lecticarum velo desumptam idem nomen tali vestiti potuerunt indidisse, quæ solutio Viri Cl. licet sit extemporanea, visa tamen mihi fuit verisimillima, & dignissima quæ hoc loco inseratur.

C A P. III.

De Apparatu Lecticarum.

INstructa Lectica erat pulvino.
 ut mollius hi Sardanapali, qui eius
 vehi solebant, cubarent: Hinc *acc*
pulvinum ascendere scripsit Seneca
 Consolat. ad Marc. cap. 16. *Equestris*
insidens statuae, in sacra via, celeberrimo
urbis loco, Clelia, exprobrat ju-
venibus nostris pulvinum ascendentibus,
in ea illos urbis parte sic ingredi, in qua
& foeminas equis donavimus. Hinc
 Juvenalis. sat. 1. vs. 159. *Lecticam*
pensilem plumam vocavit.

Qui dedit ergo tribus patruis aconitae
vehatur

Pensilibus plumis.

Quin imo lautiores & delictiores
 homines, ne his quidem, quas enu-
 meravi, delitiis & commodis con-
 tenti, pulvinos hos rosis infarcie-
 bant. Quare Cic. de Verre lib. 5. cap.
 11. ait: *Lectica octophoro vehebatur,*

in qua erat pulvinus pellucidus Melitensi rosa factus. Plura vide apud Kobierzyckium de Luxu Roman. lib. 2. cap. 5.

Harum Lecticarum fundus constabat latis vinculis lineis seu loris. *Martial. 2. Epigr. 57. A. Gellius. lib. 10. cap. 3. struppos vocat, nonnunquam ligneis tabulis, quibus commode, si quando luberet sedere, fellas minores imponebant, quemadmodum ad Martial. 4. Epigr. 9. tradit doctissimus interpres Ramiresius.*

His tabulis ab utroque latere apponebantur asseres, quibus humeros supponentes Lecticarii Lecticam bajulabant. De his agit *Martial. lib. 9. Epigr. 23. vers. 6.*

*Ut Canusinatus multo Syrus assere
sudet*

Suet. in Calig. cap. 58. Ad primum tumultum lecticarii cum asserebus accurrerunt. Et Juvenal. sat. 7. vs. 132.

— longo premit assere Medos.

Eos asseres , ut accuratius paulco describam , dico longas fuisse perticas , quod colligo ex Glossario veteri. *Asseres δουίδες ὡς Ιαβενάλιος, σανίδες.* Et in Gr. Lat. Κοντοί, δοκοί, στρωτήρες. Κοντός enim *pertica, sudis.* Quid ? asseres *rigilla* dicuntur nomine tabulæ , Vitruvio , Juyenali , & Plinio , ut inquit Grapaldus in Onomastico. Belgæ vocant *Eiken ribben* , auctore Vossio in Etymologico , in voce *Asseres*. Cæterum nomine inconcinne vocaris *Draagboomen*.

Præter hos asseres in lecticis gravioribus adhibuisse etiam *furculas* , ut facilius portarent , velle videtur Scheff. de Re Veh. 2. 5. Sed , ut verum fatear , vix id comprehendo , *furcâ* enim , à qua diminutivum *furculâ* , lectica , utpote onus nimis grave , qui portari potuerit ignorare me fateor , multo minus *furcula* id potuisse fieri credo , furcis enim sive furcillis lata esse olim , & etiamnum ferri , stramenta , novi ,
non

non autem res magni ponderis. *Furcam* tamen & lignum plaustri fuisse quo sustentatur temo, invenio apud Argolium in Not. ad Panvinium de ludis Circensibus lib. 2. cap. 2. (In *Thes. A. R. Cl. Grævii*, tom. 9. p. 373.) Sed nec hoc in lectica locum habere potuisse video.

Asseres isti erant exemptiles, sic ut facile poterant eximi è lectica, itemque reponi. Hinc asser pro ipsa lectica occurrit in locis supra in testimonium adductis.

Fuisse asseres hos insertos annulis, vinculis lorisve multum prominentes antrorsum retrorsumque credibile est. De loris idem sentit Lipsius, idque firmat ex hisce Gellii: *Ubi audivit, lecticam deponi jussit: stuppisque quibus lectica deligata erat, usque adeo, verberari jussit, dum animam efflavit.* Ast Schefferus putat hic significari funes lecticæ subjectos, in quibus pulvinus reponi solebat, asseresque hos vinculis è stuppa,

pa, id est, funibus canabinis ad lecticam religari solitos negat, ob eam rationem, quod putet non convenire hoc cætero lecticarum ornatum, quam tamen ego non admitto, nam non semper adeo cultæ erant lecticæ, sed aliquando & rudes, ut infra dicam.

Habebat etiam lectica pedes breviores, quibus deposita innitebatur, conquiescebatque, numero plerumque quatuor, quamvis *Blondus in Roma Triumph. lib. 9.* Ex veteri marmore doceat, tres habuisse pedes subtus affixos. Quos licet modo dixerim breviores, aliquando tamen subfixos etiam altiores concedimus, siquidem auctore *Servio ad Virgilium Æneid. 4. 685.* gradibus eam aliquando ascendebant, quod commode colligitur ex *Seneca Consolat: ad Marciam Cap. 16.*

Pedes autem hi quamvis vulgari-
ter essent ex ligno, ditiores tamen
aliquando etiam inducebant argento,
ad

ad majorem fastum, quod satis superque patet ex exemplo Athenionis Philosophi, cui Athenæus *Lib. 5. c. 10.* tribuit *Φορεῖον ἀργυρόπτερον*, id est, *lecticam cum pedibus argenteis*; Vocabulum enim *Φορεῖον* apud veteres plerumque notat lecticam. Sic Onomasticon Argentoratense. *Lectica Φορεῖον*. Philoxenus similiter, *Lectica, Φορεῖον*. Glossæ Græcolatinæ, *Φόριον, Lectica, feretrum*. Dixi, *plerumque*, nam *Φορεῖον* etiam aliquando usurpatur de *basterna*. Sed nondum hoc ornatu contenta eorum temporum mollities, habuit etiam pedes ex auro, teste Athenæo. *Lib. 5. cap. 5.*

In Lecticis hisce non ut in sellis, cathedrisve, sedebant, sed fere resupini ferebantur. Quam ob rem Seneca *Cubile pro Lectica* posuit. *lib. 3. de Benef. cap. 28.* Huc facit etiam locus Ovidii *lib. 1. de art. am. vers. 487.*

Interea sive illa thoro resupina feretur;
Le-

Lecticam domini dissimulanter adi-
 Et elegans epigramma apud Pricæ-
 um in Apuleji *Apolog.* p. 173.

Porcius octophoro fertur resupinus ad-
edem

Junonis Trivia, priscaque tem-
pla Deæ

Et circum Phœbi: merito stupet in-
scia turba

Atque ait: an horum victimarum
porcus erit.

Nugatur autem suaviter (inquit Pri-
 cæus d. l.) compiler Juris Lexi-
 ci, *Octophorum* pro *vehiculo* capiens,
octo rotas habente. Dixi, quod resupini
 ferebantur. Aliquibus tamen occa-
 sionibus & in lecticis sedisse, auctor
 est Mercurialis *de Arte Gymnast.* 3.
 vers. 11.

Lecticarum quemadmodum aliæ
 erant *maiores*: aliæ *minores*, pro vo-
 luptate & dignitate eorum qui iis
 vehebantur; ita aliæ *instructiores*: a-
 liæ *minus ornata*, & subinde *tumul-*
tuaria.

Ex:

Ex majoribus ac maxime lautis erat Alexandri Magni, quam Curt. lib. 8. cap. 9. hisce describit: Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubabat. Ubi per lecticam auream, non intelligendam existimo talem, quæ ex mero constabat auro, sed auratam, auro obductam. Pari modo, ut calcei aurei, quorum aliquando mentionem fieri videmus, (*V. Balduini Calceus Antiquus Cap. 18.*) exponendi sunt, auro vel gemmis obducti. Uti testis mihi est. Ant. Bynæus, de Calceis. Pag. (m) 38. Et ex eo Joann. Nicolai, in *Disquisit. de Substrat. de Pignorat. Vest. cap. 4. §. 7.* Sic lecti eborati. Apud Varro- nem. Cum in eborato lecto, ac purpurei operis toro cubare videas egrotum. Et Plautus in *Aulul. Act. 2. Sc. 2.*

*Clamores, imperia, eburata vehicula,
pallas, purpuram*

*Nihil moror, quæ in servitutem sum-
ptibus redigunt viros.*

Inter lecticas prætiosas quoque erat
Anto-

Antonini apud Herodianum. 5.
 8. 13. quæ itidem auro multo & prez-
 tiosissimis gemmis culta erat & ornata.
 Unde de Lecticis gemmatis & auratis
 exponendus est Lampridius in
 Antonino. cap. 29. *Habuit gemmata
 vehicula, & armata, contemptis ar-
 gentatis & eboratis & aratis.* Ita etiam
 Curtius. d. 1. de eodem Alexandro
 Magno refert, quod pellicum longus
 ordo lecticis auratis eum sequebatur.
 Lecticæ minus ornatae erant simpli-
 ces, nullo auro gemmisve distinctæ,
 cuiusmodi utebantur homines te-
 nuioris fortunæ, ut ex Suetonio in
 vita Tib. conspicuum est. De *Tu-
 multuariis* infra.

C A P. IV.

A quibus Inventa sint Lecticæ.

TEmpus, quo usurpari cœpe-
 rint, post enarratas de inven-
 toribus diversas doctorum opinio-
 nes, verbo indicabimus. Censet vir
 erudi-

eruditissimus, Justus Lipsius, inventas & excogitatas esse Lecticas à Bythinis, quod colligit ex verbis hîsce Catulli Epigr. 10.

At certe, tamen inquit, quod illic

Natum dicitur esse comparasti

Ad Lecticam homines.

Præterea sententiam suam confirmare conatur ex Ciceronis in Verrem lib. 5. (ubi ait) *Morem fuisse Bythinia regibus lectica octophoro ferri.* Quam opinionem Lipsianam olim fovit vetus Scholiastes Juvenalis, ad sat. 1. vs. 121. deceptus eodem Ciceronis loco: verba ejus sunt, *Lecticarum usum primi dicuntur invenisse Bythini, idque probatur ex illo Ciceronis: Nam una haud mos est Bythinia regibus vehi lectica, i. e. octophoro.* Quæ verba adversari magis videntur, quam inservire probationi hujus opinionis: prudentior tamen fuit Cl. Lipsius, qui verba hæc hoc modo legens: *Nam ut mos fuit Bythinia regi-*

regibus , vehi lectica. sententiæ suæ adhuc aliquem quærit colorem , non tamen confirmationem : laborat enim gravissime argumenti hujus , ut ita loquar , consequentia : Si mos fuit Bythiniæ regibus lectica vehi , ergò à Bythiniis est inventa , cum & Romanis , Persis , Indis , aliisque gentibus hic mos fuerit receptissimus. Sic apud Persas in usu fuisse Lecticas , docent hæc Plutarch. in Pelopi. pag. 294. *quod Persarum Rex Artaxerxes lectica donaverit Timagoram Atheniensem , qui illa quoque delatus est.* Nec Indis lecticas ignotas , quoniam iis gestari Regem , aliosque summi ordinis viros , testantur , qui illas regiones nobis descriperunt. Macedones eas usurpassè , uti & Syros , ex Athæneo. lib. 5. constat. Verum an ideo ab iis fuerint inventæ affirmare non ausim. sed ut aliud præsidium , quod in Catullo ponit Cl. Lipsius , ipsi adimatur , sequemur acutissimum Josephum Scalige-

ligerum in Castigat. ad Catull. longe alio modo quam quidem Cl. Lipsius, hæc epigrammatis decimi verba explicantem, quo præsidium hoc everti nemini non perspicuum erit. Hanc ob causam doctissimus Schefferus *de Re vehic. lib. 2. cap. 5.* diserte scribit: Lipsium Catullum ne quidem intellexisse: Nam hoc loco illud *Natum*, non refert Scaliger, uti Lipsius, ad *Lecticam*, sed intelligendum, monet, de pecunia per comitem consulis, negotiatione quæsitâ in provincia: quod uti clarius appareat, ipsissima Scaligeri verba ad hunc Catulli locum, subjiciemus. „diversum, ait, æs natum „in provincia ab eo, quod dixit, „quantum provincia profuisset ære. „Comites proconsulum duplicia „commoda in provincia percipiebant: alterum ex negotiatione „sua, quod hic more Græcorum „argentum natum dicitur. Nam id „illis est *Τὸ γινόμενον ἀργύριον*. Alterum „rum

„rum ex provincia illis obveniebat:
 „opera magistratus ipsius, quod lu-
 „cellum vocabatur, ut alibi doce-
 „bimus ex Cicerone. Quod ergo
 „dicitur: Et quantum mihi pro-
 „fuiſſet ære, hoc eſt ecquid lucel-
 „li mihi obveniſſet ex Bythinia..
 „Hoc vero quod natum dicitur,
 „h. e. quod quæſiviſti negotiatione
 „tua. Notum ex Salluſtio in Ju-
 „gurth. quæ ſint negotiationes to-
 „gatorum, ut ipſe vocat. Sic ita-
 „que ex ſcaligeranis hiſce clariffime
 „demonſtratum eſt, falſum hac in
 „parte fuiſſe Cel. Lipſium, & addu-
 „ctis locis ſententiam ejus minime
 „fulciri poſſe.

Forent nunc quidem meæ partes
 „demonſtrare locum ubi fuerint in-
 „ventæ: At doctioribus id relinquens
 „ſuperſedebo, utpote conſcius mee
 „hac dubia in re certi quid ſtatueres
 „non poſſe. Ab antiquiſſimis nam-
 „que temporibus conſuetudo iſta a-
 „pud omnes fere orientis populos ob-
 „tinuit,

tinuit, translatusque est hic mos ab Indis ad Persas & Medos, ab his ad Cappadoces & Bythinos, ab iis ad Græcos, à Græcis demum ad Romanos, observatore Vossio ad Catullum.

C A P. V.

*De Tempore quo in usu venerunt Lecticæ,
& quales persone iis fuerint usæ.*

Circa tempus observamus, lecticas in usum primo venisse, auctore Lipsio, post primum bellum Punicum: Asia devicta, scilicet quia Asiatici homines mollissimi audiebant.

Tecta Lecticæ in usu fuerunt à temporibus Julianis: operta vero inter Romanos primus usus est Claudius. Lipsius. Elect. lib. 1. cap. 19. Ast notandum iis temporibus lecticas demum adhibitas ad ingredienda tinera, non vero ad desidiam aut voluptatem. Ante Ciceronis nam-

K

que

que ætatem nulla Lectica in urbe
 usurpata, frequentes è contra in a-
 gris, increfcente vero deinceps lu-
 xuria ac mollitie hominum, tem-
 pore Julii Cæfaris, in urbem rece-
 pta est: Julium enim Cæfarem *lee-
 ctica per urbem latum* colligimus ex
 Ciceron. Philipp. 2. Imperatorum
 exemplo ducti & quasi incitati lecti-
 cas etiam Consules usurpare cœpe-
 runt. Dio. lib. 40. *Augustus & Ti-
 berius lecticarum usum sibi solis reser-
 varunt, postmodum autem Claudius
 etiam consulibus indulfit.* Inde Ma-
 mertinus Consul Julianum Impera-
 torem laudat, quod *Lecticam Consu-
 larem, intra palatii secreta introire
 jusserit, in Panegyrico ipsi dicto. pagg
 68. pene intra ipsas palatinae domus val-
 vas, Lecticas Consulares jussit inferri
 & cum honori ejus venerationique cee-
 dentes sedile illud dignitatis amplissima
 recusaremus, suis nos prope manibus
 impositos mixtus agmini togatorum præi-
 re cœpit pedes, gradum moderans pen-*

ad lictoris nutum, & viatoris imperium. Vid. Martinus Lipenius in *Hist. Strenar. ætate strenarum secunda, §. 24.* Et Chimentellius de *Honore Bisellii. cap. 12.* (In *Theſ. A. R. Celeberrimi Grævii, tom. 7. pag. 2064.*)

Imo utique adeo increbrescere cœperunt Julii temporibus, ut nemo etiam sequioris sexus paulo potentior extiterit, qui non luxuriosis quasi abuteretur Lecticis. quid, vel ipsi Causidici, quos Cicero de oratore. *lib. 1. cap. 46. proclamatores, rabulas, pracones actionum, operarios lingua celeri,* vocat & de oratore. *lib. 1. cap. 18. lecticam ambiverunt,* quos idcirco acri sale perfricat Juvenalis *sat. 1.*

Causidici nova cum veniat lectica

Mathonis

Plena ipso.

Hunc cum animadvertisset Julius Cæsar lecticarum abufum, modum imposuit, eas permittens solis fœ-

minis maritatis, iustoque matrimonio sublato liberis habentibus, cum antea indistincte iis fuissent usæ nuptæ innuptæque puellæ. In foeminais porro etiam senectutis habuit rationem, siquidem hoc privilegium non nisi annos quinquaginta quinque egressæ gaudebant: observari voluit & tempus, cum potestatem lectica vehendi non concederet nisi diebus ludorum publicorum & sacrorum. Docet hoc Suetonius in Julio cap. 43. *Usus lecticarum non nisi certis personis, ætatibus, per quosdam dies certos concessit.* Ex quibus ecce tempore licentiam lecticâ vehendi speciale jus privilegiumque fuisse discere est. De Claudio in ejus vita cap. 28. scribit idem auctor *ius lectica vehendi tribuisse Harpocrano liberto*, quo loco asserere annititur Mercurialis, libertis omnibus lecticâ per urbem gestari fuisse vetitum. *de arte Gymnast. 3. 11.*

Postea lectica utebantur indistincta

etc

Æte viri simul ac foeminae , imo nec
 ea caruere pueri ætatis necdum a-
 dultæ. Ligorius *de Vehic. Antiq.*
cap. 21. De viris id probare superva-
 cuum arbitror , cum nulli ignota
 esse possint exempla , Julii Cæsaris,
 Augusti , Tiberii , Neronis. Vid.
 Ciceron. *Philipp. 2.* Suet. in Augu-
 sto. *cap. 53. & 78.* In Tiberio. *cap.*
30. In Nerone. *cap. 8. & 28.* Dion.
 Cass. *lib. 53. pag. 609.* Eutychnianam
 quoque papam , in lectica circum-
 gestari solitum fuisse , ut oscula suis
 libaret pedibus , scribit Damasc.
 Episc. Rom. *in vit. Papar. referente*
Wolfio Cent. 3. Lect. Mem. pag. 29.
V. Hoppingh. de prisco & novo Ar-
mor. & Insign. Jure pag. 76. Sed vix
 intelligo quid idem d. l. velit , cum
 ait : *Ethnicos quoque Sacerdotes Roma-*
nos , in templis prope jannam Lecticam
quoque habuisse , tanquam custodes &
refugium. Cum itaque memorata
 exempla abunde doceant , Cæsares ,
 summique ordinis viros lectica ge-
 stari

stari solitos, sponte corrui opinio
 Pyrrhi Ligorii de vehic. *Antiq. cap.*
 21. docentis, Octophoro apud Ro-
 manos solum fuisse usum Caligulam

Recordor modo me adduxisse
 Suet. in Aug. cap. 53. quem de lectica
 intelligo, Schefferus licet ca-
 R. V. 2. 4. de sella exponat. Videe
 tamen & Lips. *Elect.* i. 19. eundem
 de lectica capere, quoniam *Augusti*
avo, inquit, non reperio sellam, sed
lecticam. V. & Pitisc. ad Suet. L. C.
 In d. autem Suetonii loco, an lee-
 gendum sella *adoperta*, an vero *ada-*
perta variant eruditi. Beroaldus, Scrib-
 verius, Casaubonus, Gruterus & Scheff-
 ferus legunt *Adapertam*, contra hoc
 autem omnes, Celeberrimus Philologus,
 Ultrajectinae dum viveret decus
 Academia, Joannes Georgius Grævius
 legit *Adoperta.* V. & Pitisc. L. C.

Principum, primorumque uxores,
 matronas nobiles iis in publicum
 esse delatas, testantur innumera
 exempla. De matre Neronis nar-

rat Suetonius in Neron. *cap. 28.* Ovid. de Remed. Amor. *lib. 2. 663.*

Forte aderam juveni, dominam lectica tenebat,

Horrebant sevis omnia verba minis.

Famque vadaturus, lecticâ prodeat,
inquit,

Prodierat, visa conjuge mutus erat.

Huc faciunt, Horatius. *lib. 1. sat. 2.* & ibi Cruq. in Notis. Tertullianus *lib. ad uxor.* Et Gothofredus ad *L. 49. de legat. 3.* Mulieres quoque gravidas lectica vehi solitas prodit Bartolinus *de Puerper. Vet. pag. 12.*

Præter matronas honestiores ac nobiliores lecticis utebantur clientæ i. e. clientum uxores, quæ patronos in lecticis sequebantur teste Juvenal. *sat. 1.*

— — — *Densissima centum*
Quadrantes lectica petit, sequitur-
que maritum

Languida, vel pragnans, & circumducitur uxor,

Huic petit absenti , nota jam callidus arte ,

*Ostendens vacuum & clausam pro
conjugē sellam.*

*Galla mea est , inquit , citius dimitte
te , moraris ?*

*Profer Galla caput , noli vexare ,
quiescit.*

Vid. Stanislaus Kobierzyckius , de
Luxu Roman. lib. 2. cap. 2. Quod
autem aliquando ab ipsis clientibus
portata fuerit lectica , ut vult Li-
gor. de Veh. Ant. cap. 21. ignoro.
Quin & honestarum mulierum spe-
cie latentes meretrices lecticam a-
scendere ausæ fuerunt. Apulejus in
Apologetico. *Vectabatur octophoro ,
vidistis quam improba juvenum circum-
spectatrix , quam immodica sui ostenta-
trix.* Usque dum Domitianus Im-
perator , probrosis feminis lecticarum
usum ademit. Suetonius in Domit.
cap. 8. Dio lib. 58. Apulej. 11. *Me-
tam.*

*Juxta cum viris & mulieribus ,
quod*

quod confirmatum satis arbitror, lectica vehebantur pueri prætextati. Ita Domitianus *patris prodeuntis sellam lectica sequebatur*. Suetonius in *vita Domit. cap. 2*. Lectica ferebatur Nero septem solummodo annos natus. Idem in *Neron. cap. 8*. Et Tacit. *Histor. lib. 3. cap. 6. simul ferebatur lecticula parvus filius, veluti in funebrem pompam*.

Ejusmodi autem vehiculis qui utebantur, tam principes quam alii homines, vulgo magnam circa se habebant comitantium turbam. De Alexandro Magno prodit Curt. *lib. 8. cap. 9. Lecticam ejus sequutos armatos corporisque custodes*. De Caesidico Juvenalis *sat. 7. vers. 141*.

*Respicit hoc primum, qui litigat,
an tibi servi*

*Octo, decem comites, an post te sella,
togati*

Ante pedes.

Meminit illius moris Suetonius in *Jul. cap. 71*. Tiberius Imperator ta

les è contra averfabatur comites
 Suet. in ejus vita cap. 27. *Adulatio-
 nes adeo averfatus est, ut neminem ſe-
 natorum aut officii, aut negotii cauſſa
 ad Lecticam ſuam admiferit. Quod
 & clarius de eo his verbis teſtatur
 Dion. Caſſius. lib. 57. pag. 609. Et
 quando Lectica geſtaretur, comitari
 non modo ſenatorem, ſed ne primario-
 rum quidem ullum ſinebat. Adde Sue-
 tonium in vita Tiber. cap. 30. narra-
 rantem Tiberium comites à ſe remo-
 viſſe.*

Illud quoque addam, non ſolum
 viros comitum agminibus ſtipatos in
 publicum proceſſiſſe, verum & ma-
 tronas ipſas ancillarum greges, ſpa-
 donum Phalanges, morionum ac-
 cinſorum manipulos, ſæpenumero
 ductitaſſe. Omnem illum luxum
 nobis deſcribit Marcellinus Lib. 14.
*Quo comitatu matrone complures, op-
 pertis capitibus, & baſternis per latera
 civitatis cuncta diſcurrunt. Utque præ-
 torum periti rectores, catervas denſas*

opponunt, & fortes, deinde leves armaturas, post jaculatores, ultimasque subsidiales acies, si fors adegerit, invasuras: ita prepositis familia suspensa digredientibus sollicite, quos insignes faciunt virgæ dextris aptatæ, velut tessera data castrensi, juxta vehiculi frontem omne incedit textrinum; huic atratum coquina adjungitur ministerium; deinde totum promiscue servitium, cum otiosis plebejis de vicinitate conjunctis, postrema multitudo spadonum, à senibus in pueros desinens, coloris obluridi, distortaque lineamentorum compage deformis. Hinc Hieronimus, in Epistola ad Furiam: *Noli ad publicum subinde procedere, & spadonum exercitu præeunte, viduarum circumferri libertate.* V. Meurs. de *Luxu Rom. cap. 6.* Et Kobierzykius de *Luxu Rom. lib. 2. cap. 3.* Huc spectat & Plautus in *Aulularia*:

Enim mihi quidem æquum est, purpuram atque aurum dari.

Ancillas, mulos, muliones, pedissequos,

*Salutigerulos, pueros, vehicula quae
vehar.*

**Lepide & Terentius Heaut. Act. 2
sc. 3.**

*Minime mirum, adeo impedita sunt
ancillarum gregem*

Ducunt secum —

Juvenalis Satyricorum non postre-
mus, mulieres ambitiosas notans
sic habet Sat. 6.

*Ut spectet ludos conducit Ogulnium
vestem,*

*Conducit comites, sellam, cervicalia,
amicos,*

*Nutricem, & flavam, cui det man-
data puellam.*

**Et Horatius Lyricorum princeps
lib. 1. Sat. 2.**

*Si interdicta petes, vallo circumdatae
(nam te*

*Hoc facit insanum) multa tibi tamen
officient res:*

Custodes, lectica, ciniflones, parasitae,

*Ad talos stola demissa: & circum-
data palla:*

Hunc

Hunc locum minus recte mihi cepisse videtur Doctissimus Dominus Eduardus à Zurck, dum ita ad eum notat: *Non intelligit (scilicet Horatius) lecticam portatilem, undique clausam, qua portabantur matrone, sed interius conclave.* Vult igitur non hic intelligendam *lecticam portatilem*, quam ego omnino intelligi reor, agitur enim illic de eo more cum foeminae lectica feruntur comitatae à custodibus, ciniflonibus, parasitis, de quo modo egi. Negat etiam Zurckius intelligi *lecticam undique clausam*, cum tamen foeminarum ordinario fuerunt clausae, ast non vult etiam praefatus Dominus Zurckius hic agi de lectica *qua portabantur matrone*, de tali vero agi ego manifeste probari puto ex ultimo à nobis adducto Horatii versu

Ad talos stola demissa, & circumdata palla.

Ibi enim fit mentio *Stolae & Palle*, quae ambae vestimenta fuerunt mu-

liebria, ergo dubio procul etiam ibi sermo est de Lectica qua portabatur matrona illa, de qua ibi mentionem. Postquam igitur quid non intelligat dixit Zurckius, pergit explicans quid hoc loco intelligat, per *lecticam conclave* scilicet *interius*, sed lubens fateor me explicationem hanc non posse admittere, itaque hunc locum capiendum esse nego imo pernego, donec invenerim locum aliquem ubi tali in sensu sumitur *Lectica*, quem vel vix vel nunquam reperturum me autumo, talem autem simul in Notis suis se produxisse opinatur Dominus Zurckius, sententiam firmans suam, ex Suetonio in *Augusto Cap. 78*. Ast, pace præfati viri dixero, nunquam adhuc me vidisse aliquem d. Suetonii locum ita capientem, sed quidem plures uno quasi ore de *Lectica* uti clare Suetonius ait, *lucubratoria* textum intelligentes, quæ qualis fuerit, infra pluribus dicam, ubi ad eam

Differ-

Dissertationis meæ pervenerit filium, ubi simul contra Ligorium, Suetonii locum dictum de *lectica militari* accipientem probabo, *lecticam lucubratoriam* esse intelligendam.

C A P. VI.

De Occasionibus in genere quibus veteres hoc vehiculum usurparint, & in specie de more portandi in iis simulacra Deorum, & ex iis jus dicendi.

EXpositis huc usque Lecticarum veterum originibus & structuris, enarrandæ ac recensendæ nobis sunt variæ & plurimæ occasiones, quibus veteres hoc vehiculi genere usi sunt. (1.) Pagani in Lecticis portabant Deorum simulacra minora. (2.) Utebantur iis magistratus jus dicentes. (3.) Voluptatis gratia. (4.) Ingressuri itinera. (5.) Si parum corpore vel pedibus valerent. (6.) Sanitatis ergo, ut puta ægrotantes, qui se iis circumferri patiebantur.

tur, ut illarum motu leviculo pristinam recuperarent sanitatem. (7.) Somni indigi in iis meridiabantur. (8.) Lucubrandi causâ (9.) Usus eorum etiam erat in bellis. (10.) Noxii, si fortunæ essent excellentioris, iis ad supplicium deferebantur. (11.) Ad efferendos mortuos. De quibus singulis pro temporis ac instituti ratione nunc paulo accuratius.

Lecticis imponere seu vehere solitos veteres Deorum suorum simulacra, refert *vir Cl. Johannes Braunius, in Academia Groning-Omlandica Professor, Antiquitatum indagator sagacissimus*, in *Selectis sacris* lib. 4. *de placentu* ob Thammuz Cap. 10. §. 45. pag. 498. *Habuerunt* (inquit) *Gentiles thensas suas, vehicula & feracula argentea & eburnea, atque Lecticas, quibus & imposuerunt, & vehere fuerunt soliti deorum simulacra minora.* Servius ad Virgil. *Æneid.* 6. vs. 68. *Ubi de simulacris brevibus, quæ ἑόανα dicta fuerunt: Portabantur in lecticis*

lecticis & ab ipsis mota infundebant vaticinationem : quod fiebat apud Aegyptios & Carthaginienses. Et iterum Idem d. libro cap. 10. §. 147. p. 500. Eiusmodi adiculis, arculis, cistis, ferculis, Lecticis, thensis, rhedis atque curribus Moabitas & Ammonitas idololatrias, simulachra Molochi etiam tulisse, ut & reliqui populi solent, non sine causa adfirmatur.

Quod praesertim Romae factum in annali illa pompa Circensi, qua Deorum & Dearum simulacra, in thensis, lecticis & ferculis in circo maximo circumferebantur circa metam in ludis Cereris, prid. Idus April: Ut in veteri Calendario, & iterum in ludis Romanis, qui & magni dicti, mense Septembri, prid. nonas. Fasti veteres. V. Onuph. Panvin. de lud. Circens. lib. 2. cap. 2.

Lecticam usurpabant Magistratus loco sedis alicujus alterius ad jus dicendum, ut monet Gothofredus in notis ad l. 7. ff. de S. P. R. Lit. U.

Vid.

Vid. & Polletus *in Hist. Fori Romani*
lib. 1. cap. 6.

C A P. VII.

De Lecticis, voluptatis gratia adhibitis, earumque usu in ingrediendis itineribus.

Voluptatis quoque gratia lecticis veteres fuisse usos, abunde scriptores testantur. Sic lecticis accipere officia deferebantur divites, cum e contrario tenuioribus de transitu luctandum erat cum turba. Quo alludit Juvenal. Sat. 3. vers. 239.

Si vocat officium turba cedente venietur

Dives.

Cic. ad Famil. lib. 7. Epist. 1. *Ut nostras villas obire, & mecum simul lecticula concursare possis.* Idem ad Q. Fratrem. 2. 8. 5. *Eo die cœnavi apud Crassipidem, cœnatus in hortos ad Pompejum lectica latus sum. Et per vicus lectica deportabatur Augustus.* Suet. in Aug. cap. 78.

In

In gratiam eorum qui voluptatis ergo lectica vehebantur, parata erant loca peculiariora, quæ *Gestationes* dictæ fuerunt. Ita Plinius junior. *lib. 2. Epist. 17. Gestatio. i. e. locus ubi gestabantur, buxo, aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Et Ulpianus in l. 13. §. 4. ff. de Usufr. si forte voluptarium fuerit prædium, viridaria, vel gestationes, vel deambulationes arboribus infructuosis opacas atque amœnas habens. Sic ambulationes. Suet. in Aug. c. 101. Festus. Ambulacra, ambulationes, loca ad ambulandum. Utitur etiam hoc sensu eodem vocabulo Columella de Re Rust. 1. 6. Non enim est insolens Græcis & Latinis, res quæ in aliquo loco geruntur ponere pro ipsis locis, in quibus aguntur. Ita δρόμος, locus ubi curritur, *Jus* (quod varia significare indicat *l. pen. & ult. ff. de J. & J.*) locus ubi jus dicitur, *d. l. dia*, locus ubi histriones spectabant. Quæ singula exemplis illustrat*

lustrat Celeberrimus J. G. Grævius
Lect. Hesiod. Cap. 21.

Inter gestandum certus quidam
passuum numerus observabatur
quem in deambulando adhibuisse
Ciceronem testatur Plutarchus in
Cicerone. Neque tantum sub die
gestabantur aut vectabantur, sed &
sub tecto porticus alicujus. Hinc
Juvenal. Sat. 7.

*Balnea sexcentis & pluris porticus
in qua*

*Gestetur Dominus quoties pluit, annes
serenum*

*Expectet, spargatque luto jumentum
recenti?*

neque hoc tantum tradunt scripto-
res prisca, verum & confirmant in-
scriptiones antiquæ, quarum has
suppeditat, in vasto opere Grute-
rus. pag. cci. n. 9. Prior simpli-
cem gestationem, posterior exte-
riorem & interiorem indicat.

LECTICIS VETERUM. 237

IN HOC

POMARIO

GESTATIONIS

PER CIRCUITUM

ITUM ET REDITUM

QUINQIENS

EFFICIT PASSUS MILLE.

Ibid. n. 8.

GESTATIO

CIRCINI. EXTERIOR

ADIETA. APOLLINIS

AD. DIETA. EANDEM

IN CIRCUITU P. ∞ CC

LXXVII. EFF. VIII. M. P. II.

ET. P. CCXV.

E XLVII. P. M. XII. ET. P.

XVIII.

GESTATIO. INTERIOR.

ADIETA

EAND. INCIRCUIT. P. ∞.

EFF. V.

P. ∞. E. LX. M. P. XIII.

Lecticam opertam, præcipue vero ruri, adhibebant iter initari, viri æque ac foeminæ, quo tutius
fese

fese munirent contra injuriam & inclementiam aëris. *Lectica enim in Hispaniam profectus Julius Caesar traditur, Suet. in ejus vita. cap. 71. In itineribus lectica usus Augustus. cap. 299. Item Tiberius. cap. 60. Et Caligula. cap. 43. Sic lectica octophoro iter facit Verres apud Ciceronem Verr. 5. cap. 11. Ut mos fuit Bythinia regibus vehi lectica.*

C A P. VIII.

Quomodo Lecticis utebantur agrotantes.

A Sanis & robustioribus transimus ad valetudinarios ac imbecilles, mox ad ipsos ægros descensuri, quibus & continuus & assiduus non modo, sed necessarius erat operarum usus. Augustum, Tiberium, Drusumque Libonem pedibus, aliisque vitiis laborantes iis in senatum deductos Sueton. in August. 33. Tiber. 30. Tacit. Annal. II. 29. Valer. Max. II. 8. 12. auctores sunt.

Ita

ta & propter valetudinem lectica
 ertur Hannibal. Nepos *in Hannib.*
Cap. 4. Idem narrat de Alexandro
 nagno *Curt. lib. 7.* De Eumene *Po-*
ianus & Plutarchus. De Cn. Scipio-
 ne *Liv. lib. 22.* De procuratore in-
 ulae Bargates. *Petron. c. 56.* Ve-
 um cum Libonem ægrotum ad Se-
 natum delatum aperte scribat Sene-
 ca *Ep. 30.* quæri posset, num i-
 osum in senatum, i. e. conclave de-
 tulerint, an vero ad curiæ duntaxat
 fores? eruditissimum Schefferum de
Re Veh. II. 5. si audias, ulterius
 non delatos credas, cujus tamen ca-
 tra haud sequor. Sed in ipsam et-
 am curiam lectica aliquando illatos
 esse mihi persuadeo, ductus apertis
 Dionis, quæ vides, verbis *lib. 57.*
 ἔτι γὰρ τοὶ κακῶς δέκετο ὥστε ἐν συμπο-
 δίῳ κατασεγίῳ ἐς τὸ συνέδριον ἐσηομισθῆ-
 ναι. *Adeo male affecto corpore tum e-*
rat, ut in lectica operta in curiam illa-
tus fuerit. Et *Suetonii in Tiberio. 30.*
Numquam curiam nisi solus intravit,
lectica

lectica quondam introatus aeger, comites à se removit. Sic Tiberium Attinum, hominem de plebe, quem in forum ad consules, inde in curiam jussu consulum lectica delatum scribunt. Livius. 2. 36. Et Lactantius Div. Inst. 117.

C A P. IX.

De Ægrorum Lectica duplici, Portatoria, & Fertorio.

Ægrorum ac decumbentium lecticæ feruntur duplices. Prima ipsis medicis vocatur *Portatoria*, qua remedii loco in variis morbis suaviter circumgestabantur ad recuperandam amissam, firmandam vacillantem sanitatem. De Gestatione multa tanquam inventor, Aesclepiades posuit in eo volumine quod communium auxiliorum præscripsit. Ejus varios modos seu genera præscribit Celsus II. 15. multisque aliis in locis docet, quæ *Le-*
thargi-

thargicis. III. 22. qui tabe laboran-
 tibus. III. 22. hydropicis pluribus-
 que morborum generibus conveniat,
 quæ plenius tradunt Alexan. Tral-
 lianus, Cœl. Aurelianus, & præ-
 stantissimus in egregio de Arte Gy-
 mnast. opere. VI. 10. Hieron. Mer-
 curialis. Elegans & notatu dignissi-
 mus de gestatione est locus Senecæ
*Epist. 55. A gestatione cum maxime
 venio, non minus fatigatus, quam si
 tantum ambulassem, quantum sedi.
 Labor est enim & diu ferri, ac nescio,
 an eo major, quia contra naturam est;
 quæ pedes dedit ut per eos ambularemus,
 oculos ut per eos videremus. Debili-
 tatem nobis indixere delitia, & quod
 diu noluimus, posse desivimus, mihi
 tamen necessarium erat concutere cor-
 pus, ut sive bilis insederat faucibus dis-
 cuteretur: sive ipse ex aliqua causa Spi-
 ritus densior erat, extenuaret illum
 iactatio, quam profuisse mihi sensi.*
 Illud quoque non prætereundum
 existimavi, à medicis gestationis
 L modum

modum ægrotis esse præscriptum, & quidem secundum Herodotum, ut neque minus quinque stadiis, neque plus quam hujus duplum similes gestationes producerentur, atque ita sequenti die observarentur; tertio vero die quinque stadia singulis diebus, usque ad triginta stadia addebant. V. Orribas. *Collect. Med.* 6. *Cap.* 25. Ut autem simul intelligatur stadium quomodo hic sit capiendum, dico, intelligendum esse *Olympicum*, quod erat pedum DC. Ut & Gell. *lib.* II. *cap.* 1. Idque ideo, quod cum curriculum DC. pedum confecisset unum spiritu Hercules (qui modus *Olympici* stadii fuit) substituisse dicitur. Differabant enim olim stadia, ideoque à Censorino *de die Natali* *Cap.* 13. dividuntur in tria genera *Italicum*, *Olympicum*, & *Pythicum*. *Italicum* vocat pedum DCXXV uti etiam Plinius *lib.* 2. *cap.* 23. Columella *lib.* 5. *de Re Rust.* *cap.* II. Isidor. *Lib.* 15. *Orig.* *Cap.* 16. *Pytho*

cum pedum *cio*. Sed inter *Italicum* & *Olympicum* nullum fuisse discrimen acutissime animadvertit Lucas Pœtus *lib. 1. de Mensur. & ponder. pag. 3.* Et Robertus Huef. *Tract. de Glob. part. 3. cap. 2.* Nam pes Græcus excedit pedem Romanum semuncia. Sexcentæ autem semunciæ constituunt pedes illos viginti quinque, quibus pes Græcus Romano pede longior est. Hæc itaque ad intelligentiam d. Herodoti. l. sufficiant. De discrimine stadiorum si quis plura desideret, adeat Pœtum. d. 1. & Pierium Hieroglyph. *lib. 36.* ex Petr. Crinit. de *Honest. Discipl. lib. 21. cap. 10.* Conf. Dalechamp. ad *Plin. lib. 2. cap. 33. pag. 81.* Lindenbrogius ad *Censoria: d. 1.* & Peucer. de *Dimens. terra pag. 36. 38.*

Non etiam est ignorandum, magnopere referre censuisse veteres, quo in loco ægrotus gestationibus utatur. Sic Aretæus *lib. 2. Cur. Chron. Cap. 7.* coeliacorum exercitationes

demonstrans, eas cœteris prætulit, quæ inter *lauros*, *myrthos*, atque *thymum* efficiebantur.

Hæc in lecticis gestatio erat vilitior vel vehementior, pro morborum varietate, de qua consulendi Medici, præfertim veteres, *Ætius*, *Galenus*, *Trallianus*, alique. Præterea gestabantur, *Volubiles*, *Sedentes*, vel *Decumbentes*. *Sedentes* (secundum *Ætium*) portabantur qui in integra febrium declinatione consistebant, ut & illi qui alia exercitationes obire nequibant, quæ cum adhuc imbecilles essent, virces reficere cupiebant, qui tarde alimentum consumunt. Unde prudenter satis *Cornelius Celsus lib. 3. c. 22. Ubi phthisici navigare nequeunt, lecticæ eorum corpora dimovenda consuluit*; pari modo *Alexander Trallianus lib. 6. c. 1. si quid aliud hujuscemodi, gestationes, & navi, & lectica factas, hydropicis jurare scripsit. Decumbentes in lectica ferebantur, ut Antilluss*
Ætius

Ætius & Avicenna memoriæ prodiderunt, qui lethargica febrī, aut semitertiana, aut quotidiana, ac phlegmatica vexantur, hydropici, secundum Tralliani sententiam *lib. 9. cap. 3.* apoplectici, resoluti, nephritici ac podagrici. Quibus miræ hæc commoditas conveniebat, cum pedes officium suum denegent. Nolim hic disceptare, num infrequens magis fuerit apud antiquos podagra: numque ea fœminæ fuerint tentatæ, (de viris enim modo dixi) vel ipso ævo Hippocratis, qua de re Seneca *Ep. 95.* nostris temporibus potentium & divitum est ἐπιδημία, i. e. *morbus sparsus & grassans per populum.* Dicam cum eodem Seneca *Multos morbos multa fercula fecerunt.* Iterumque: *Nunc vero quam longe processerunt mala valetudinis? Has usuras voluptatum pendimus ultra modum, fasque concupitarum.* Nil igitur mirum, si multæ ad podagricorum levamen sellæ quotide compingantur; laxiores illæ,

illæ, & molli undecunque fartæ, tu
 distorti artus, & carnifices pedes
 inoffensi conquiescant. Quæ appo-
 sito suppedaneo, subjunctisque ro-
 tulis in quantamcunque partem ver-
 satiles, ab ipso manibus pedibusque
 capto fessore, quasi *αυτομάτως* facili-
 ter impellantur. Sed bonum factum
 quod sellæ operosioris sumptus, pro-
 letarios atque inopes non tam facillè
 & crebro afficiat; sed in domibus
 versetur plerumque, quas purpura
 & aurum operit, ubi lues hæc cras-
 pulæ filia, atque otii alumna, succi-
 crescit, circa Podagram quondam
 lepide ita se lusisse dicit Chimæ-
 tellius de *Hon. Bis. Cap. 26.*

*Dira lues, tortor, gladius, crux fuit
 sa per artus*

*Immane est quantum secula nostrum
 noxet!*

*Sæpe illa petens lectos, sellasque pon-
 tentum,*

*Quos gula supplantat, debilitat
 que Venus.*

Non

*Non paleam, lanam, puliē sub
paupere tigno,
Siccus ubi squalor, lar brevis,
arca vacans.*

Inspici hic meretur ingeniosa, de *Aranea & Podagra* Nicolai Gerbelii fabula, quam exhibet nobis Camerarius in *Enarrationibus Æsopicis* pag. 215. Ubi jocosè traditur ratio ob quam Podagra magis divites afficiat quam pauperes.

Lectica alterâ, singulari nomine dicta *Fertorium*, solum utebantur in deferendis ad Medicos decumbentibus, si non etiam in templis Deorum, publico, qui mos *Ægyptiis*, exponendis. Vid. Clarissimi Celeberrimi viri, Fautoris mei honoratissimi, T. J. ab Almeloveen *Inventa Nov. antiqua* Sect. 10. pag. 107. 108. 109. Dixi singulari nomine dicta *Fertorium*, nisi cum Chimentellio d. l. *Fertorium* nomen generis intelligere velis, a qua sententia nec ego alienus sum. Dixi quod *Ægyptiis* hic mos fuerit

L 4

etiam

etiam tamen *Assyriis*, ut me docuit
 Strabo. *L. 3. § 16.* De hoc more
 exponendi ægros ad *Suet. in Tib. III.*
Fussi sunt omnes agri in publicam por-
ticum deferri, & per valetudinum ge-
nera curari, id est, Podagrici uno loco
simul collocabantur: Febricitantes in a-
lio. Phtisici in alio. Teste nobis *Be-*
roaldo ad d.l. Suetonii. [l. dixi, de Æ-
gyptiis & Assyriis: Babiloniorum quo-
que hunc morem fuisse docet Herod.
I. pag. 91. Et addit: *Fas non fuisse*
cuiquam agrotantes præterire silentio,
nec antequam exploraverit, quoniam
morbo laborent. *V. Tomas. de Dona-*
riis Cap. 35. Et *Pitisc. ad Suet. l. d.*
 Hi ægrotantes, ita publico o-
 mnium aspectui oblatis, *Desperati di-*
cti. *Isidor. Etymol. L. 10. Lit. D.*
 Rationem quare ita in publico dis-
 posuerint ægros, reddit *Plutarchus*
 in libello, *An recte dictum latenter*
esse vivendum. At vero, inquit, *pris-*
ci agrotos suos in publicum proponebant,
ut prætereantium quivis, si quid ipsis
 eodem

eodem morbo conflictatis, vel similiter laborantibus aliis opitulatus esset, id ægrotanti significarent, ajuntque artem hoc modo experientia adjuvante crevisse. Non infelix forsan etiam conjectura erit, si hanc demus rationem, ideo hoc esse factum, ut prætereuntes commoverent ad misericordiam, & ex elemosynis quas accipiebant, facilius possent sustentari, & curari ægrotantes.

Moris quoque olim erat, ut in templo Æsculapii ac Isidis dormirent ægrotantes, ut vel ab oraculo curarentur, aut per insomnia acciperent monita de morborum curatione, vel in templis solummodo decumbabant ægri, & clamare solebant *ἰη παῖαν*. *Medere Paan*. V. Celb. Almelovenius in *Inventis Nov-antiquis*. p. 107. & seqq. Hinc quoad prius, fuit in agri Bellunensis vico Sebatione saxum.

ASCLEPIO.

P. AELIUS. POLLIO.

L 5

VI.

DIATRIBE DE
 VISU. MONITUS.
 POSUIT.

Et in marmore olim apud Rhamu-
 sios patavio, postea Ateste in amoe-
 nissimo illustrissimi Georgii Contaa-
 reni omnis elegantiae studiosissimi
 horto variis Antiquitatum monu-
 mentis splendido.

ISIDI.

SACRUM.

EX. MONIT.

EJUS. D. D.

L. VALERIUS.

MEMOR.

VI. VIR. AUG.

L. D. P.

Simili modo magnae auctoritatis Me-
 dicus Galenus, de *Cur. per Sang. Miss.*
Cap. 23. Monitus per quadam insomniis
quorum Duo perspicue mihi visa sunt
accessit ad dextrae manus arteriam. Et
reliqua Mox. Minister Dei Pergami
diutino lateris cruciatu laborans libera-
tus est arteria in summa manu incisa,
aggressus & ipse illud insomnii monitu.

Nota-

Notatu dignissimam hanc in rem historiam narrat. Plin. *lib. 25. cap. 11.* *Insanabilis*, ait, *ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pavorem aqua, potusque omnis adferens odium.* Nuper *cujusdam militantis in pratorio mater vidit in quiete, ut radicem silvestris rosa, quam Cynorrhodon vocant, blanditam sibi adspectu pridie in fruteto mitteret filio suo bibendam.* In Lusitania res gerebatur, Hispania proxima parte: casuque accidit, ut milite a morsu canis incipiente aquas expavescere, superveniret epistola orantis, ut pareret religioni. *Servatusque est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentavit.* Quas inscriptiones & loca adducta debeo Doctissimo Thomasio de *Donar. Vet. Cap. 35.* Videri tamen etiam potest Laurent. de *Provid. Cap. 7.* & Joh. Baptistæ pii *Annot. poster. cap. 10.* In *Face Artium Gruteri tom. 1. pag. 404.* Sufficiant hæc ad illustrandum hunc ritum, & redeamus in viam a qua paululum

elegantia ejus deflexeramus, utque res postulare videtur, conemur amplius adhuc confirmare, & ostendere, vocabula *Portatoria* & *Fertorium* (de quibus modo dicebamus) eo sensu quo a nobis sunt usurpata, occurrere apud scriptores antiquos. Cælius Aurelianus inter veteres medicos apprime doctus, elegansque eorum haud semel meminit. Ita *Tardar. Passion. lib. 1. cap. 1.* Scripsit Cælius (si tamen is est auctor, & non J. Cælius Arrianus) *Ante cibum præterea erit adhibenda gestatio, portatoria scilicet sella, sine vehementi motu: Et ibid. Adhibenda igitur gestatio, pro viribus agrotantis, Fertorio, vel sella procurata.* aliisque in locis. Idem videtur esse *Fertorium*, & *sella Fertoria*, uti inferius vocat. *Cap. 5.* *Sella autem procurata* quomodo. h. l. interpretanda sit, acris inter eruditos est contentio.

Barthius *Advers. lib. 41. cap. 25.* intelligit, *ad id commode instructam,*

& necessariis omnibus curatam. Quam explicationem quamvis non abnuat Chimentellius de *Hon. Bifel. Cap. 24.* magis tamen amat exponere, *promptam, provisam, curatam.* In quibus duabus opinionibus magis deprehendo logomachiam, & verborum variationem quam differentiam, re vera enim eodem redit, re bene inspecta.

Maxime horum explicationem juvare video Plaut: in *Stycho Act. 1. Sc. 2.*

——— *Affide hic pater.*

ANT. *Non sedeo isthic, vos sedete: ego sedero in subsellio.*

PIN. *Mane pulvinum.* ANT. *bene procuras, satis sic fultum est mihi.*

Tó *procuras* enim ibi eodem sensu usurpatur. Schefferus de *Re Veh. 2.4.* sellam nullam unquam *procuratam*, contendit: Nam, ait, apud Aurelianus illud *procurata* non ad *sellam* puto referendum, verum longius præcedentem *vegetationem.*

„ Dicitur *vectatio procurata fertorio*
 „ *vel sella*, quæ hoc genere vecta-
 „ buli instituitur. Quomodo *somnia*
 „ *procurata mola salsa* Tibull. lib.
 „ 1. *Eleg. 5.* sensu licet alio usurpa-
 „ vit. Nam *Procurare* hic compo-
 „ situm pro simplici *curare*. Jam
 „ vero usitatum *curare corpus cibo*,
 „ *curare corpus somno*. Possumus i-
 „ gitur pari ratione dicere, *procu-*
 „ *rare vectationem fertorio*, quod hic
 „ cogitasse viri docti non videntur.

Ego autem non video rationes
 ob quas non commodius ad *sellam*
 referatur tò *procurata*, utpotè mo-
 do tantum antecedens, imo conjun-
 ctum cum *sella*, quam ad longius præ-
 cedens *vectationem*: Deinde expli-
 cationem ejus, quod *vectatio procu-*
rata fertorio vel sella velit significare,
quæ hoc genere vectabuli instituitur,
 minime probo, nam verum quidem
 est, quod dicit: *curare corpus cibo*,
curare corpus somno, recte & latine
 dici, sed non *procurare* vel *curare*
vecta-

vegetationem fertorio, illa enim latinitas mihi nimis videtur dura: Producit autem Tibullum *Lib. 1. Eleg. 5.* ast nec illum huc facere video, *procurare* enim ibi sumitur in alio sensu, pro *expiare*, Hinc & Cicero *Procurare & Expiare* conjungit. 2. *De Divinat. Cap. 63.* Idem *Lib. 1. C. 2. de Divinat: Magna vis est in monstris interpretandis, & procurandis* (i.e. *expiandis*) in *Aruspicum disciplina.* sic & Suet: *fulgur procurare*, inquit, in *Galba Cap. 4.* i.e. *sacrificium*, quo *averteret ejus minas facere.* Ita & *Phœd. 3. 4. 11.*

Si procurare vis ostentum, rustice
Uxores, inquit, *datuis pastoribus*
Procuraciones & Expiationes conjungit
 etiam Seneca *N. Q. 2. 35. & 3. 6.*

Jam puto, fatis ostensum, sententiam Schefferi super. h. l. minime esse amplectendam.

Mihi res fatis clara esse videtur, si pro *procurata*, parva mutatione scriptum fuisse credamus *percurata.* *Percurare*

curare enim est perfecte *curare*. sicut Liv: lib. 21. cap. 56. *Vix dum satis, percurato vulnere.* Et Seneca. lib. 3. Q. Nat. cap. 1. *Inveterata, & desperata a medicis vitia percurant.* Dum *lecticam* hic intelligo per *portatoriam*, notandæ mihi videntur simul differentia, quæ alias sunt inter *lecticam* & *sellam*. Diversitas hæc (1.) consistebat in eo, quod in *sella* federent, uti indicat ipsum vocabulum, in *lectica* vero cubarent. Uti ex Lipsio notat Scheff. de R. v. 11.4. quod intelligendum est de more ordinario, Extraordinariis enim occasionibus, etiam in *lecticis* sedebant. Teste Mercuriali de Arte Gymn. 3. 11. (2.) quod *sella* esset altior, *lectica* longior, idque omnino erat necessarium, quia in *sella* aliquis posse debebat sedere, in *lectica* vero jacere cubareve. Quo respexisse videtur Juven. Sat. 111. v. 135. ita canens:

*Cum tibi vestiti facies scorti placet,
heres,*

Et

*Et dubitas alta Chionem deducere
fella.*

(3) Lecticas fellis digniores fuisse docet *Lips. 1. Elect. cap. 19. Sellas, ait, postquam recepta in usum, dignior habita lectica.* idque probari contendit ex modo adducto loco *Suet. in Domit. c. 2.* Quod jure merito aspernatur magnus *Casaubonus*, non enim hic agitur de sella qualibet qua gestabantur sed de *Curuli*. Quam sententiam etiam fovet *Scheff. de R. V. 11. 5.* Unde mirari liceat eundem *Cl. virum*, duobus sequentibus capitibus sibi contrarium: hic enim in *d. Suetonii loco* vult intelligi sellam *Curulem*, ubi in præcedenti *Cap. 4.* eundem capit de sella ordinaria, quod ut magis patefcatur, en ipsissima *d. cap. 4. verba:* „ *Erat autem non eadem* „ *(sc. sella) cum lectica, quod Sa-* „ *varo censuit, sed plurimum di-* „ *versa. Distinxerunt veteres claris-* „ *sime. Suet. in Domit. c. 2. qui solus* „ *sufficit. Habitabat cum patre una,*
sellam-

„sellamque ejus ac fratris, quotiens
 „prodirent, lectica sequebatur. Redee
 ad lecticas ægrorum, easque iterum
 duplicis fuisse generis dico, primum
 in quo jacebant: Alterum in quo sedde
 bant. Teste Ætio Amideno lib. 3. c. 10

C A P. X.

*De Lecticis Dormitoriis, & Lucu-
 bratoriis.*

Nonnunquam parciores somni
 aut qui tota nocte oculis somni
 num non viderant, in Lecticis com
 mode compositi, modica concussio
 ne blando somno obruebantur. De
 Augusto scribit Sueton. c. 78. *Eum
 sæpius, dum per vicos deportaretur, de
 posita Lectica, inter aliquot moras com
 dormivisse.* Id quoniam ipsi admo
 dum erat familiare, castra ejus occ
 cupantes inimici, rati ipsum in lee
 ctica torpidum jacere, eam inanem
 tamen pilis & sagittis trajecerunt

capp

cap. 91. Adde, Atiam ne festorum quidem tempore in ipso Apollinis templo se potuisse a somno continere. Audi Tranquillum cap. 94. *In Asclepiadis*, ait, *Mendetis Θεολογμένων libris lego*, Atiam cum ad solenne Apollinis sacrum media nocte (nam tunc olim vulgo sacra faciebant) venisset, posita in templo lectica, dum ceteræ matronæ dormirent (vel, uti magnus J. G. Grævius legendum censet domum irent,) obdormivisse.

Lecticis annumerantur *Lucubratorie*, quas *Domesticas* appellavere. In hisce, fixæ utique erant, tam Græci quam Romani, recubantes, lectioni, meditationi, aut scriptio- ni operam dabant. Vide Hildebrand. in *Compend. Ant. Rom. V. Lectica*. Augustum fane, more sæculi sui, a cœna in lecticam lucubratoriam se recepisse, auctor est in ejus vita Suetonius cap. 78. Quem locum, licet de lectica militari agere contendat, ac ex eo lectica in bellis usum Augustum

gultum probare conetur. Ligorius in
Diatr. de Veh. Ant. 21. de lucubra-
 toria accipere minime veremur,
 quamvis inficias non eamus, Augu-
 stum aliosque Imperatores, ea im-
 bellis usos. Verum id ex l. c. pro-
 bari non ita facile concedimus. Lo-
 quitur utique scriptor manifestissi-
 me de *Lectica lucubratoria*, quæ a
 militari omnino erat diversa. Ejus-
 modi lucubratorias lecticas *Scimpodias*
Graciensia, vocat Gell. lib. XIX. 10.
 Quum vero illæ lecticæ eadem fere
 essent quæ lecti, nonnunquam lecti
 audiebant. Plin. V. Ep. 5. *Cajus qui-*
dam Fannius, quod accidit, multo an-
te presensit. Visus est per nocturnam quie-
tem jacere in lectulo suo, compositus in
habitum studentis, habere ante se scri-
nium, ita ut solebat: mox imaginatus
est venisse Neronem, in thoro resedisse,
prompsisse primum librum, quem de scele-
ribus ejus ediderat. Ov. Trist. 1:10. 37.

Non hæc in nostris, ut quondam,
 scribimus hortis.

modog

Nec

*Nec consuecte meum lectule corpus
habes.*

Juvenal. Sat. 7.

*Est genus ignavum quod Lecto gau-
det & umbra.*

Persius.

*Non quicquid denique lectis
Scribitur in citreis.*

Cicero de Oratore lib. 3. *Cum dedita
opera quiescentibus aliis, in eam exhe-
dram venisset, in qua Crassus lectulo
posito recubuisse, cumque eum in cogi-
tatione defixum esse sensisset, statim re-
cessisse.* V. Laurentius de prand. c. 21.

Nec est quod miremur, studiis
vacantibus lecticas familiares, cum
tradant scriptores, in quorundam
Philosophorum Scholis discipulos e
lecticis præceptores docentes, alios
sæpe recitantes, intellexisse. Cas.
ad Suet. A. 78. Vocabatur etiam
hæc lectica recitantium, *Scimpodium*,
& *Σκίμπος*, item *δίφρος*, & *Cathedra*.
Hisque etiam in professione publica
literarum usos antiquos, notat Chi-
mentell.

mentell. de *Hon. Bifel. cap. 23.*

Notanda simul hic meretur, veterum in studiis mira assiduitas, quod ne quidem tempus, quo iter faciebant, cripi sibi vellent, secuti veterus dictum:

*Nulla dies abeat, quin linea ducta
superfit.*

Hinc Plinius junior *lib. 3. Ep. 5.* *Itinere quasi solutus ceteris curis, huius uni, (studio litterarum) vacabat.*
Ad latus notarius cum pugillaribus & libro, cujus manus hieme manicis muniebantur, ut ne caeli quidem asperitas ullum studii tempus eriperet: qua ex causa Roma quoque sella veheretur. Et Seneca de *Brev. vita cap. 12.* *Nec illos quidem inter otiosos numeraveris, qui sella se, & lectica huc & illuc ferunt, & ad gestationum suarum, qualiter deserere illas non licet, horas occurrunt.*

CAP. XI.

*De Lecticis Militaribus, & iis quibus
noxii ad supplicium deferbantur.*

Militares lecticæ nomen acceperunt, quod in bellis forent frequentes. Narrat Curtius VII. 6. Lectica militari latum Alexandrum Magnum. Eleganter Festus, *Cubam Sabini vocant eam quam militares lecticam*, qua de vide Ligor. de Veh. Ant. cap. 10. Illæ autem quod rudes & inornatæ prorsus essent, *tumultuariæ* sæpe appellantur: Schefferus autem in Notis ad Ligor. d. l. negat *Combam* significare *lecticam*, *Combamque* alio nomine *Cumbam* & *Cymbam* significare navigium, uti latius ostendere conatur, in doctissimo ipsius de Militia Navali, opusculo. Et tamen utriusque sententiæ subscribo, licet primo intuitu hæc prioris contrarium alicui videri possent. En, itaque mentem nostram,
per

per *Combam*, *Cumbam*, *Cymbam*
 navigium intelligi Scheffero assenti-
 mur, per *Cubam* (de qua Festus &
 Ligorius) negamus, interque eam
 maximam agnoscimus differentiam
Cubam vero recte dici *lecticam militi-*
tarem, quales Græcis vocantur *χα-*
μείναδες, & *χαμείναι*, cum politissimum
 ad D. Festi locum Dacerio adstrui-
 mus, ex eo, quod *Cuba* dicta sit
 cubando, in lecticis autem hisce mi-
 litaribus cubabant duces graviter
 vulnerati, iisque aliquando in aciem
 iterum se deferri curabant, ut au-
 gerent animum militum ad prælian-
 dum, & servandum ordinem bonum
Combatum autem significare *Carrum*
lectica instructum, quod persuadere
 nobis conetur Ligorius, d. cap. 100
 vix credo, vellemque eum produ-
 xisse, nobisque exhibuisse, antiquas
 illa marmora, in quibus id se scri-
 ptum invenisse refert.

C A P. XII.

De Leticis, quibus efferebantur Mortui.

Communis maxime & frequens fuit usus in efferendis mortuis, eluti constat ex Quenstedt. de *Seult. Vet. Cap. 6.* Kirchmann. de *Funer. lib. 2. cap. 9.* Morestell. de *Pompa Ferali lib. 2. cap. 10.* Nicolai de *Luctu Græcorum cap. 7. pag. 94.* De Julio Cæsare, ad Sueton. cap. 2. de Attico scribit Nepos in *vita* jus cap. 22. *Elatum est in Leticula, ut ipse præceperat, sine ulla pompa funeris.*

De Marcio Dionis. Halic. *Ant. Rom. 8. 59.* quod Imperatorio cultu ornatus, lectica impositus sit a juvenibus quibusdam bellicis facinoribus clarissimis, qui humeris suis eum extulerunt. sic & lectica elata Lucretia. Dionis. Halic. *A. R. 4. 81.* Et Anton. in Ciceronem. *Cadaver Clodii in via relictum sex: Tediis senator, qui morte tunc in urbem revertebatur, su-*

M

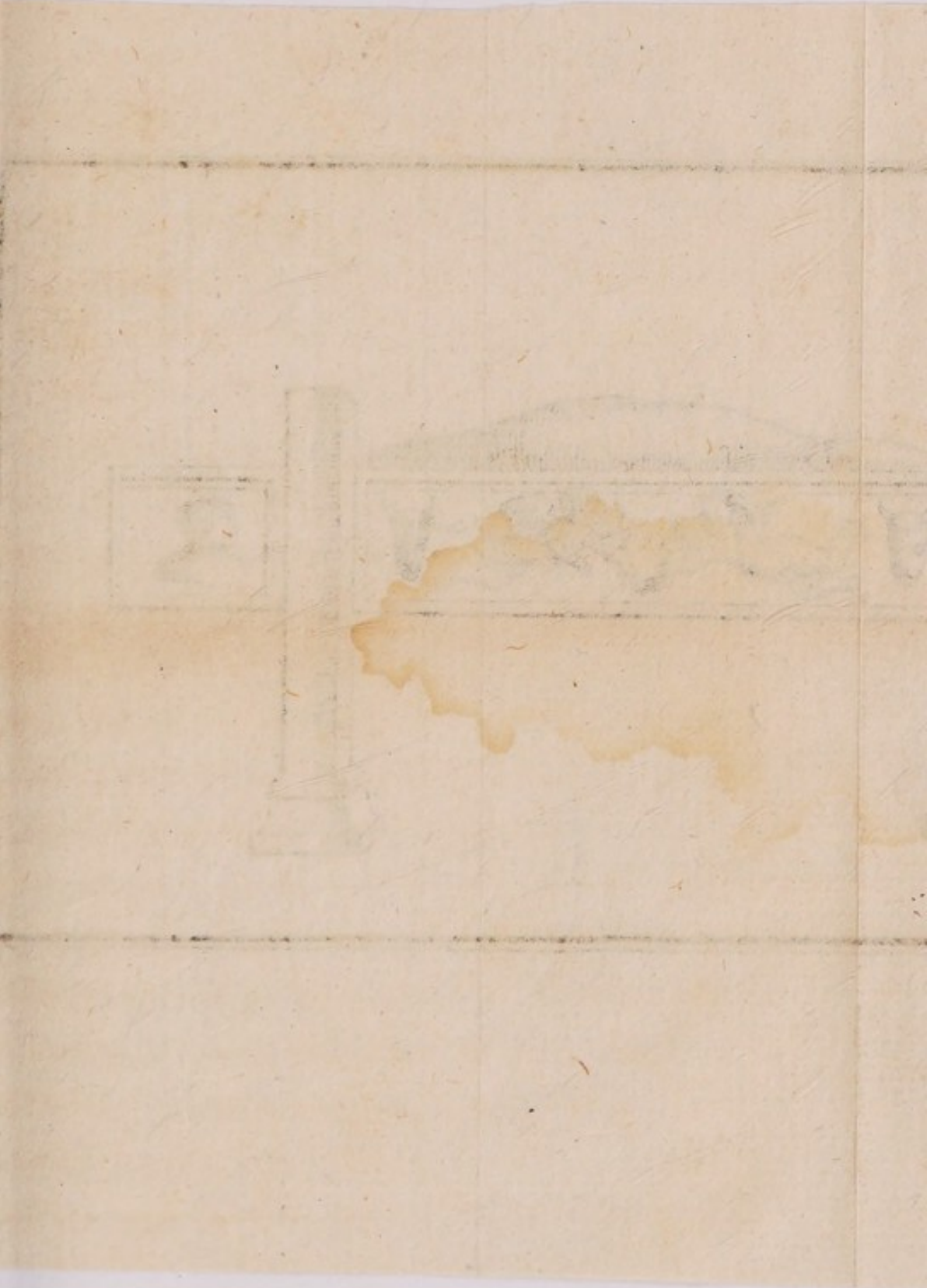
stulit,

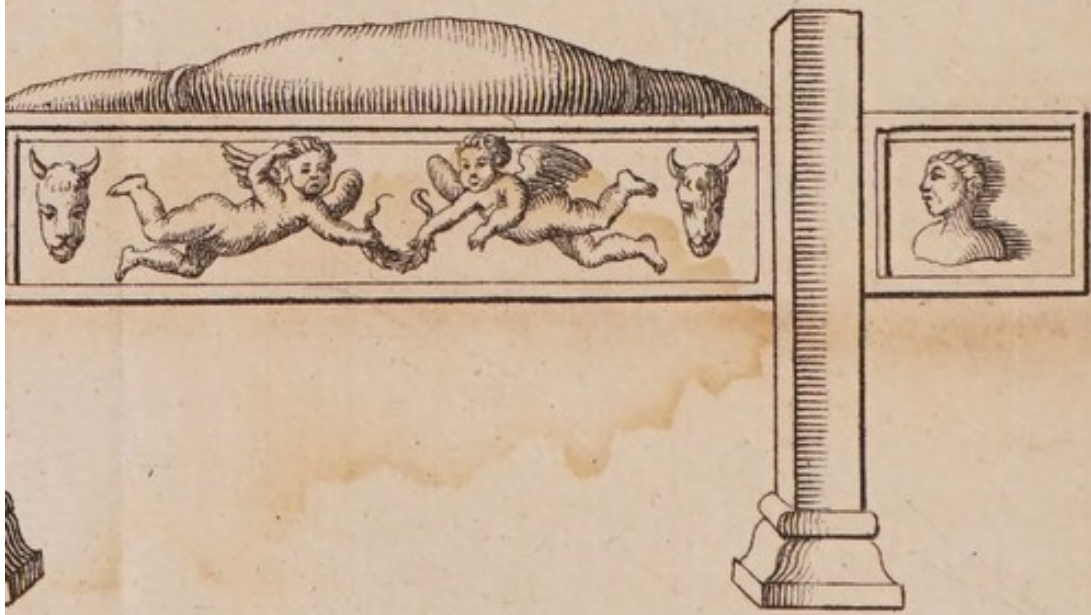
stulit', & lectica Romam ferri iussit
 Ita quoque Virginiam virginem intec-
 fectam lectica impositam esse testatur
 Dion. Halic. lib. 2. Huc facit
 Gell. lib. 10. cap. 3. Quanta libidinis
 quantaque intemperantia hominum
 dolescentium, unum exemplum vobis
 ostendam: His annis paucis ex A-
 missus est, qui per id tempus magistri-
 tum non ceperat, homo adolescens, pater
 legato; Is in lectica ferebatur, ei co-
 viam bubulcus, de plebe Venusina ad-
 venit, & per jocum, cum ignoraret quid
 ferretur, rogavit, num mortuum fere-
 rent? ubi id audivit, lecticam iussit ut
 poni: struppis quibus lectica deligata est
 usque adeo verberari iussit, dum ani-
 mam efflarit.

Lectica hæc funebris, scriptoribus
 quoque torum simpliciter audire videri
 deo. Sic Tacitus Ann. 3. Ubi illa re-
 terum instituta? prepositam toro effigiem
 Meditata ad memoriam virtutis carmina
 & laudationes & lacrymas. Et Ovidius
 lib. 6. Met. Fab. 3.

---- *Stabant cum vestibus atris*
Ante toros fratrum dimisso crine so-
rores.

Propertius lib. 2.

Nec mihi tum fulcro sternatur lectus
eburno

Nec sit in Attalico mors mea nixa toro.

Verum non possum non hac occasione paucis aperire duplex genus lecticarum, quibus in efferendis mortuis antiqui fuere usi: *Aperta*, scilicet & *Tecta*: Illorum, qui sua morte obierant, vel facie non erant plane deformes, cadavera, honestissimis vestibus induta, & lectis splendidissime ornatis imposita, palam *aperta lectica* efferebantur, quo unicuique defuncti faciem videndi facultas daretur. Qui mos hodie adhuc obtinet in Italia & Gallia Narbonensi. Apertæ speciem ex monumento M. Antonii Antii Lupi invenio apud Schefferum de Re Vihic. II. 5. ex eoque simul hic exhibeo.

Tectis e contra efferebantur *Lecticis* cadavera tabe vel diuturno morbo emaciata, vel ædium ruium deformata, vel alio quo casu mutilata, quæ licet vitia præpositæ larvis tecta sæpe velo, aut vestibulo involuta legamus, tum funera dicebantur larvata. Vel etiam aliquando larvas fuisse lecticis impostas, quæ faciem defunctorum repræsentabant, hæcque etiam dicta fuisse *funera larvata*, monuit Quenstedt. *de Sep. Vet. cap. 6. pag. 115.*

Prioris generis tale larvatum erat funus Scipionis Æmiliani, de quo Plinius scribit. *Obvoluto capite esse elatum, ne livor aut tumor in ore appareret.* Huc facit etiam nefandum & impium facinus Neronis, qui metuens, ne mater Agrippa, quæ astutissima erat foemina, Britannicum Claudii Imperatoris ex Valeria Messalina filium naturalem & legitimum, & Octaviæ fratrem, qui ju-

re hæreditario patri in imperio succedere debuisset, ad imperium pro-
 veheret, eum veneno sustulit, an-
 num agentem XIV. Cujus corpus
 ut vidit ex veneno livore decolora-
 tum, gypso oblinendum, & poste-
 ro die raptim larvato funere effe-
 rendum curavit, cumque per forum
 funus efferretur, maximo imbride
 cœlo, omne gypsum, quod adhuc
 molle erat & tenerum, sublatum
 est, quo nefarium atque abominan-
 dum scelus nude omnium oculis est
 expositum; Auctore Dione in vita
 Neronis, ut & Zonara: à quibus
 tamen dissentit Tacitus Ann. XIII.
 17. *Nox. ait, eadem Britannicine-
 cem & rogum conjunxit.* Tacitum
 in notis sequitur Lipsius. Mentio
 fit etiam funeris larvati, in elegan-
 ti epitaphio quodam duorum conju-
 gum, in thoro conjugali oppresso-
 rum, quod quoniam in Grutero
 ac Reinesio non extat, unde dubi-
 tari posset de vetustate, huc ex Ca-

merario Medit. Hist. lib. 1. cap. 900
adscribam.

ASPICE VIATOR. Q. SERR
TULLI. ET DULCICULAA
SPON. MEÆ RANCILIAA
VIRG. SIMUL AC POST IN
DE. QUID FACIAT LICEN
TIOSA SORS LEGITO. III
IPSA FLORIDA ÆTATI
CUM ACRIOR VIS AMOR
RIS INGRUER. MUTUO
CAPT. TAND. SOCERO. H
ET. M. SOCR. ANNUEN
TIBUS SOLENNI HYMEN
NUPT. COPULAMUR. SEM
O FATUM INFELIX NO
CTE PRI. CUM IMPORT
VOLUPTATIS EX LI. FAC
EXTINGUERE. ET D. MU
VOTA COGEREMUI
REDD. HEU. IPSO IN A
CTU DOM. MARITALI
CORRUENS AMB. JAM
EXIRE CUM DULCITUD
NE LÆTISS. PUTA NOM
ERAT

ERAT IN FATIS TUM NO-
 STRA LONGIOR HORA
 CARI PARENTES LUCTU
 NEC LACHRYMIS MISERA
 AC LARVATA NOSTRA
 DEFLEATIS FUNERA. NE
 REDDATIS INFELICIORA.
 AD VOS NOSTROS DIU-
 TURNIORES VIVITE AN-
 NOS, OPTIME LECTOR,
 AC VIVE TUOS.

Celeber. vero C. Barthius Adver.
 XXIII. 17. larvata funera interpre-
 tatur palantia, i. e. per bufticeta ob-
 errantia, diebus vitæ non ad natu-
 ralem ordinem summamque perdu-
 ctis, quo sensu exponit mox reci-
 tatum epitaphium. Citat ad testi-
 monium Eust. Swart Anal. III. 11.

Cadavera tamen maxime honesti-
 orum ad rogam lecticis opertis, id
 est, tectis elata, abunde probat Ra-
 mirez. ad *Martial.* 2. Ep. 8. Qui qui-
 dem eo loco aperte scribit fuisse octo-
 phoros, siquidem illæ lecticæ erant

laxissimæ, quibus fastuosi utebantur.

Ex dictis cum abunde constet: duplici lectica funera fuisse elata vix a me impetrare possum, ut subscribam sententiæ Schefferi, putantis nulla omnino funera tectis lecticis fuisse elata. De Re Veh. lib. 22. cap. 5. in f.

Non tamen omnes sine personarum discrimine lectica efferebantur: verum soli honestiores, nobiliores ditioresque. Et quidem lectica octophoro. Tenuiores vero & infimæ fortis homines *Sandapila*, quatuor tantum viris portari solita. V. Daniel. Clascenius in Theol. Gentil. lib. 1. cap. 10. §. 24. (In Thes. Ant. Græc. Celeb. Gron. Tom. 7. p. 56.) Vocatur alio nomine generali *feretrum* Latinis, Græcis Φέρτρον & Φέρπετρον. Φέρπετρον autem dicitur ἀπὸ τοῦ Φέρειν, i. e. a ferendo. V. Salmas. in Exercit. Plini. pag. 859. Isidorus Orig. XX. 11.

Utr

Ut adeo merito sit ridendum Isidori in hac etymologia investiganda ac re iudicium, *l. 18. Orig. c. 9. Pharetra*, inquit, *sagittarum theca a ferendo jacula dicta, sicut & pheretrum, ubi funus ducitur: qua ideo Etymologiam communem habent, quia pharetra mortem, pheretrum mortuum portat. Pheretrum autem latine Laturam dixeris. Sic Glossar. Græcolatinum: Latura, Φέρειτρον. Quod jam notatum video a Kirchmanno de Fun. Rom. cap. 9.*

Dixi quod feretro efferebantur inferioris notæ homines. Constantinopoli tamen, quæ pons ac porta veluti utriusque Orbis, tria cæteris prætiosiora erant ejusmodi feretra, quorum usus in honoratiorum funeribus, *studii nempe, Stephani, & Majoris ecclesie*, quod erat auro intertextum, de quibus Justinianus *Novella 59. c. 6. V. Quenstedt. de sepult. Vet. cap. 6. (In Thes. Ant. Græc. Celeberrimi Gronovii Tom. II. pag. 1244.)* Feretrum de quo

loquimur, *supremi faneris instrumentum*, vocat S. Ambrosius in cap. 77 Lucæ.

Alio nomine *feretrum* Latinis dicitur, *Capulus*, unde autem hoc nomen sortiat, haud constat inter eruditos: Isidorus *Orig. lib. 20. c. 111* ex eo accepisse putat, quod *supra capita hominum feratur*. Melius autem sensisse Domin. Nicolai, de *Luctu Græcorum cap. 7. p. 90*. Videntur glossarum veterum confarcinatores qui *Kapulum*, in quo mortui deferuntur cum Kappa scribunt, ut distinguatur a *Capulo ensis*, qui a *capiendo* dictus est, quod *capiatur*. *Capulum* autem *moriturum* ex Græco *Κάπαλος* quæ præsepe & *Φάτυν* dictum putant. Servius in *II. Aeneida* deducit, ab eo quod *corpus capiat*. Cuius sententiæ subscribit Nonius Marcellus de *propriet. serm. cap. 1. § 13*. *Capulum*, ait, dicitur quod *aliam quam rem capiat*: Nam *farcophagum* id est, *sepulchrum capulum* veteres dice-

volunt

volunt, quod corpus capiat: Quam sententiam licet etiam displicere videam Salmasio Exerc. Plin. Fol. (m) 848. Mihi tamen ex hisce tribus maxime arridet. Quod etiam voluisse videtur Festus, cum ita habet: Capulum & manubrium gladii vocatur, & id quo mortui efferuntur, utrumque a capiendo dictum. Quidquid fit illud constat a capulo descendere vocem Capularis. Et exinde Plaut. Mil. Glor. III. 1. 33.

— Itan' ego tibi videor oppido
Acheronticus

Tam capularis?

id est, capulo vicinus, jamjam in Proserpinæ peculio connumerandus. Apud eundem Asin. v. 2. vs. 42. Artemona anus maritum suum Demænetum vocat *capuli decus*. De Capulo vide quæ doctè notavit, *Musarum illud decus inclytum*, Amplissimus, Gisbertus Cuperus *Observ. lib. 2. cap. 9.* Proprie autem feretra illa, quibus plebejorum cadavera de-

portabantur *sandapila* dicuntur. Fulgentius in libello de prisco sermone ad Chalcidum Grammaticum. *Sandapila antiqui dici voluerunt, feretrum mortuorum i. e. loculum, in quo non nobilium corpora, sed plebejorum atque damnatorum cadavera portabantur.* Salmas. in Exerc. Plin. pag. 848. *Sandapila est feretrum quo mortuorum pauperum cadavera ad sepeliendum ejiciuntur, sine ditiori apparatu, dicta sandapila, quasi sine dapila.* Erat Sandapila simplex tantum arca ex tabulis & asseribus compacta, quare *vilis arca* Horat. I. Sat. 8. Et Lucan. lib. 8. de Pompejo.

*Da vilem magno plebeji funeris arcam
Quae lacerum corpus siccos effundat
in ignes.*

Et iterum Horat. lib. I. Sat. 8.

*Huc prius angustis ejecta cadavera
cellis*

*Conseruus vili portanda locabat in
arca.*

Eandem sandapilam *orcinianam spondam*

dam nominat *Martialis lib. 10. Epigr. 5. Orciniana qui feruntur in Sponda.* *Sponda* autem hæc dicta *Orciniana*, quod ea efferebantur *Orcini liberti* (i. e. qui testamento manumissi, & libertate donati) *feralem lectum sui domini* precedebant *pileati*, aut *alba lana capitibus velatis*, uti observavit *Alex. ab Alex. Gen. dier. lib. 3. cap. 7. V. Meurf. de Fun. cap. 20. & Quenst. de Sep. Vet. cap. 6. p. 133.* *Feretro- rum* autem talem discrimen, (ut mox dixi) etiam apud *Mafilienses* fuisse observatum prodit *Val. Max. lib. 2. cap. 6. duæ etiam ante portas eorum arce jacent: altera qua libertorum, altera qua servorum corpora ad sepulturam plastro devehuntur.*

Posteriore ævo *sandapila* sive *arca* etiam *Bacca* dici cœpit. *Glossæ Isidori, Bacca, Capulus in quo mortui deferuntur.* *Meurf. de Funere cap. 20.*

Qui has *sandapilas* ferebant (forsan & qui compingebant) *Sandapilarii* dicti. Ita eos qui gestabant vo-

cat Sidonius *lib. 2. epist. 8.* dicebantur & *Sandapelones*, ut in Glossarij *Sandapelo νεκροθάπτης*. Appellarunt etiam *Barginnas*: Glossarium vetus, *Barginna νεκροφόρος Βάρβαρος, προσφώνησις Βαρβάρη*.

Ferretorum autem potissimum duo erant genera: *Lectica* & *Sandapila*. Uti scitissime monet Kirchm. de Fun. II. 9.

Demonstravi hæcenus lecticis elatos mortuos, sciendum tamen etiam est, honestiores & opulentiores amicos suos equis vel lecticis fuisse profectos, ut monet Meurf. de Fun. c. 9.

C A P. XIII.

De Lecticariis, seu Lecticarum Bajulis.

SI quidem diximus ante, quod lectica hac resupini ferebantur, videamus nunc qui gestatio hæc fieri solebat. Is qui vehebatur, succollobatur à pueris huic operi propriis

priis, (mulieribus namque gestari nefas habebatur. Novarinus Schediasm. XII. 20.) Hinc sellam gestatoriam eam vocat. Suet. in Neron. Et Curt. 7. 6. *subire Lecticam* id est humeris portare. v. Sertorius Ursatus de Not. Rom. in voce *Lectic.*

Probatur id præterea ex Seneca *Epist. 81. Item de omnibus istis dicas, quos supra capita hominum, supraque turbam, delicatos, lectica suspendit.* Et Juvenal. *Sat. 6.*

*Quam quæ longorum vebitur cervice
Syrorum.*

Ad quem locum ita Scholiastes: *vebitur*, id est, *lectica*. Falsum igitur fuisse patet Gonsalium ad Petronium p. 103. putantem, *lora a collo pendentia ponderi minori, cum labore sublevando interdum superaddita*. Minime enim id probat locus Martialis *lib. 2. Epigr. In fictum divitem.*

Quem grex togatus sequitur & capillatus,

Recensque sella, linteisque, lorisque.

Primo

Primo enim notandum monet Scheff. de Re Veh. 2. 5. non hic agi de *lectica*, sed *sella*. Secundo, lora illa non dicuntur facere ad gestationem, sed spectare ad sellam, propter ipsa linteaque; sella nominatur recens, ut adeo ille locus ad probandum hoc non valeat.

Servi illi vel pueri a lectica quam gestabant dicebantur lecticarii. Horum frequentissima fit mentio apud Scriptores: Cicero in Epist. ad Famil. 4. 12. *Coactus sum in eadem lectica, qua ipse delatus eram, meisque lecticariis in urbem deferre.* Suet. in Calig. 58. *Ad primum tumultum lecticarii cum asseribus accurrerunt.* Hi lecticarii vocantur Geruli Senecæ de Benef. III. 28. *Quo tandem raperis ab istis gerulis, cubile istud tuum, id est, lecticam in qua cubas, circumferentibus.* Meminit quoque eorum Seneca de Constant. 14. *Quid refert, quantum habeat, quot lecticarios, quam oneratas aures, quam laxam sellam.*

Idem

Idem *lib. 4. Epist. 29.* Non turba servorum lecticam tuam per itinera urbana & peregrina portantium. Et Tacitus cum Galbæ Cæsar's mortem describit: Omnes ait, diffugerant, præter unum centurionem, nomine Sempronium, qui nullo privatim beneficio, sed honestati, majestatique Imperatoris opem ferens solus stet ante lecticam: sublataque voce centuriali, jubebant milites irruentes parcere Imperatori, & cum diu repugnasset, tandem corruit. Tunc Galba trepidatione lecticariorum projectus e sella. Noti sunt lecticarii ex inscriptionibus vetustis. Reinesius XI. 104.

O S S A

T E R E N T I Æ H I R E

S A L V I Æ

A. T E R E N T I V S. A. L.

S E L E V C. L E C T I C A R.

Alias duas habet Spon. in *Miscell. Erud. Ant. pag. 223.* prima ita habet.

F E L I X L E C T I C A R I V S

R E G I L L I.

Altera

Altera

M. VLPIVS AVG. L. ERA-
STVS EX N. DECVRIONIS LE-
CTICARIORVM FECIT EX-
PERMISSO DECRETI IRI PO-
STEA JANVARIVS ET SATV-
RIO SCRIBÆ LECTICARIORVM
EX PERMISSV PONTIFICIO-
RVM FECERVNT SIBI ET SVIS
EX DECRETO PONTIFICVM
ITEM SATVRIO COJVGI SVÆ
AVRELIÆ SEBERÆ BENE FE-
CISSE JANVARIVS AVRELIO
FORTVNATO ET VICTORINO
FILIIS BENE FECIT SATVRIO
FELICI ALVMNO BENE FECIS-
SE POSTERISQVE EORVM.

Et Gruterus pag. MCXI. n. 4.

DIOGENES. POMP. LECTIC.
JOLE. POMP. TONTR.

Ubi licet *Lecticariam* intelligat Il-
lustrissimus Scaliger, pace tanti vi-
ri dixero, lego *Lecticarius*, quia
Diogenes nomen viri est.

Imo

Imo corporis *Lecticariorum* mentio
fit apud Gruterum DXCIX. n. 11.

DIS. M. TI. CLAUDIO. AUG.

LIB. TIGRANO.

EX. CORPORE. LECTICARIO-

RUM. CÆSARIS. VIX.

ANNIS. LXXXV. M. LICINIUS.

ATIMETUS.

ET. SEXTIA. FELIX. BENE.

MERENTI. POSUERUNT.

Tigranus hic libertus est, & tamen
ex *Lecticariorum* corpore, qui Cæ-
sari ministrabant. Quamobrem se
nescire, ait Scheff. de Re Veh. I.
10. qua ratione Lipsius ex hoc lapi-
de probare conatus sit, *lecticario-*
rum ministeria inter servilia fuisse,
licet enim ita obtinuerit apud pri-
vatos, tamen aliter publice se res
habuit.

Quod autem dicitur in hac inscri-
ptione, fuisse illum Claudium ex
corpore *lecticariorum* Cæsaris, an-
ceps me dubitatio torquet, an spe-
ctet eo, ut constet Cæsarem ejus-
modi

modi habuisse corpus in usus suos
privatos, an vero potius id corpus
Cæsaris, Cæsaris auctoritate fuisse
constitutum in usus publicos & com-
munes. Huic enim & similibus cor-
poribus Cæsares suam olim dabant
auctoritatem. Inde Marcianus in *L.*
3. ff. de Collegiis. Nisi ex Senatuscon-
sulti auctoritate vel Cæsaris collegium,
vel quodcunque tale corpus coierit, con-
tra Senatusconsultum & mandata &
constitutiones, collegium celebrant. Vi-
ideo tamen Popmam de *Operis Ser-*
vorum pag. 47. hanc inscriptionem in-
telligere de *Servis fabricatoribus lecti-*
carum, quod tamen ego non probo,
quoad illic autem simul ab eo addu-
ctam *L. 65. §. 2 ff. de leg. 3.* concedo.
Notatu quoque dignum puto eos qui
erant in ejusmodi corporibus, uno
nomine *Corporatos* dictos. Ut in *L.*
4. C. de SS. Eccles.

Ejusmodi Cæsarianorum lectica-
riorum adeo grande fuit agmen,
ut nominibus & præpositis distin-
gue-

guerenrentur , Pign. de Serv. pag. 275.

JCti cum sæpissime lecticariorum faciant mentionem , ex sexcentis locis pauca hæc feligam. Vide l. 8. §. 2. de leg. 1. l. 49. pr. de leg. 3. l. 13. de Aur. & arg. leg. l. 29. de V. O. l. 99. §. 4. de leg. 4.

Aliquando præter hos servos etiam alios amicitiae officiique causa ministerium hoc subisse , docemur ex veterum monumentis. Suetonius in Claud. 10. *Ab his (militibus) impositus lectica , & quia servi diffugerant , vicissim succollantibus in castra delatus est.*

Hos lecticarios *ad lecticam homines* vocat Catul. Epigr. 10. Meminit etiam eorum Casalius , de Rit. Sacr. & Prof. pag. 144. plura vide apud Pignor. de Serv. pag. 130. & 208. Et Popmam de Oper. Serv. pag. 43. Græcis *Lecticarii* vocantur $\Phi\omicron\rho\rho\acute{\iota}\Phi\omicron\rho\rho\iota$: Unde Glossæ veteres Lat. Græc. *Lecti-*

Lecticarius Φορτοφόρος, κλινοφόρος.

Præter lecticarios fervos, quos honoratissimus quisque alebat, alii quoque abjectæ conditionis fuere publici, qui mercede conducti iis eandem præstabant operam, quibus ea non erat fervorum copia. *Quod genus hominum cum esset vilissimum & sordidissimum, oculis naribusque molestum, trans Tiberim fuisse remotum Panvinius censet ex Nov. 43. Cui etiam suffragatur Artemidorus. lib. I. cap. 53. Corianiam exercere malum omnibus, corpora enim mortua abjectat cerdo, ideoque ab urbe secluditur. Imo lecticarios forsan de cerdonibus accipiendos esse, putat Famianus Nardinus in Roma Vet. VII. II.*

Erant plerumque hi lecticarii homines robusti quadrati ac proceri. Unde formosos calones eos vocat Seneca. Epist. III. *Quoties mihi occurrit domus splendida, cohors culta fervorum, lectica formosis imposita caloni-*

lonibus. Tales habebantur, Liburni, Cappadoces, Syri, Medi, Germani, Martialis de Syris lib. 9.

Octo Syris suffulta datur lectica puellis.

Et Juvenalis Sat. 7. de Medis.

— *longo premit assere Medos.*

Iterum Martialis de Syris,

Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Et Juvenalis Sat. 6.

Quam quæ longorum vehitur ceruice Syrorum.

Cl. tamen Lipsius Elect. lib. 1.

cap. 19. Duas tantum nationes memorat: primo, Germanos, quod probat ex hisce Tertulliani lib. de Virg. Vel. Non vestium tadia, non Gallicos vultus, non Germanicos bajulos, quæ nuptiarum gloriam accendunt.

Et Clæmentis Alex. pædag. lib. 3. cap. 4. Qui lecticas mulierum in altum tollant, & cum impetu bajulent Germani multi. Adde Tacitum Hist. L.

5. cap. 15. Germanos fluminibus suetos levitas armorum & proceritas corporum

attol-

attollit: Secundo *Liburnos*, testem
 producens Juvenalem *Sat.* 6.

— — *turba cedente vehetur*

Dives, & ingenti curret super ora
Liburno.

Adde & idem alibi:

— — *primus clamante Liburno*

Currite.

Dubius quidem est Lubinus ad prio-
 rem Juvenalis locum an de *lectica*
ipsa, an vero de *lecticariis* sit intel-
 ligendus locus, & *Liburnum lecti-*
cam dictam putat, deceptus procul
 dubio est a Scholiaste vetere qui ad
 d. l. ita habet: *Liburno, a lectica*
magna Liburnatos, & Gerulos Liburnos,
 quæ verba *a lectica magna* procul du-
 bio ita intellexit Lubinus, ac si $\tau\omicron$ *Li-*
burno explicarent, ideoque *Libur-*
num dixit *magnam lecticam*. Verum
 enimvero non hæc Scholiastæ mens
 fuisse videtur, quasi a *Liburno* id
 est, *lectica magna* (secundum Lu-
 binum) diceretur *Liburnati*, seu *Li-*
burni, verum e contrario *Liburnos*
 esse

esse dixit a *lectica*. Ubi a *Lectica Liburni* sunt qui eam gestant, pari modo ut a manu, a pedibus, a janua, ab epistolis, a libellis, a frumento, ab atrio, & similibus istius generis, pro ministris servisve, qui talia curant, apud probatos auctores, & in inscriptionibus antiquis occurrunt sæpissimè. Indequè *Liburnata lectica* dixit Scholiastes Juvenalis non quod esset e *Liburnia*, sed quod a servis *Liburnis* gestaretur. De Capadocibus firmat id Fragmentum Petronii *Tragurianum* pag. 34. *Habebamus tunc hominem Cappadocem, longum, valde audaculum.* Et *Martialis lib. 6. Epigr. 77.* quando Afrum quendam & pauperem deridet, quod *lectica* gestari vellet.

Cum sis tam pauper quam nec miserabilis frus;

Tam juvenis, quam nec Parthenopæus erat;

Tam fortis quam nec cum vinceret Artemidorus;

N

Quid

*Quid te Cappadocum sex onus esse
juvat?*

*Rideris, multo magis traduceris
Afer,*

*Quam nudus medio si spatiere foro
Non aliter monstratur Atlas cum
compare mulo,*

*Quaque vebit similem bellua ni-
gra Lybin,*

*Invidiosa tibi quam sit lectica, ree-
quiris?*

Non debes ferri mortuus hexaphoro
At Stanislaus Lobierzyckius, de lu-
xu Rom. lib. 1. cap. 5. plurimum na-
tionum facit mentionem, & super-
rioribus duobus a Lipsio productis
quos jam indicavimus, addit *Medos*
& *Syros* item *Mesos* eodem auctore
Juvenale.

— — — *Et duo fortes*

*De grege Mesorum qui me cervicem
locata*

*Securum jubeant clamoso insisterem
circo.*

Intelligit igitur de lecticariis, id est
lecti

lecticarum bajulis hunc locum Kobierzyckius, ut & Lubinus Gonsalivusque, sed Cl. Schefferus de *R. V.* 2. 4. secutus Lipsium, accipit de *sellarum bajulis*, quod ut clarius appareat, en ipsissima Lipsii verba: *Nam sellis, ait, deferebantur in circum sive theatrum, & in iis etiam per sedebant.* Idque adstruit auctoritate Suetonii. Ego vero nullam video rationem, quo minus accipiamus de *lectica*, nam minime est incredibile, lecticis eos vectos fuisse, cum jucunditatis quoque gratia (ut ante dixi) iis fuerunt usi, quod autem ad circum vel theatrum se deferri juebant, omnino factum est animi gratia. Aliam præterea rationem pro se militare existimat Schefferus nempe, *nullas lecticas a duobus fuisse portatas*, hic autem mentionem fieri *duorum gerulorum*, cujus contrarium, quoad veteres, patet ex Petronio *cap. 56.* (de quo loco mox plura) ubi procurator insulæ Bargates fer-

tur *a duobus*; quoad nostram ætatem res est exploratissima, videmus enim etiamnum adhuc Hagæ Comitum aliisque in locis, homines in lecticiis a duobus portari, quod nec de prisca temporibus est minus verosimile.

Verum redeamus ad lecticaricos nostros, quos diximus fuisse *longos quadratos, robustos*, & ἐν παρόδῳ addamus, quod ne his quidem contenta veterum (præcipue fœminarum) molities, voluerit *formosos* sed quorsum hi *formosi Calones* (ut cum Seneca loquar) ad explendam ineffabilem veterum libidinem, seu quis enarrare possit illorum temporum intemperantiam & lasciviam quis tetra & horrenda illorum seculorum adulteria? non tantum enim cum formosis lecticariis se commiscebant fœminæ, sed & gladiatorum amoribus ardebant. Eorum enim gratia, si quos firmo & valenti corpore conspexissent, desideria accensæ, conjugia relinquebant, &

cupp

cupidine stimulante , vix non ex arena ipsa ad genialem lectum pertrahebant (de hac libidine & pluribus intollerandis extat Juven. Sat. 6.) Atque ut etiam antiqua illa , recentiorum exemplorum commemoratione condiamus , cum promptus sit præsertim & facile in omnem libidinem effervescentes animus muliebris , referre lubet quædam ex Jovio in *Elog. l. 3.* de libidine mulierum Infubrarum , tempore Galeatii Sfortiæ. *Ea tum erat , inquit , ex multo otio luxuriantis sæculi conditio , in ipsis præcipue nobilioribus matronis , ut totum pudicitie decus ab humanitate aula alienum prorsus & subagreste putaretur. Auxerat hoc malum principis libido : Erat enim tunc vulgatum inter fœminas , nullam ex principis concubitu fieri impudicam , earumque maritos , qui ineptis hirci videri possint , ita excellere aureis cornibus , ut dignitate cunctos anteirent. Acute fatis & Constantinopolitanæ urbis im-*

pudicos cives, & libidini deditos; perstrinxit Andronicus Imperator, qui cornua cervorum insignia in porticibus fori suspendi iussit, non ob speciem ostendendæ magnitudinis, sed potius, ut foeminarum, quas ipse corrumpibat, & civitatis mores notaret; sed ut ad rem redeamus, contemplabimur nunc vestes nostrorum lecticariorum.

Vestiti erant hi servi pœnula colore tincta rufo, cum quia illa arceret pluviam, tum quod promiscue ea viatores uterentur, ut notat Pignorius de Servis. pag. 262. quapropter Seneca de Benefic. lib. 3. cap. 28. *Quo te penulati isti, in militum & quidem non vulgarem cultum subornati?* Ubi per penulatos istos Seneca intelligit servos ad Lecticam, ac militarem in modum vestitos, pœnula scilicet (quæ rufa vestis erat militum.) Hanc pœnulam tunicæ, quæ alias solennis fervorum erat vestis superinjiciebant. Huc respicit Martialis

tialis in Lemmate Canusinae Rufae.
*Romae magis fuscis, vestitur Gallia
 rubris*

*Et placet hic pueris militibusque
 color.*

Tunicam autem alias servorum so-
 lennem fuisse vestem patet ex Prisc.
*lib. 5. Vos quibus cordi est intra tuni-
 cam manus laeva, dextra intra penum-
 berile. Ex Plaut. in Amphitr. Act. 1.
 Sc. 1.*

*Advenisti audaciae columnen, con-
 suetis dolis.*

SO. *Imo quidem tunicis consutis
 huc advenio, non dolis.*

Phocd. lib. 2. Fabular. de Atriense.
*Qui tunica ab humeris linteo pelusio
 Erat destrieta —*

Juven. Sat. 6. v. 475.

— — ponunt

Cosmeta tunicas. —

Et idem Sat. 1. v. 93.

— — *Simplexne furor sestertia centum
 Perdere, & horrenti tunicam non
 reddere servo.*

Sic & Gellius *lib. 1. cap. ult.*

Plutarchus, seruo suo, nequam homini & contumaci, sed libris disputationibusque philosophiæ aures imbutas habenti, tunica detraxi, ob nescio quod delictum, eadique eum loro iussit.

Aperte Syros a pœnula Canusina, nomen a Canusino oppido, ubi contexebantur, *Salm. ad Tertull. de Pall. pag. 8. referente, canusinatos appellat hoc versu.*

Ut canusinatus nostro Syrus asserere suadet.

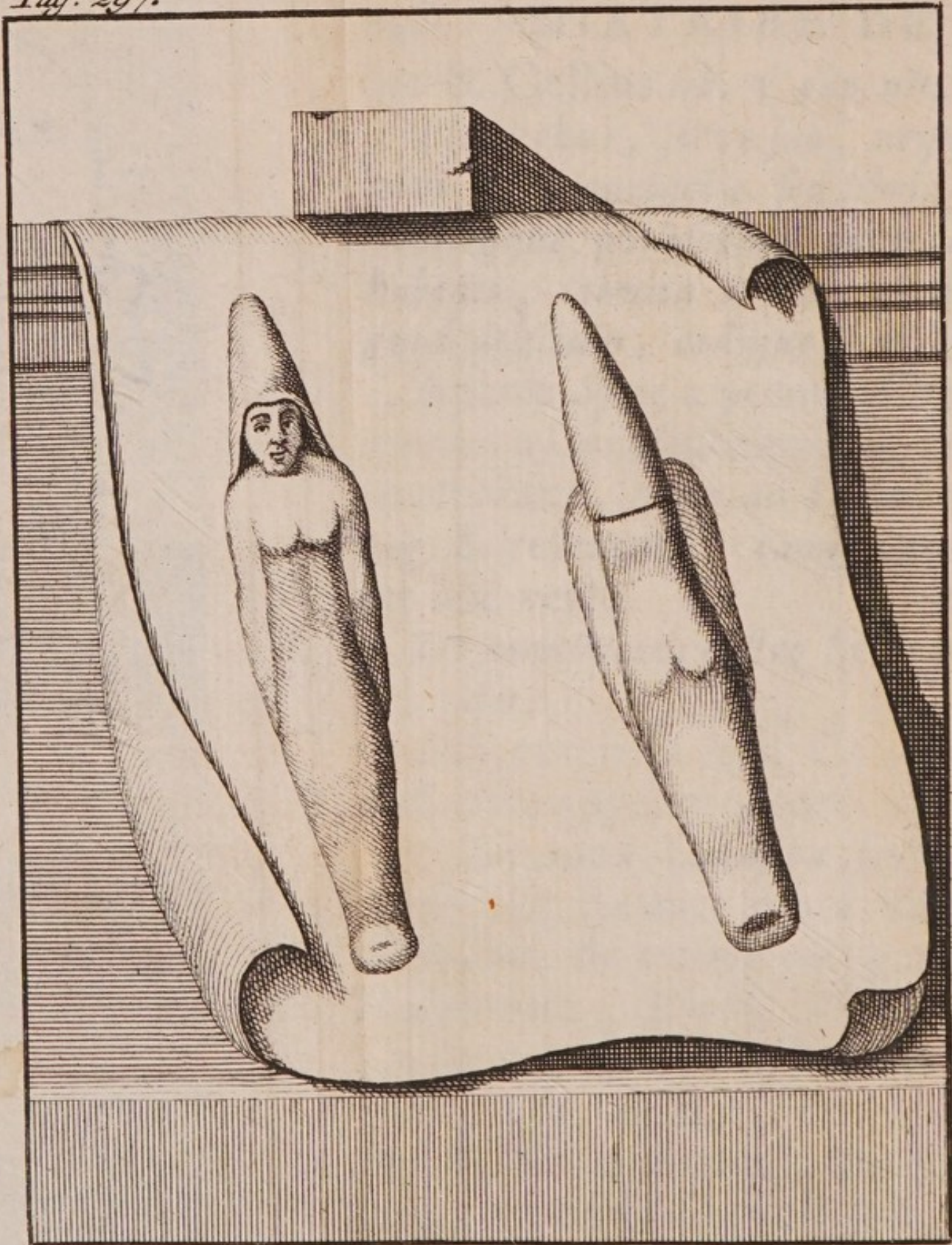
Alii autem a lana Canusina Canusinatos appellatos contendunt, & siue dicamus *Canusina* siue *pœnula* idem esse dicunt. plura vide apud *Bartolini. de pœnula cap. 5. & 8. & Rubenium, Elect. lib. 2. cap. 12. Lipsium in not. ad d. Senecæ locum. Ferrarium, de Re Vest. p. 2. lib. 2. cap. 8. Et in Analect. cap. 7. Oisellium, in notis ad Gell. lib. 13. cap. 21. aliosque viros præclaros.*

Sed ut magis de pœnula constet
haud

haud gravabor figuram ejus hic apponere. En itaque pœnulæ puerilis effigiem, quam exhibet duplex marmor Patavinum, editum a Cl. Equite Sertorio Orfato, nobisque etiam ob oculos positum ab Octavio Ferrario de *Re Vest. part. 2. lib. 2. cap. 8.* Sed invenio hic duas pœnulas sine, alteram cum cuculla, patet igitur bini fuisse generis pœnulam, Cucullus etiam pœnulæ appensus apparet & quidem acuminatus, in subjecta icuncula, procul dubio Ægyptiaca, quam beneficio Equitis Joannis de Larzara, se habuisse refert Ferrar. *d. 1. cap. 7.* Ex quo & nos hic visui tuo sistimus, lector. Veram quoque & justam pœnulæ (licet elavatae) formam, ex Bosii *Roma subterranea* ostentat. Ruberius de *Re Vest. lib. 1. cap. 6.* Ex eoque nos hic. Quod si quis plures pœnularum figuras videre aveat, adeat scriptores de *Re Vestiaria*, mox adductos.

Postquam diximus de habitu Gerulorum, verbo numerum, quo usi sint veteres in lecticaria hac gestatione, ut subjiciamus, res ipsa postulat. V. Manutius. ad Ciceron. Epist. ad Famil. 4. Epist. 12. Beatiores *sex* vel *octo* adhibebant: Tenuioris fortunæ homines *binis* tantum erant contenti. Aliquando & quatuor adhibebant, ita colligas ex lectica, qua philologia subvecta est in coelos apud Marcianum l. 2. cui hos adscribit quatuor: *Laborem, Amorem, Epimeliam, & Agrypniam*, nec aliter virginem decebat, studiosam videlicet, minimeque delicatam.

Ligorius *de Veh. Ant. cap. 21.* ut & Gontalius ad *Petronium c. 56.* tenuioris fortunæ homines duobus fuisse contentos affirmant. Primus hanc suam sententiam firmat ex quodam (ut putat) Suetonii loco, in his verbis: *Martis ade lectica per publicum simul vectus est; ei succollabant deni duodenive servi, quibus longo in itinere*

re vicarium in laborem alii succedebant conficiebantque eo vectationis modo, & longa simul & inquieta, & quam libuisset, accelerata itinera. Verum enimvero locus hic minime, saltem mea opinione, pro eo facere videtur, præterquam enim quod Schefferus, in not. ad Ligor. 21. Suetonii hæc esse verba vere negat, responderi Ligorio posset, si vel maxime concedamus hunc locum esse Suetonii, quibus, quæso, è verbis elicitur fuisse ejusmodi lecticas, quæ a duobus portabantur hominibus, verba enim expresse habent: *Ei succollabant deni, duodenive servi*, non vero *succollabant duo*, quapropter de tali lectica, a duobus gestari solita, nequaquam potest exponi, & ultra octo lecticariis raro fuere olim usi, nisi in supinis delitiis, hic autem memorantur *deni, duodenive*. Hinc Suetonius, de Caligula 43. testatur, quod *interdum adeo segniter & delicate incesserit, ut*

octophoro veheretur, atque appropin-
quanti in urbem, verri sibi vias &
conspergi propter pulverem, exigeret.
 Quærenda est ergo melior auctori-
 tas qua hoc confirmetur.

Secundus opinionem suam ad-
 struit, recte meo iudicio & vere,
 ex Petronio. *cap. 56.* qui sic habet:
Procurator insula Bargates a cœna ex-
citatus, a duobus lecticariis in mediam
viam perfertur, nam erat etiam pedi-
bus ager. Ad quæ ita Gonsalvus:
Tenuiorum olim lectica parva erant,
ut commode a duobus servis possent per-
ferri. Sed carpit super hac explica-
 tione, quamvis sine ratione, Gon-
 salvum, Scheff. de *R. V. 11. 5.* Ali-
 terque locum explicat, quando ita
 „ ait: Hoc modo & procurator il-
 „ le succollatus esse potuit a duobus
 „ lecticariis, non ad lecticas feren-
 „ das, sed lectos in triclinio curan-
 „ dos, constitutis, cum præsertim
 „ excitatus a cœna dicatur. Neque
 „ enim fieri omnino poterit, ut le-
 „ ctica

„ctica etiam minima , & in ea cu-
 „bans adultæ ætatis homo a duo-
 „bus tantum recte gestaretur. In-
 telligendum igitur locum existimat
 de ministris tricliniorum , (quod &
 putasse video Barthium *Advers. lib.*
12. cap. 1.) eumque in finem addu-
 cit Petronii locum quendam qui ita
 habet, inquit : *Insecutusque est lectica-*
rius , argentumque inter reliqua pur-
gamenta scopis cœpit verrere. Sunt for-
 tian editiones in quibus ita habetur,
 sed tum ego corruptum locum cen-
 seo , proque *lecticarius* , *suppellecti-*
carius legendum puto , sed aliæ sunt
 etiam editiones , quæ habent *suppel-*
lecticarius , ita expresse etiam in illa
 quæ impressa est Lugduni , anno
 clo lo cxviii. p. 64. itaque legen-
 dumque omnino *lecticarius* monent ,
 notæ variorum quæ post hanc editio-
 nem habentur , pag. 421. „ *Lectica-*
 „ *rius.* Inter tot res convivii electiss.
 „ lecticario quis locus ? scribend. *In-*
 „ *secutusque est suppellecticarius* , id est,
 N 7 „ qui

„ qui suppellectilem curet, quæ
 „ vox in pandect. & Gloss. D. pari
 modo Janus Dufa in præcidaneis,
 „ D. edit. pag. 493. *Insecutusque est*
 „ *lecticarius, argentumque inter reli-*
 „ *qua purgamenta scopis cæpit verrere.*
 „ Inter tot res convivii multo ele-
 „ ctissimas *Lecticario* quis locus? &
 „ certe, ut, quod res est, fabuler.

Poterat cæna esse sine illo.

„ Sed deformatus haud dubie locus,
 „ & quem in decorem pristinum non
 „ aliter fane reponi posse arbitror,
 „ quam si in *lecticarii* vicem *suppel-*
 „ *lecticarius* succedat, eum dico istius-
 „ modi suppellectilem qui curet,
 „ quique provinciæ adco mundulæ
 „ præfectus jure optimo, suoque
 „ ipsius meritissimo cluat, ne vide-
 „ licet abs Eucolpio & cæteris in-
 „ juria, laudatus ob elegantias Do-
 „ minus existimetur, *lecticarium*
 „ argento admovere ausus, ὄνον (quod
 „ dicitur) πρὸς λύραν. quo quid ab-
 „ surdus? Rescribatur proinde: *In-*

„ *secu-*

„*secutusque est suppellecticarius.* Quam
 „vocem pandectæ veteres pro Ro-
 „mana identidem agnoscunt, asse-
 „ritque præter probæ & antiquæ fi-
 „dei, monetæque Glossarium de
 „serv. illud multo elegantissimum,
 „quod rei nostræ literariæ, in com-
 „mune, præsertim, Antiquariæ,
 „gratificatus est non ita pridem in-
 „dustriosissimus Typographorum
 „Henricus Stephanus. Similiterque
 hanc lectionem admittit Erhardus in
 Symbolis, d. editionis pag. 818. te-
 stem producens Raderum ad Martia-
 lem *lib. 14. Epigr. 72.*

Sponte igitur corrui præsidium
 quod in hoc loco posuerat Scheff. d. l.
 Secundum ejus quod attinet argu-
 mentum, dum putet impossibile esse
 ut adultæ ætatis homo a duobus le-
 cticariis! vehatur, quam sit fragile
 jam ante me ostendisse puto, sed ut
 occurram alicui nondum forsitan hac
 correctione contento, paulo accu-
 ratius demonstraturus ero, ita legi
 omnino

omnino debere, quia quod hic dicitur fervorum suppellecticariorum erat officium vel etiam scopariorum; Leticariorum autem pro ministro triclinii nec in Pignorio de fervis, nec in Popma de operis fervorum, invenio, qui procul dubio hoc non ignorassent, & involvissent silentii peplo, suppellecticarii vero apud Pignorium sunt noti p. 208. suntque iidem qui in Inscriptionibus dicuntur *a suppellectile*: Ejusmodi generis duas exhibet nobis Pignorius, quæ Romæ inventæ sunt, quas hic proferre fas esse diximus. Prima ita habet.

N E S T O R I

L. C Æ S A R I S. S E R.

G E R M A N I C I A N U S

A. SUPPELECTI. VIX. A. XL.

Secunda.

E U M O L P U S C Æ S A R I S

A. SUPPELECTILE.

At, inquit Pignorius, in palatio fuit & SUPPELECTICARIUS CASTRENSIS, &
DO.

DOMUS AURIF. ut indicant veteres cippi sepulchrales.

Hi vero *suppellectarii* vestes non curabant, sed *suppellectilem*, quibus vestes non adnumerantur ut monet Pomponius in L. 1. ff. de supell. leg. *suppellex est domesticum patrisfamilias instrumentum, quod neque argento, aurove factum, vel vesti adnumeratur*; quæ tamen magis dicta monet Pignoni ad regulam sæculi severioris, quam ad recentioris luxum. Vestibus autem præerant peculiare servi, dicti VESTIARI. quos *domo cum omni jure suo, sicut adstructa est mensa legata, cedere legato scripsit Julius Paulus lib. 3. sent. tit 7.* Inque inscriptionibus vocantur *A Veste*, & *ad Vestem* pari modo ut *suppellectarii a suppellectili*. sic in his quos exhibet Pign. d. 1.

T. STATILIUS
MALCHIO
AD VESTEM.

Et

Et

BYRÆ. CANACIANÆ. LIVIÆ.
AUG. SER. A. VESTE. MA-
GN. &c.

Item.

ARION. CÆSARIS. N. A. VES-
TE. MATUTINA.

O S S A

VIBIÆ. SUCCESSÆ. LIVIÆ.
AUG. SER. AB. ARGENTO. PO-
TORIO. ITEM. A. VESTE. L.
VIBIUS.

Sed redeamus ad medicinam cor-
rupto Petronii loco adhibitam, &
ei aliquid addamus ut sit fortior, &
majoris effectus.

Quos hic lecticarios ministros tri-
cliniorum appellat, non nisi sub
nomine plane alio, LECTI-
STERNIATORIS nobis oc-
currere memini. ut ostensum in
Disfert. de Lectis.

Accedit & alia ratio ob quam re-
ctissime ita capi potest d. Petronii
c. 56. locus, quæ elicatur ex his ver-
bis,

bis , *a cœna excitatus a duobus lecti-*
cariis in mediam viam perfertur , nam
erat pedibus ager. Tres hic deprehen-
do rationes ob quas de lectica com-
mode intelligitur , prima est in ver-
bis : *a cœna* , quo tempore lectica
vehi se patiebantur veteres , ut pa-
tet ex Dissert. de lecticis. Secunda
est , quod quod forsitan hoc fecerit ,
ut occurreret morbis , & cibus me-
lius in ventriculo concoqueretur ,
ope istius motus leviusculi , quæ ge-
statio causabatur. V. D. Dissertat.
Tertia erat , quod *ager esset pedibus* ,
quales lecticis usos , dixi in eadem
Dissertat. Hæc impræsentiarum
sufficiant ad intellectum hujus loci ,
revertimus igitur ad numerum le-
cticariorum , dicimusque plerum-
que adhibuisse sex. Unde Græci
ἑξάφορον *lectica* dicitur : Et modo
Hexaphoros , modo *Octophoros* , pro-
portantium numero vocatur. Mar-
tialis lib. I.

Cum tibi non essent sex millia Caci-
liane. In-

Ingenti late vectus es hexaphoro.
Et idem lib. 6.

— *non debes mortuus ferri hexaphoro.*

Rursus idem alio loco.

*Octophoro, sanus portatur, Avite,
Philippus*

*Hunc tu si sanum credis, Avite,
furis.*

Superiora itaque abunde satis quum affirmant, vehiculum hocce ab hominibus fuisse portatum, non possum non, quin tollam errorem Joannis Corasii *Misc. Jur. Civ. lib. 3. cap. 20.* Et Pyrrhi Ligorii, docentium lecticas octo habuisse rotas, simulque notem Ligorium in tam breviter invicem sequentibus verbis sibi contrarium. In principio enim *Capitis 21. de Vehic. Ant.* ita habet :
 „ Octophoron vel Octophorum erat
 „ currus cum rotis octo, unde Octo-
 „ phorarius dicebatur, qui & quo-
 „ piam merces conducebat. A quo-
 „ vis latere rotas habebat quatuor,
 „ quali

,, quali apud Romanos solus usus est
 ,, Caligula: *Paulo post addit*: de hoc
 ,, loquitur Suetonius in rebus Caji,
 ,, *habebatque lecticam gestatam a servis*
 ,, *octo*, unde dicta fuit Octophora.
 ,, Gestata fuit humeris &c. Quæ-
 so quomodo hæc conveniunt, an
 non ipse destruit in sequentibus quod
 in prioribus dixerat: Insuper loqui-
 tur de *Octophorario*, quæ ficta ab
 ipso, barbaraque vox, scriptoribus
 prorsus ignota. Dicit quoque quod
 hoc vehiculum *eas habuerit commo-*
ditates, ut vector ubique potuerit stare,
& in quamlibet spectare partem, Unde
 hoc colligat nescio, ego sane lubens
 fateor me hæcenus nullibi hoc re-
 perisse: Affirmat porro *a mulis fuisse*
portatam lecticam, ast nullis auctori-
 tatibus probat, nec tales producere
 potuisse credo, fallitur enim (ut
 credo) iterum Ligorius, de *Baster-*
na forsan hoc legit, & ad *lecticam*
 transtulit: Basternam enim a Bur-
 donibus, qui latinis vetustioribus,
 sunt

sunt muli, fuisse portatam novi. Sic enim in carmine veteri de basterna. *Hanc geminus portat, duplici sub robore burdo.* Non vero lecticam. Id enim indicare videtur Vossius in Etymologico, quando ait: *Basterna in eo a lectica veterum differebat, quod illa ferretur a servis, hæc traheretur a burdonibus.* Ast non satis caute etiam dicit Vossius, quod traheretur a Burdonibus, ab iis namque fuisse portatam, abunde demonstrant verba Salmasii ad Lampridii Heliogabalum cap. 25. *Quicquid ferendo est Βασόν est dictum. Unde verbum Βασάζειν. A basto igitur basterna, h. e. Φορείον.*

Videmus igitur differentiam inter lecticam & basternam primam, quod illa portaretur ab hominibus: Hæc a jumentis. Secunda est, quod illa esset vel clausa, vel aperta: Hæc semper clausa, Basternarum enim ubicunque fit mentio semper clausa est intelligenda. Unde in Epigrammate veteri.

Att;

*Aurea matronas claudit basterna pu-
dicas ;*

Addam & tertiam : quod basternæ ad solas pertinuerint mulieres : lecticæ vero & ad viros , & ad fœminas.

Illud tamen simul notandum hic est , quod ubicunque invenimus mentionem fieri lecticæ *Mannalis* , intelligenda omnino sit *Basterna*.

Dixi modo quod *a burdonibus gestata Basterna*, ἐν παρόδῳ igitur ostendam crassum Accursii errorem , in *l. 49. ff. de leg. 3.* *Burdones* explicans, *baculos quibus effertur domina: eosve qui dominam portabant.*

Dixi modo quod *Ligorius* existimet *a mulis fuisse portatam lecticam*, idque de *basterna* intelligendum monui, quibus tamen hoc addo, quod si concederem *a mulis fuisse portatam lecticam* (quod hætenus non legi) existimem vero proximum, id non nisi in longissimis itineribus fuisse factum. Ab *Elephantis* tamen
lecticas

lecticas portatas observo ex Plinio *lib. 8. cap. 2. Postea & per funes incessere* (Elephantis) *lecticas etiam ferentes, quaterni singulas. Vel ut habent alii, lecticis etiam ferentes. Ubi numerus quaternarius, homines quatuor exprimere debet, quia minimum quatuor in lectica fuere (scilicet tali, ab Elephantis portata,)* ita enim mentem esse Schefferi *de R. V. 2. 5.* credo. Illud autem præterea animadvertendum est, fuisse eam lecticam, non ordinarii vel recepti generis, verum admirationis & spectaculi causa sic adornatam.

Demonstravimus supra lecticarios appellatos, qui ferendis ac bajulandis lecticis inserviebant, nunc jungimus eodem verbo sæpe & eos appellatos, qui fellas portarent. Docet hoc dilucide Suetonius in *Oth. 6. Tunc abditus prope muliebri sella, in castra contendit, ac deficientibus lecticariis, cum descendisset, cursumque cepisset, laxato calceo restitit, donec*

donec omiffa mora succollatus, & a præfente comitatu IMPERATOR confalutatus, inter fauftas acclamationes, ftrictosque gladios ad principia devenit. V. Chimentell, de Hon. Bifell. cap. 9. & Lips. Elect. 1. 19.

Lecticam autem (quod non prætereundum exiftimavi) in fignificatio-
ne plane extraordinaria pro prædio ad
quod *lectica* pervenitur, invenio apud
Anaftafium Bibl. in S. Had. pag. III.
Monafterium, ait, *B. Laurentii*.

--- Simulque & *lecticariam* qua vo-
catur *Asprula*.

Argutiffimus & festiviffimus Mar-
tialis. 12. 58.

Lecticariolas vocavit meretrices
quæ cum *lecticariis* folebant con-
tuefcere.

Ancillariolum tua te vocat uxor, &
ipfa

Lecticariola eft: eftis, *Alanda*,
pares.

Quæ verba interpretatur Gallix de-
cus Adrianus Turnebus Adverfar

30. 26. *Lecticariola* qua se prostituta
servis lecticam succollantibus, qua sordidissima libido est. V. Gruterus in
tom. 1. Thes. Critico pag. 601. Ut
dictus Martialis locus egregie illustratur.

C A P. XIV.

De Lecticariis, seu bajulis funerum.

HÆc de Lecticariis quibus ree
erat cum vivis, superest ut jam
de illis agamus, qui mortuos curabant.
Vocabantur illi modo *Vespales*
modo *vespillones*, eo quod vespertino
tempore mortuos efferrent, sicut
ut alii volunt, veste spoliarentur
qui propter inopiam funebri pompæ
duci non poterant. vid. Festus in
voce *Vespa*. Vossius in Etymologico
co Ling. Lat. Kippingius *Ant. Rom.*
lib. 4. cap. 6.

Dixi de *Vespillonibus*, qua occasione
de varia hujus vocis scriptione
quæ

quædam addere fas erit. Alii enim cum simplici liquida scribunt: Ut Isidorus in Glossis: *Vespilones fossarii, qui mortuos sepeliunt.* Nonnulli vero Vespillo, ut *Lexicon Græcolatinum* vetus: *νεκροθάπτης Vespillo, libitinaris.* Sunt etiam qui Bispellones vel Bispelliones *νεκροθάπται, κοπιαταί, Bispello, νεκροφόρος.* In qua scriptione diversam originem putat eruditissimus Fr. Junius ad Tertull. de *Pall. cap. 4.* nempe a binis palliis, quod scilicet lugubres vestes suis superinducerent. Quamobrem rectissime carpitur a politissimo Kirchmanno de *Fun. 2. 8.* quod ignoraverit literarum B. & V. vicinitatem, & sæpe, imo semper unam pro altera usurpari. Stante sententia nostra ita esse dictos vespillones (qui aliquibus etiam audiunt Vesperones) quod vesperi cadavera efferrent. Elegans de Diaulo Chirurgo Medico Vespillone jocus est apud Martialem Lib. 1. Epigr. 31.

Chirurgus fuerat , nunc est vespillo

Diaulus :

Cœpit , quo poterat , clinicus esse modo.

Diaulus enim primum chirurgus cum inter Clinicos *lectularios* quos vocat Pign. de Serv. pag. 74. (qui præstantiores chirurgis) numerari vellet , nec propter ingenii stupiditatem ad artem adspirare posset , quaesivit aliam viam qua Clinicus fieret factus est Vespillo. Itaque cum lectos & cum lectis habuit quod gereret , uti medici Clinici qui lectos affixos decumbentes curant , a Græco κλίνη , quæ vox *lectum* valet : factus est ergo Vespillo idemque imitavit quod fecerat Chirurgus. Et ideo
Lib. 1. Epigr. 48.

*Nuper erat Medicus , nunc est Vespillo Diaulus ,
Quod Vespillo facit , fecerat & Medicus.*

Id est , antea enim vivos occidit nunc occisos effert : semper illi cu

non vivorum sed mortuorum. Videmus itaque satis (ut puto) clare , hosce vespillones minoris notæ fuisse homines , non tamen infimæ adhuc sortis , teste nobis Sidonio lib. 1. *Ep. II. Solus* , inquit , *Curio meus cum ad vesperasceret , per cathedrarios servos vespillonibus tetriciores , domum raptus ac reportatus est.* Cum igitur vespillonibus tetriciores eos dicat Sidonius , indicat , illorum inter se quoad statum differentiam , vespillones nempe iis fuisse cultiores. Hi vespillones mortuos e plebe in lecto efferebant ad sepulturam , ut lecticarii in lectica. Teste Fulgentio *de prisca. serm.* ex fœce fuisse plebis apparet ex eo , quod furto maxime dicantur fuisse obnoxii , quare si quis stipulatus spondeat furem non esse , vespillonem non esse , utilis est stipulatio. *L. 31. ff. de Eviction.* Et si pollinctor mortuum spoliaverit , datur in Libitinarium institoria actio & furti & injuriarum. *L. 5. §. 8. ff. de Instit.*

Act. Imo adeo odiosum erat vespillonis nomen, ut si quis testamentorum heres institutus, iussus sit vespillonis testatoris nomen ferre, dignitatis rationem habendam responsum sit, & conditionem remitti. Quam vile fuerit ergo *Cathedrariorum servorum* munus, tibi lector judicandum relinquo.

Diversi erant *Vespillones* a *pollinctoribus*, quanquam & *pollinctorem* pro *vespillone*, & hunc pro illo positum invenias. Auctore Reinero Verwei de *variis Unct. gen. Cap. 3.* (*In Synt. Diss. Phil. 2. p. 422.*) quod negare tamen video Meursium de *Funere Cap. 16.* Cui & ego assentior. De *vespillonibus* loquitur Sidonii locus *lib. 3. Ep. 13.* *Moxque sidente strue torrem devolutum reddere pyra fastidiosus pollinctor exhorret.* Nam proprie *vespillonum* munus erat, cum *pollinctores* cadavera lavassent, unxissent, & coronassent, illa efferre, incendere, ac sepelire, unde &

Ustoress

Ustores vocat Catull. Ep. 60. de *Ru-
fa & Rufulo*.

Ab semiraso tunderetur ustore.

Et Martialis lib. 3. Ep. 93. in *Vetu-
stillam*.

Ustorque tedas preferat novæ nuptæ.
Turnebus lib. 14. Adv. cap. 3. scribit,
in antiquo lexico se reperisse: *Ve-
spillonem esse sepulcrorum violatorem*,
quem Græci *τυμβωρύχον* vocant. Quod
intelligitur per antiphrasin, quasi non
sepeliat, sed nudet, & in latino Græco
Lexico, *vispellionem*, & *vespillonem*.
Ubi etiam exponitur ille *νεροθάπτης*,
hic *νεροφόρος*. Ita ut ille funerator sit,
hic cadavera portet. Pollinctor autem
erat servus Libitinariorum, teste Ul-
piano in d. l. 5. §. 8. ff. de *Instit. act.*
Si Libitinaris, quos Græci *νεροθάπτης*
vocant, *servum pollinctorem habuerit*,
isque mortuum spoliaverit. Sed redeo
ad lecticarios, qui inventi primo
memorantur a Constantino pio prin-
cipe, ut gratuitam exportandis de-
functis præstarent operam, eamque

ob causam majori Ecclesiæ Constantinopolis DCCCCL. ergasteria donavit, alia CL. Anastasius cum quibusdam redditibus addidit, quæ numerum MC. ergasteriorum efficiebant, ex quorum pensionibus sumptus funerum fiebant. *Novell. 59. 66. 1. Nov. Leonis 12.* Eorum numerum cum in immensum excrevisset, statutum est a Theodosio Juniore, *ll. 4. C. de sacros. Eccles. ne DCCCCL. excederent*, postea ad MC. excreverunt, & Justinianus in *Nov. 433 in pr. de Nov. 59* DCCC. pauciores non esse statuit. Hi ferebant cadaver, sepulcrum extruebant, & singula quæquæ curabant, unde *κοπιᾶται* id est, *laborantes* vocantur in *Nov. 59. in Gloss. Lat. Gr. Bispelliones νεπροθάπται, κοπιᾶται.* & *Bispello νεπροφόρος* in l. 15. Cod. Theodost. L. XVI. Tit. II. *Clerici vero, vel hi, quos copiatas recens usus instituit nuncupari.* Creabantur a præfecto urbis Constantinopoli. Nullus ipsiss
certuss

certus locus fuit destinatus, ut tamen facile inveniri possent, verisimile est eos constitutum conventus locum & forte tempus habuisse. Vide plura apud Kirchn ann. *de Funer. Rom.* II. 8. Quenstedt. *de sepult. Vet.* 6. pag. 133. Morestell. in *Pompa Ferali.* II. 8. §. 4.

Exemplo Constantinopolitanorum lecticarii etiam Romæ introducti sunt, quos Constantinopolitanis pauciores non fuisse affirmandum videtur; primo enim DCCCC, deinde MC. fuerunt. Cum vero intantum eorum excrevisset numerus, ut ubivis fere prostant, certus illis designatus fuit locus, seu vicus, exinde *Castra Leticariorum* appellatus. Vid. Panciroll. *in descript. urb. Rom. in regione,* 14. Nardinus *in Roma vet. lib. 7. cap. II.*

Ad horum lecticariorum exemplum Romæ, & multis aliis in urbibus institutæ sunt *sodalitates mortis*, quibus mortuis sepeliendis præcipua

cura, referente Baronio: Tom. 3..
 Anno CCCXXXVI. Hanc, in-
 quit, sibi curam sumebant sodalitates
 mortis, ut nemo mortuus supremo fune-
 ris & sepulchri honore careret. Vid.
 Quenstedt. de sepult. Vet. cap. 6.

Descriptos mox lectuarios a qui-
 busdam Decanos appellatos invenio,
 ut in Nov. 43. verum quinam pro-
 prie hoc nomine designati fuerint non
 convenit inter eruditos: quibusdam
 volentibus Decanum fuisse, inter le-
 ctuarios servos primum i. e. anti-
 quiores: quibusdam eum, qui de-
 cem lectuariis præerat. Utraque
 probabilis videatur licet opinio, po-
 steriorem tamen amplectimur. De-
 canatus enim, ut habet Glossa in Ru-
 bric. tit. C. de Decanis, erat decem
 virorum societas, & Decanus qui præ-
 erat. Teste Sertorio Ursato de notiss.
 Rom. in vocibus, Dec. Lectuar. in
 Thes. Ant. Rom. Cl. Grævii. Tom.
 11. pag. 668. horum decanorum quo-
 que fit mentio in L. 4. C. de Sacrosf.
 Eccles.

Eccles. Et in veteri inscriptione apud
Pign. *de Serv. pag. 275.*

TI. CLAUDIUS.

AUG. L. QUADRATUS.

DEC. LECTICARIORUM.

BRITANNICI.

Quamvis autem horum Lecticari-
riorum munus erat, defunctorum
corpora efferre, sæpe tamen hono-
ratissimi quique pietate, & vite san-
ctimonia celebres, sacerdotum propin-
quorumque manibus excepti perpetuis
sedibus illati sunt, ut loquitur Sido-
nius Apollinaris. lib. 2. Epist. 8. Sic
Romualdi Abbatis S. Emmerani,
qui Ratisbonæ mortuus est anno do-
mini 1007. teretro Henricus Ger-
manorum Rex, & postea Impera-
tor, proprium supposuit humerum,
ut illud ad sepulturam deferret, uti
ex Arnolfo Comite refert Baronius
Nazianz. in orat. de funere Basilii.
Et Epiphanius, lib. 3. tom. 1. Hæ-
res. 71. scribunt, *mortuos in Lecticis*
vel lecticulis ad locum sepulturae mani-

bus sanctorum exportatos. D. Hieronym. de Paulæ matris funere. Ex-
hinc non ululatus, non planctus, ut
inter seculi homines fieri solet, sed Psal-
morum linguis diversis examina concre-
pebant. Translata est Episcoporum ma-
nibus, & cervicem feretro subjicienti-
bus, cum alii pontifices lampades cereas
que præferrent, alii Choros Psallentium
ducerent. Sic cadaver B. Fulgenti
per sacerdotes deportatum legitur in
eius vita: Mane vero postquam mul-
titudo maxima populorum de locis fini-
timis ad exequias venit, sacerdotum
manibus ad ecclesiam civitatis deporta-
tus, sortitus est honorabile monumentum.

Aliquando & a filiis lectus funebris
portabatur: Metellus inter felicita-
tis humanæ rara exempla numera-
tur quod præter honores amplissimos,
& principale in Republica fastigium,
quatuor filii, unus Consularis & Cen-
sorius, alter Consularis, tertius Con-
sul, quartus Candidatus consulatus.
Vell. Pat. 1. 2. 7. Vel ut Plinianiss

utar verbis. *lib. 7. cap. 47. quatuor filiis illatus rogo, uno Pratore, tribus Consularibus, duobus Triumphalibus, uno Censorio.* Hoc enim magis est feliciter de vita migrare, quam mori. Tale quidem funus Metellum decuit, qui acres innocentisque pro Republica, Africano mortuo contentiones remisit, cum suis ipse filiis imperasset. *He filii, celebrate exequias, nunquam civis majoris funus videbitis. Sic Pauli quoque Amilii funebri lectulo se sponte sua Macedonum legati subjecerunt: cum lectuli illius frons Macedonicis Triumphis esset adornata* (unde simul colligimus mortui res gestas frontem repræsentasse lecti) V. Val. Max. *lib. 2. cap. 10.* Si vir consularis esset referebat Togam prætextam, si Censorius purpuram, si Triumphalis Purpuram, ut vult Daniel Clafenius in Theol. Gent. *lib. 1. cap. 10. §. 24.* (In Thes. Ant. Græc. Celeb. Gronovii Tom. 7. p. (58.) Illud etiam silentii peplo in-

volvere nequeo, lactentium puero-
rum cadavera, ipsas matres mani-
bus suis, loco feretri, sub uberibus
efferre fuisse solitas. Ut tradit Meurs.
de Fun. cap. 21.

Idem primum ac supremum offi-
cium, olim ab hæredibus præstitum,
Lyricæ festivitatis Antesignano,
Romanorumque Pindaro, Horatio
auctore accepimus, lib. 11. Sat. 5.

————— *Cadaver*

*Unctum oleo largo nudis humeris tu-
lit hæres.*

Silentio fane alto transeundi ne-
quaquam sunt gratissimi, ac maxi-
mum beneficium i. e. summum per-
solutum pretium in memoria haben-
tes *manumissi* servi, qui dominorum
suorum cadavera propriis humeris
in pyram detulerunt. Persius. Sat.
III. 105.

————— *at illum*

*Hesterni capite induto subiere Quiri-
tes.*

Quem locum erudite, ut solet,
maxi-

maximus Casaubonus exponens, hæc inter alia adjicit de nobilibus. *Interdum viri nobilissimi, etiam alieno lecto funebri humeros subjiciebant, ut in ea historia, quam refert Val. Max. lib. IV. cap. 1. de Scipionis Africani funere. Q. Metellus Macedonicus, filios suos monuit ut funebri ejus lecto humeros subjicerent, atque huic exequiarum, illum honorem vocis adjecit, non fore, ut postea id officium ab illis viro majori prestari posset. Plin. VII. 44.*

Tandem ipse populus, propenso in defunctos amore & observantia, eos propriis humeris efferebant. De Trebio, qui in ædilitate assibus populo frumentum præstitit, reliquit Plinius. *Hist. Nat. XVIII. 3. præter dicatas ei in capitolio ac palatio statuas, ipsum supremo die populi humeris portatum in rogam.*

Hunc quoque morem humeris effereendi mortuos, non Romanis tantum sed & Judæis in usu fuisse, disco

ex Schikardo de *Jure Regio Hebraeorum* Cap. 6. pag. 160. Regum funera, fuerunt in humeris etiam longissimam saepe viam exportata: qui honor ne malis quidem regibus & odio habitis publice fuit denegatus. Cujus humanitatis notabile specimen ediderunt Pharisei post fata *Jannai*. Elatum sic esse Herodem, per ducenta stadia, itinere sesquitriduano, post pauca ex *Josepho de Bello lib. 1. C. ult.* refert inquiring, *Herodem Magnates Israel ferebant suis humeris, tarde ac graviter incedentes, quod nulli alii regum ita factum.* Hinc quoque Βασαζόντων mentio fit. *Luc. 7. 14.*

C A P. X V.

De Lecticarum Confectioribus seu Fabricatoribus, aliisque ad hanc materiam pertinentibus.

Postremo, plura licet deesse non diffitear, coronidis loco adjicere fuit

fuit visum, (1.) Lecticarum hactenus prolixè descriptarum confectores quo veniant nomine. Isidoro, quem pleraque vetustissimis exscriptis constat, in Glossario minime contemnendo, (dignum enim viri clarissimi Johan. Lud. de Lacerda, Bon. Vulcanius olim, nuperrime vero Cl. Grævius aliique plures censuerunt, in quod bonas horas collocarent) audit *Lecticalis*, qui lectulos facit. Glossatori Cyrillo optimo, *lectarius κλινοποιος*. Imperator vero Constantinus *Lecticarios* appellare maluit: l. 1. C. de Excusat. Artif. Architecti, medici, pictores, statuarii, marmorarii, lecticarii seu arcarii. Et Marcianus Justinus in l. 65. §. 1. & 2. ff. de leg. 3. Si ex officio quis ad artificium transierit, quidam recte putant, legatum extinguui: quia officium artificio mutatur, non idem e contrario, cum lecticarius cocus postea factus est. §. 2. Si unus servus plura artificia sciat, & alii coci legati fuerunt, alii

*alii textores, alii lecticarii, ei cedere
servum sciendum est, cui legati sunt,
in quo artificio plerumque versabatur.*

(2.) Id quod in præcedentibus
monere oblitus eram, aliquando per
vocem *cathedram* intelligi debere *le-
cticam*, ut in illo Juvenalis Sat. 1.
v. 64.

— *Cum jam sexta cervice feratur*

*Hinc atque inde patens, ac nuda
pœnè cathedra*

Signator, ----

Pater quam clarissime ex hoc loco,
per *Cathedram* hic debere intelligi
Lecticam, uti etiam id explicat Scho-
liastes vetus, quando ita ait. *Sexta
cervice; lectica, faciente luxuria, a
sex hominibus portabatur.* Quoniam
vero magna est differentia inter vo-
cabula *Cathedra* & *Lectica*, ut & in-
ter ipsa vehicula proprie sumpta,
quidam eruditi difficultatem faciunt
in dicta Scholiastis explicatione,
quia *cathedra* dicta a *κατῆμαι*, *sedeo*,
quorum sententiam si quis sequi
amet,

amet, sciat omnino tum intelligendum esse *Cathedram Muliebrem*. In dicto enim Juvenalis loco sermo est de falsario, qui ut luxum & molli-
 tiem, cui deditus erat, alere possit, per subsignationem adulterini testa-
 menti hæreditatem alienam invola-
 vit, quapropter minime fuit incon-
 veniens, quod Cathedram ei attri-
 buat poëta: Molliores enim, tunc
 temporis, viri, uti muliebribus sel-
 lis haud verebantur, testis hujus
 rei nobis est Suetonius in Otth. cap.
 6. *Tunc abditus pro pere muliebri sella,
 in castra contendit.* Quam hic *sellam
 muliebrem* vocat Suetonius, eam a-
 pud Juvenalem audire cathedram,
 existimo. Est igitur *mollis cathedra*
 eidem Juvenali, qui fuit molliter
 pro deliciis & mollitie foëminarum
 parata. Ejus enim verba de Hippia
 Mœcha famosissima, Sat. 6. v. 90.
 sic habent.

- *Famam contempserat olim*

Cujus

*Cujus apud molles, minima est ja-
ctura cathedras.*

Alias cathedra ubique de folis usur-
patur foeminis, nisi ubi respicitur
ad mollitiem muliebrem. Sic apud
Phædrum Lib. III. cap. 9.

*Hi speculum (in cathedra matris ap-
positum fuit.)*

Pueriliter ludentes forte inspexerant.

Ita enim hic legendum monet Schef-
ferus, alii aliter. Hinc etiam quod
Fœminea Cathedra dicatur Martialis
Lib. XII. Epigr. ad Candidum ubi
agit de homine molli. Et idem lib.
V. ep. in Cotilum.

*Inter femineas tota qui leve cathedras
Desidet, atque alia semper in aure
sonat.*

V. Scheff. de R. V. 11. 4. Et Pitisc.
ad Suet. in Otth. cap. 6. (3.) Reli-
gionem ac superstitionem circa fe-
retra, & olim & nostris tempori-
bus usu receptam ac frequentem.
Religiosi enim sæculis superioribus
feretra ad efferenda sanctorum emor-

tuorum cadavera adhibita, haud aliter ac pagani in templis donaria, in ecclesiis publice colenda exponebant. Testes satis idoneos ac locupletes profert in Lexico Mediæ & Infimæ Latinitatis, diligentissimus Ducangius pag. Edit. FFurt. 237. tom. 2. Helgaudus in Roberto Rege Fr. *Lecticam ipsius S. Aniani a fronte auro bono & optimo & lapidibus pretiosis præoccupavit.* Hariulfus lib. 3. c. 24. *Fecerat Arnulfus Comes beatissimis Confessoribus lecticas argenteas, ubi cum honore corpora eorum sancta condiderat.* Sugerius in Ludovico. VI. pag. 313. *Sacras enim venerabiles sacratissimorum corporum lecticas argenteas, quæ altari principali impositæ.* Adde eundem de consecratione ecclesiæ. S. Dionisii librum Miracul. S. Mauri Abb. c. 19. Nostra vero memoria viguit apud Trajectinos Batavorum, nisi brevi abrogatus aut antiquatus, mos, quo nobiles, primeres, divitiisque præpollentes jubeant nova confici feretra,

retra, incisus elatorum nominibus, adinstar monumentorum, in templis spectantium ac prætereuntium oculis exponenda.

Atque hæc sunt, quæ in evolventibus Scriptoribus antiquis de *Lectis*, & *Lecticis* veterum nobis occurrerunt, quæque in adversariis nostris notata, nunc, quantum fieri potuit in ordinem redacta Tibi, Benevole Lector, exhibere volumus. Grattias agentes maximas Deo Ter Optimo Maximo, pro viribus nobis tam in hoc opusculo ad finem perducendo, benigne & largiter concessis, suppliciterque orantes, ut cœptis nostris porro adspiret.

F I N I S.

A D D E N D A

In Dissertatione de Lectis.

P Ag. 10. lin. 19. add. Castell.
de Fest. pag. 171. Meurs: Græc.
Fer. p. 159.

Pag. 12. post illa verba
Matten appellamus. Adde, de Mat-
 ta vid. Savaro ad Sidonium *Lib. 4.*
Epist. 34.

Pag. 17. in fine capitis secundi.
 adde: Grapaldus in *Onomastico Lib.*
2. cap. 6. pag. 278.

Pag. 24. in pr. post illa verba. Al-
 melov. *Amoen. Theolog. Philolog.*
 pag. 208. adde. Vulgari quoque apud
 Græcos & Romanos artificio fulcra
 lectorum & sellarum in sphingium &
 Gryphum speciem deformari sole-
 bant. Callixenus Rhodius apud
 Athenæum *Lib. 5.* Ἐκειντο δὲ καὶ κλίβαι
 χρυσαὶ σφιγγύποδες, ἐν ταῖς δυοῖ πλευ-
 ραῖς ἑκατόν. V. Alberti Rubeni *Dif-*

A D D E N D A I N

sertatio de Gemma Tiberiana. II
Thes. Ant. Rom. Celeb. p. m. Graevii
Tom. II. pag. 1334. & seqq.

Pag. 28. lin. 9. post illa verba, *cum
citra plumea*: Adde: inspicere tamen etiam
meretur elegans locus Macrobius
in Saturnalibus de dictis Augusti
*Relata ad se magnitudine aeris alieni
quam quidam Eques Roman. dum vixit
excedentem ducenteis celaverat, culcitram
enim cubicularem in ejus auctione subi-
jussit, & praeceptum mirantibus hanc rea-
tionem reddidit. Habenda est ad somnum
culcitra, in qua ille cum tantum debet
res, dormire potuit.* Plura vide apud
Grapaldum in Onomastico Lib. 22
cap. 6. pag. 279.

Pag. 35. lin. 14. post illa verba
Græca sunt peristromata & peripe-
tasmata. Adde: Quia autem hæc per-
istromata aliquando erant versico-
laria & picta, notandum est id quod
apud Plutarchum legimus: Regem
Persarum Themistoclem respondisse
se, sermones hominum peristromata

DISSERTATIONE DE LECTIS.

tis versicoloribus per similes esse, etenim ut in illis cum extenduntur, ita & in his, formas figurasque apparere: contractis vero abscondi easdem atque corrumpi, quare sibi tempore opus esse.

Pag 42. In fine capituli noni, adde: Dum de cortinis toralibusve hic ago, haud inconueniens existimo fore, si de conopœo quoque paucis hic disseruero: quod genus erat tentorii linei, lanei, vel bombycini, quod ad evitandos culices & muscas, si cortinas non haberent, circa lectos apertos explicare consueverant. Usus eorum frequentissimus apud Alexandrinos fuit, qui ob Nili paludes, & vicinum mare, culicibus præ cæteris, infestabantur. Ut auctor est Herodotus & Plinius l. 9. c. 7. Κώνωψ enim Græce, latine culex, hinc κώνωψειον, velum excludendis culicibus aptum, quo lecti obtendebantur. Inde est quod dicit Strabo Geographici Operis XIII. p. 613. Edit Paris.

ADDENDA IN

ann. 1621. *Conopœum* *Herculem* *Oëteæ*
colere, quoniam eos a culicibus quos
κόνωπας vocabant, liberaverat.

Dixi quod conopœum constabat
ex lino, lanave, sunt qui rete fuisse
contendunt, id tamen haud rarum
fuisse oportet, cum alias facile muscæ
& culicibus aditus ad cubantes con-
cederetur. Inter eos qui rete fuisse
asserunt est Commentator vetus ad
Horat. Epod. 9. v. 16. *Conopœum*, in-
quit, *genus est retis, ad muscas & culi-*
lices abigendos. Et Scholiastes ad Ju-
venalem Sat. 6. vers. 80.

Ut testudineo tibi Lentule Conopœum
Hoc est linum tenuissimis maculis nans
Etum (pro quo alii legunt distinctum
quia Latini *Conopœum* **CULICARIA**
dicunt. *Conopœi* meminit & Hor-
tius Epod. Ode 9. vers. 16.

Interque signa, turpe, militaria
Sol adspicit conopœum.

Indignatur hic in castris Antonii &
Cleopatrarum etiam conopœum, ut
molle & Romanarum disciplinarum parum
deco-

DISSERTATIONE DE LECTIS.

decorum inveniri, thalamis utpote
quam castris magis aptum. Et Pro-
pertius Lib. 3. Eleg. 10. v. 45.

Foedaque Tarpejo conopea tendere saxo.
Ad quem locum vide Scatigeri casti-
gationes pag. 207. Ubi tamen male
hæc Plinii Lib. 9. cap. 47. *Adeoque,*
nihil non gignitur in mari, ut coponarum
æstiva, animalia, pernici molesta saltu,
aut quæ capillus maxime telat, existant.
Emendare conatus est: pro *copona-*
rum æstiva animalia restituens *conopeo-*
rum Plinii enim verba exigunt, ut
non culices, sed pulices potius pedi-
culosque coponarum incolas intelli-
gamus. Uti acutissime animadvertit
Doctissimus Torrentius ad Horat.
Epod. Ode 9. v. 16. Vid. etiam Gra-
pald. in Onomast. Lib. 2. c. 6. p. 285.
Et Becmann. in Orig. voce *Culex*.

Pag. 64. lin. 3. in fine capitis duo-
decimi adde: quibus adjungi potest
qui fuse & eleganter de his cubicu-
lariis agit Laurentius ad Phædrum
Lib. 4. Fab. 5. pag. 242.

A D D E N D A I N

Pag. 73. lin. 12. post illa verba. In
Thes. Ant. Græc. Celeb. Gronovii
Tom. 5. Pag. 1812. & 1813. adde
Apud Athenienses duo lecti nuptia-
les sternebantur, alter major. alter
minor. Meurs. Lect. Att. L. 2. C. 9.
pag. 1813.

Pag. 74. lin. 11. post illa verba. *De-
gere more fera*, adde; Quia autem ille
lectus in quo vir & uxor dormiebant
ordinario, vocabatur thalamus ἐπιθε-
λάμιον dicebatur sacer hymnus in
nuptiis, quale Apollo primus ceci-
nit, cum Thetis Peleo nupsit.

Pag. 77. post illa verba. V. Alcia-
tus in tit. de Verb. Signif. adde. Lau-
rentius ad Phædrum p. 241. Et Tor-
rent. ad Horat. Epod. Ode. 9. p. 15.

Pag. 83. Post illa verba: Claudius
in Diatrib. de Nutric. & pædag. Cap.
4. adde. Idem circa recens natos in-
fantes observarunt foeminæ Laconi-
cæ, quia nihil magis quam eorum
fortitudinem curabant. Audiamus su-
per hac re Thucididis Scholiasten l. 2.

ἐνθὺς

DISSERTATIONE DE LECTIS.

εὐθὺς ὡς ἐτίκτετο τὸ παιδίον ἐν ἀσπίδι ἐτί-
θεσαν αὐτὸ, καὶ δόρυ πλησίον καὶ ἐπεβοῶν,
ἢ τὰν ἐπὶ τάν. i. e. (Lacedæmonit)
*confestim simul natus esset puer, in
clypeo eum collocabant, & hastam
juxta, tum acclamabant: ἢ τὰν ἢ ἐπὶ
τάν.* Ubi notandus omnino ille ac-
clamandi mos.

Pag. 27. lin. 3. post verbum *transe-*
git. Adde. Dixi quod infans in terra
statuebatur, ut auspicaretur vitalis
ac rectus esse, addam tamen quas alii
dant rationes valde probabiles: ut vo-
cem terræ contactu acciperet infans,
de qua Macrobius Lib. 1. Saturn. C.
12. Ubi terram asserit dictam *Opem*
quod ipsius auxilio vita constet: Fatuam,
quod infantes partu editi, non prius vo-
cem edant, quam attigerint terram. Vel
ut *opem* seu Matrem communem sa-
lutaret, quod persuadet Macrobius
lib. 1. c. 10. *Huic (Terræ Dea Opi) in-*
quit, sedentes vota concipiunt, terramque
de industria tangunt, demonstrantes ipsam
Matrem esse mortalibus appetendam. V.

ADDEND. IN DISS. DE LECT.

Bartolin. de puerp. Vet. Pag. 71.

Pag 139. in fine capitis decimi sexti, adde: Videri tamen etiam potest Grapaldus in Onomastico lib. 2. pag. 208. qui elegantissime notat, opus hoc peregrisse structores cum fuscina nula vel furcilla e ferro argenteo, quam manu sinistra tenere ut scinderent elegantius, receptum fuisse asserit ex hisce Martialis.

*Et quæ non egeant ferro structores ofellæ
Sed nec structor erit, cui cedere debeant
omnis*

Pergula discipulus Tripheri Doctoris.

Pag. 162. post locum Propertii. Adde. Plura vide apud Geierum de Luctu Hebr. pag. 329 pag. 184. post illa verba. Saubertum de sacrificiis c. 26. pag. (m) 116. Edit. noviss. adde: Sardum de Moribus & Ritibus gentium. Cap. 20. & 26. (In Miscell. Ital. Erud. Tom. 2. Giraldum de vario sepeliendi Ritu. Laurentium de Conviv. Cap. 4.

A D D E N D A

In Diatriba de Lecticis.

P Ag. 231. in fine capitis quinti, adde: *dixi nunquam me vidisse aliquem istum Suetonii locum ita capientem.* Postea tamen deprehendi Torrentium ad Horatium Lib. 1. Sat 2. & ad Suetonium Cap. 78. in Augusto. ante Clarissimum Zurckium, eundem errasse errorem.

Pag 264. in fine capitis undecimi. Adde; Noxii quoque si fortunæ essent excellentiores lecticis ad supplicium deferebantur. Tacitus Lib. 3. Ann. Cap. 14. de Pisone, parricidii infimulato. *Igitur inditus lectica, & a tribuno pratoria cohortis deductus est, vario rumore custos salutis an mortis exactor sequeretur.* V. Scheff. de Re Veh. Lib. 2. cap. 5.

Pag. 307. lin. 8. post illa verba, ut patet ex Dissertatione de Lecticis: Adde: Cap. 10. ibid. lin. 13. V. D. Dissertat. adde: Cap. 9. Et lin 16. Dissertat. adde: Cap. 8.

I N D E X

RERUM & VERBORUM.

A.

A Ccubitus pueris inconueniens. pag. 132.	
A Accubitus quinam locus dignissimus.	117.
Accumbendi mos.	116.
Accumbendi mos in figmate.	119.
Adclinatorium, quid.	49.
Aduersus lectus.	65.
Ægros in templis Deorum exponebant.	247.
quare.	248.
Ægri dormiebant in templis Æsculapii & Isidis.	249. <i>ibid.</i>
quare.	<i>ibid.</i>
Ægroti lecticis lati.	238.
Ægrotantium lecticæ duplices.	240.
Ægrotis modus in gestando præscriptus.	242.
Anaclinterium quid.	49.
Aperta lectica, quæ.	195.
Apertis lecticis quænam funera elata.	267.
Afferes in lecticis.	205.
———— erant exemptiles.	207.
———— annulis lorifve inserti.	<i>ibid.</i>
Aurea lectica quænam.	211.

B.

Bacca.	277.
Balsterna & lectica in quo differunt.	310.
	Ba-

I N D E X.

Basterna trahebatur a burdonibus.	311.
Biclinium.	90.
C.	
Capulus.	274.
—— unde dicatur.	<i>ibid.</i>
Catasta.	144.
Cathedra pro lectica.	330.
Causidici gestabantur in lecticis.	219.
—— quomodo a Cicerone dicti.	<i>ibid.</i>
Cervical quid.	32.
Christi cum discipulis in ultima cœna ac-	
cubitus.	109.
Clientæ sequebantur patronos in lecticis.	
	223.
Clypeorum pro cunis usus.	83.
Consules lecticis utebantur.	218.
Corporati, quinam.	284.
Cratera.	146.
Cribrâ usurpabant pro cunis.	83.
Cuba, cumba, cymba, quid.	264.
Cubicularis lectus.	2.
Cubicularii unde dicti.	58.
—— eorum officium.	<i>ibid.</i>
Cubiculum pro lecto.	33.
Culcita.	27.
Culcitas infarciebant acere & glumis spi-	
carum.	28.
Culcitæ plumeæ.	29.
Cuna.	78.
Cunæ.	<i>ibid.</i>
	Cuna-

I N D E X.

Cunabula,	800.
Cunabula Græcis quomodo dicantur.	831.
Cunaria & Cunina Dea.	871.
Cunarii servi.	866.
Cunariæ ancillæ.	<i>ibidd.</i>
Cunire an latine dicatur.	866.
Cunulæ.	799.

D.

Decumbentes quinam ferebantur in lecticis.	244.
Deorum simulacra lecticis vehebantur.	232.
Desperati, qui.	248.
Domesticæ lecticæ.	259.
Dormiebant in pellibus.	25, 26, 56.
Dormiebant in templis & sepulchris.	55.
Dormire unde dicatur.	25.

E.

Epulonum officium.	182.
Eunuchi thalami custodia erat.	77.

F.

Fana sistere, quid.	176.
Fenestellæ in lecticis clausis.	197. & 198.
Feretrum, quid.	272.
Feretrorum quot genera.	278.
Ferto-	-

I N D E X.

Fertorium, quid.	247.
—— cui usui.	<i>ibid.</i>
Frons lecti mortui res gestas repræsentabat.	325.
Fulcra lectorum.	19.
—— in Mercurii imaginem efficta.	23.
—— quare.	<i>ibid.</i>
Fulcra lectorum Tricliniorum.	131.
—— sedebant ad ea liberi.	<i>ibid.</i>
Fulcrum pro ipso lecto.	24.
Fundus lecticarum, ex quibus constabat.	205.
Funeris lectus.	147.
—— qua materia erat factus.	151.
Furculis an usi in portandis lecticis.	206.

G.

Galilæi lecti.	52.
Genialis lectus.	64.
—— unde dicatur.	<i>ibid.</i>
Genius, quis,	<i>ibid.</i>
Gestationes.	135.
Gestatio interior & exterior.	236. & 237.
Gestatio quibus morbis conducebat.	241.
Gestatio quibus in locis fieri debebat.	243.
	& 244.
Grabatus.	144.
Gravidæ matronæ in lecto adverso jacebant, dicitur causa.	71.

I N D E X.

H.

Hospitibus lectos sternebant in atrio. 57.

I.

Igneus lectus. 143.
 Imagines funeribus antelatæ. 154.
 Imperia. in L. 3. ff. de Supell. Leg. 45.
 Inaurandi & inargentandi mos. 44.
 Incubare. 54.
 Incunabula. 81.
 Infantes deponebant in ventilabris. 84.
 ——— quare, *ibid.*

L.

Laminis testudineis lectos investiri Carbi-
 lius Pollio invenit. 22.
 Larvata funera. 268.
 Lecti aurei. 24.
 ——— argentei. *ibid.*
           inargentati. 43.
           inaurati. *ibid.*
           gemmati, *ibid.*
           e ferro confecti. 50.
           lignei. 51.
           e palma. *ibid.*
 Lectica unde dicatur. 190.
                                   quæ.

I N D E X.

————— quæ.	<i>ibid.</i>
Lectica quænam personæ efferebantur.	272.
Lecticarii servi.	280.
Lecticarii qui lectos conficiunt.	212. & 228.
Lecticarii funera efferebant.	314.
..... a quo inventi.	319.
..... appellabantur & Decani.	322.
Lecticariola.	313.
Lecticariorum corpus.	283.
Lecticæ ab elephantis portatæ.	312.
Lecticæ a quibus inventæ.	213.
..... quando usurpari cœperint.	217.
..... quibus occasionibus usæ.	231.
Lecticæ aliquando lecti dicti.	260.
Lecticis apertis & tectis mortui elati.	287.
Lectisterniator.	136.
Lectisternium unde dictum.	168.
————— quid,	<i>ibid.</i>
Lectisternia usurpandi ansa.	<i>ibid.</i>
Lectisternia quibus Diis habita.	176.
Lectisternia celebrabant fœminæ.	181.
————— aliquando ipsi sternebant senatores.	182.
Lectisternia celebrabantur in templis Deo- rum.	179.
————— aliisque locis.	<i>ibid.</i>
————— non in Templo Herculis.	<i>ibid.</i>
Lectisterniorum origo.	171.
Lectus Libitinæ.	148.
	Libur-

I N D E X.

Liburnata lectica.	289..
Lucubratoria lectica.	259..

M.

Mannalis lectica.	311..
Magistratus jus dicturi lecticis aliquando ute- bantur.	233..
Matris lactentes pueros efferebant.	326..
Meridiabantur in lecticis.	57..
Meretrices lecticis vectæ.	224..
———— quod vetuit Domitianus.	<i>ibid.</i> ..
Militares lecticæ.	263..
Mortui lecticis elati.	265..
Mulieres lecticis vectæ.	221..
———— etiam gravidæ.	223..

N.

Nuptialis lectus.	64..
———— a quibus stratus.	73..
Nutrices cubabant in vestibulo cubiculi alu- mnarum.	88..

O.

Operta lectica quis primus usus.	217.
———— utebantur ea in itineribus.	237.

P.

I N D E X.

P.

Pallium pro veste stragula.	35.
παράβυσος κλίνη, qualis.	72.
Pedes quot in lecticis.	208.
———— erant e ligno.	<i>ibid.</i>
———— argento inducti.	<i>ibid.</i>
———— ex auro.	209.
Pensiles lecti.	139.
Pilumni & Picumni lectus.	76.
Plagulæ lecticarum.	200.
Plagulæ & plagæ an diversæ.	201.
Pluteus, quid.	17.
Podagræ lecticis usi.	245.
Pœnula utebantur lecticarii servi.	294.
Portabantur in lecticis, sub dio, & sub te- cto.	236.
Portatoria, quid.	240.
Procurare pro expiare.	255.
Professores & præceptores e lecticis disci- pulos docebant.	261.
Principum, primorumque uxores lecticis usæ.	222.
Pueri prætextati iis usi.	225.
Pulvinar pro Lectisternio.	173.
Pulvinos rosis infarciebant.	33.
Pulvinus, quid.	32.
Pulvinus in lecticis.	204.
Pulvinus plumeus.	32.
———— fericus.	33.
	Pul-

I N D E X.

Pulvinus in lectis tricliniaribus. 105.

Q.

Quænam gentes lecticis usæ. 214. & 217.

R.

Recitabant ex lectis. 57.

Resupini ferebantur in lecticis. 209.

Rusticorum lecti. 51.

S.

Sandapila utebantur tenuioris fortunæ ho-
mines. 272.

—— unde dicta. 276.

Sandapilarii, quinam. 277.

Scamnorum usus in ascendendis lectis. 14.

Scaphis utebantur pro cunis. 83.

Scimpodia Græcientia, quænam. 260.

Sedebant aliquando in lecticis. 210.

Sedebant oraturi. 53.

Sedebant ad fulcra lectorum pueri. 131.

Sella & sedes quomodo differunt. 191.

Sellæ & Lecticæ differentia. 196. & 256.

Sella procurata. 225.

Senes morbi vim præsentientes Lunæ Le-
ctum vovebant. 54.

Servi præcedebant domini lectum. 161.

Sigma, quid. 91.

Siti-

I N D E X.

Siticines lectum præcedebant.	163.
—— unde dicti.	<i>ibid.</i>
Soleas accubitori pedibus demebant.	123.
Sponda, quid.	17.
Stadium, quid.	242.
Stadiorum quot genera.	<i>ibid.</i>
Stragula lectorum ex palma:	37.
Stragula purpurea, in lectis tricliniaribus.	98.
—— purpura & auro intexta.	99.
—— e conchylio & dipapha.	<i>ibid.</i>
Stragula vestis.	35.
Stragulis aurum intexebant.	39.
Stroppus, quid.	5.
Structor.	138.
Supellecticarii.	304. & 305.

T.

Tecta lectica, qualis.	198.
Tectæ lecticæ quando in usum venerunt.	217.
Tectis lecticis quænam funera elata.	268.
Terra communis omnium lectus.	93.
Thalamus quid.	73.
—— unde dicatur.	<i>ibid.</i>
Thalamos custodiebant eunuchi.	77.
Tibiarum & Tubarum an in funeribus usus.	166.
Togas mutabant accubitori.	123.
Toralia, quænam.	39, 40.
	Torus.

I N D E X.

Torus & Torulus, quid.	2. & 3.
Torus pro lecto funebri.	266.
Tricliniæ lecti unde dicti.	89.
——— quales,	<i>ibid.</i>
——— quomodo sternebantur,	111.
——— super quid sternebantur.	130.
Triclinium unde dictum.	89.
Tunica vestis fervorum.	295.

V.

Vannis utebantur pro cunis.	83.
Valvatæ lecticæ.	201.
Velo & pellibus munita erat lectica.	197.
Vespæ & vespillones.	314.
——— unde dicti.	315.
Vespillo pro pollinctore.	318.
Vestiarum servi.	305.
Viri lecticis lati.	221.
Vitalis lectus.	145.
Vitrum an fuerit in fenestris lecticarum.	199.
Volubilis lectica.	195.

F I N I S.

CORRIGENDA

In Dissertatione de Lectis.

Prior numerus *Paginam*, posterior
Lineam denotat

P Ag. 12. lin. 19. Modo, semel deleatur. 13. 5. *perviligant*. l. *pervigilant*. 15. 2. *altissimas*. l. *altissimos*. 15. 22. *profus*. l. *prorsus*. 34. l. pen. lecto, semel deleatur. 51. l. pen. *veteros*. l. *veteres*. 71. l. pen. *atiam*. l. *etiam*. 78. 1. *Koblierzyck*. l. *Kobierzyck*. 81. 9. *diel*. l. *dies*. 86. 10. *vetum*. l. *verum*. 89. in inscriptione capitis, *Triclinaribus* l. *Tricliniaribus*. 92. *lampridius*. l. *Lampridius*. 202. 20. *mirot* l. *miror*. 103. 15. *corrunt*. l. *corruunt*. 104. 8. *pallium*. l. *pænula*. 109. 8. *dicitut*. l. *dicitur*. 109. 9. *incubuisse*. l. *incubuisse*. 114. 13. *que* l. *qui*. 117. 6. *dignissimum*. l. *dignissimus*. 128. l. pen. *Unicui*. l. *unicuique*. 137. 10. *triclimum*. l. *triclimum*. 156. 21. *nominia*. l. *nomina*. 161. 9. *secuti*. l. *secutæ*. 183. 16. *epulorum* l. *epulonum*. 184. 13. *Ethnc*. l. *Ethnic*. 184. 19. *Saubertus*. l. *Saubertum*.

In Diatriba de Lecticis.

P Ag. 198. 13. futura. 1. futura. 211. 20.
Act. 2. sc. 2. 1. Act. 2. sc. 1. 222. 17.
adapertam. 1. adaperta. 226. 18. ciniflo-
rum. 1. ciniflonum. 243. 19. Censoria. 1. Cen-
sorinum. 244. 1. pen. jurare. 1. juvare. 249.
18. Celb. 1. Celeb. 250. Patavio. 1. Patavii.
251. 20. provid. 1. prand. 271. 8: AD. 1.
AT. 272. 20. του. 1. τῆ. 273. 12. de Fun.
9. 1. Lib. 2. Cap. 9. 274. 10. deleatur pun-
ctum. ibid. 16. moriturum. 1. mortuorum.
275. 16. Artemona. 1. Artemoria. 281. 10.
centurali. 1. centuriali. 285. 1. distingueren-
rentur. 1. distinguerentur. 286. 13. coria-
niam. 1. coriariam. 295. 2. Romæ. 1. Ro-
ma. 296. 16. Bartholini. 1. Bartholinum.
1297. 19. elevata. 1. clavata. ibid. 21. Ru-
berius. 1. Rubenius. 301. 20. legendumque.
1. legendum. 304. 4. lecticariorum. 1. lect-
carium. 305. 11. pigronius. 1. pignorius.
pag. ult. lin. 12. tum, deleatur.

